ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

K PROBLEMATICE GRAMATICKÝCH JEVŮ VE VÝUCE RUSKÉHO JAZYKA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Nikola Gulázsiová
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Rj - Ov

Vedoucí práce: Mgr. Jiřina Svobodová, CSc.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 14. 04. 2014

.....

vlastnoruční podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat za odborné vedení, cenné rady, připomínky a trpělivost při vypracování diplomové práce paní vedoucí, Mgr. Jiřině Svobodové, CSc.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK 6
ÚVOD 7
1 CHARAKTERISTIKA GRAMATIKY 9
1.1 HISTORICKÝ POHLED, ZÁKLADNÍ ROZDĚLENÍ 9
1.1.1 Shodné a odlišné v gramatických jevech v ruském a českém jazyce 11
1.1.2 Efektivita v procesu učení 12
1.2 VOLBA UČEBNÍHO MATERIÁLU S PŘIHLÉDNUTÍM K INDIVIDUALITĚ ŽÁKA 15
1.2.1 Žák z hlediska učebního procesu 15
1.2.2 Přihlédnutí k věku a charakterovým vlastnostem žáků 17
1.3 VOLBA UČEBNÍHO MATERIÁLU S PŘIHLÉDNUTÍM K INDIVIDUALITĚ UČITELE 19
1.3.1 Učitel z hlediska učebního procesu 19
2 INTERFERENCE 22
2.1 TYPOLOGIE INTERFERENCE 23
2.2 PŘÍČINY A VÝSKYT INTERFERENCE 27
2.2.1 Předcházení interference 29
2.3 OBTÍŽNÉ GRAMATICKÉ JEVY VYVOLÁVAJÍCÍ INTERFERENCI 30
2.3.1 Divergence 30
2.3.2 Gramatické kategorie 33
2.3.3 Četnost výskytu 36
2.3.4 Syntaktické konstrukce 37
3 ANALÝZA UČEBNIC V UČEBNÍM PROCESU 40
3.1 METODIKA UČENÍ 40
3.1.1 Strategie vyučovacího procesu 42
3.1.2 K výukovým metodám v ruském jazyce 43
3.2 STRUKTURA HODINY 52
3.2.1 Řečové činnosti 52
3.2.2 Gramatika ve výuce ruského jazyka 63
3.3 UČEBNICE RUSKÉHO JAZYKA POUŽÍVANÉ V ČESKÝCH ŠKOLÁCH 70
3.3.1 Struktura učebnic 70
3.3.2 Uspořádání a uvádění mluvnického učiva 74
3.3.3 Typy gramatických cvičení a jejich problematika 76
4 GRAMATICKÁ LÁTKA V RADUZE PO-NOVOMU 80
4.1 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU PODSTATNÝCH JMEN 82
4.1.1 Náměty pro využití ve školní praxi 87
4.2 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU PŘÍDAVNÝCH JMEN 101
4.2.1 Náměty pro využití ve školní praxi 106
4.3 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU SLOVES 108
4.3.1 Náměty pro využití ve školní praxi 115
4.3.2 Vyhodnocení dotazníku 121
ZÁVĚR 128
RESUMÉ 130
РЕЗЮМЕ 131
SUMMARY 132
SEZNAM LITERATURY 133
PŘÍLOHY I
I. Gramatická látka v učebnicích Klass a Pojechali I
II. Ukázka vyplněného dotazníku XII

SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
gramat. jev	gramatický jev
gramat. tvar	gramatický tvar
j.č.	jednotné číslo
mn.č.	množné číslo
muž. r.	mužský rod
např.	například
neživ.	neživotný
os.	osoba
p.	pád
podst. jm.	podstatné jméno
příd. jm.	přídavné jméno
přít. čas	přítomný čas
resp.	respektive
stř. r.	střední rod
studij.	studijní
zp.	způsob
žen. r.	ženský rod
živ.	životný
настоящ. вр.	настоящее время

ÚVOD

Diplomová práce **K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka** se zabývá především zkoumáním současných moderních učebnic ruského jazyka a navrhováním dalších možných návrhů učebních materiálů, které by bylo možné využít na hodině nebo alespoň z části.

Nedílnou součástí je dotazník, který nám potvrdil mnohé domněnky nebo naopak vnesl náměty k přemýšlení a analyzování.

Při objasnění takových výrazů, jako jsou pojem gramatika, shody a odlišnosti v ruském a českém jazyce, interference, jsme se opírali o práce českých a ruských autorů, jako jsou např., V. Cícha, S. Jelínek, Č. Liškař, J. Veselý, S. Žaža, A. H. Щукин apod. Analýza učebnic byla provedena na učebních komplexech Raduga po-novomu, Klass a Pojechali.

V diplomové práci neoddělujeme část praktickou od teoretické, protože jsou úzce spojeny, ale přesto si je nyní charakterizujeme, aby byl jasný konspekt diplomové práce.

V kapitolách **Charakteristika gramatiky** a **Interference** se budeme pohybovat spíše v teoretické rovině, avšak již v nich najdeme odkazy na analyzované učebnice, zejména na Radugu po-novomu.

Analýza učebnic v učebním procesu je takovým mezistupněm mezi teorií a praxí. Najdeme zde spoustu teoretických informací, avšak ty jsou již obohaceny o praktické poznatky.

Čtvrtou kapitolu **Gramatická látka v Raduze po-novomu** považujeme za plně praktickou. Analyzujeme zde učebnice a navrhujeme další možná řešení objasnění gramatické látky, uvádíme pracovní listy apod.

První kapitola se věnuje teoretickému objasnění gramatiky jako lingvistické disciplíny. Uvedeme zde, proč je gramatika považována za neodmyslitelnou součást procesu učení. Naším cílem není provést podrobnou charakteristiku gramatiky, ale i přesto považujeme za nutné vymezit si její rovinu. V gramatickém systému se budeme pohybovat v oblasti morfologie.

Zaměříme se na rozdělení gramatiky v několika aspektech. Za důležitou část diplomové práce považujeme shodnost a odlišnost v obou jazycích. Ve výuce cizího jazyka nám to může mnohdy pomoci, ale také naopak.

Důležitou kapitolou naší diplomové práce je **Interference.** K interferenci mnohdy dochází právě na základě podobnosti obou jazyků. Považujeme za velice důležité, aby učitel upozornil studující na podobnosti a naopak odlišnosti v jazycích. Z toho důvodu je v diplomové práci tomuto tématu věnováno tolik prostoru.

Ve třetí části diplomové práce se mimo jiné zaměříme i na **výukové metody.** Pouze výběrově jsme zvolili některé aktivizující a komplexní metody. Uvádíme zde konkrétní využití v praxi. V kapitole jsou navrženy některé didaktické hry a typy cvičení.

Kapitola čtyři **Gramatická látka v Raduze po-novomu** podrobně analyzuje gramatiku v učebnicích. Následkem analýzy vznikly i další náměty pro využití ve školní praxi. Excerpce je směřována opět do roviny morfologické, konkrétně na podstatná jména, přídavná jména a slovesa. Poslední část čtvrté kapitoly se zabývá vyhodnocením dotazníku. Přehledným způsobem uvádíme odpovědi na jednotlivé otázky.

Příloha diplomové práce obsahuje analýzu gramatické látky, konkrétně podstatných jmen, učebnic Klass a Pojechali. Za důležitou část přílohy považujeme výběrovou ukázku jednoho vyplněného dotazníku.

1 CHARAKTERISTIKA GRAMATIKY

Tato kapitola se věnuje obecným charakteristickým rysům gramatiky. Jsou zde představeny hlavní gramatické termíny, vlastnosti a dispozice žáků a učitelů ruského jazyka. Načrtneme zde problematiku, kterou v následujících částech budeme více rozebírat a konkretizovat.

Při studiu cizích jazyků obecně je důležitá nejen znalost slovní zásoby, ale i gramatiky. Mluvnice přestavuje jednu ze složek jazykového systému, ale z hlediska fakticky správné komunikace je třeba ji považovat za jednu z nejvýznamnějších. Tak je tomu pochopitelně také při výuce ruského jazyka. Gramatika je vždy potřebným prostředkem pro komunikaci. Je třeba si uvědomit, že ve výuce cizího jazyka je role gramatiky jiná, než ve výuce mateřského jazyka. Rozdíl je v tom, že gramatický systém mateřštiny má člověk vžitý již od dětství, proto se k výuce přistupuje jiným způsobem. Povědomí o mluvnici mateřštiny existuje, proto tento určitý základ již není třeba opakovat. Lze ho však využít při výuce cizího jazyka. Již nyní si dovolíme upozornit, že využívat mateřštinu při výuce cizího jazyka musíme s určitou opatrností. Aspektům využitelnosti mateřštiny ve výuce ruštiny se budeme podrobněji věnovat v kapitole **Interference.**

Cílem diplomové práce není obecná ani podrobná charakteristika gramatiky, proto nebudeme uvádět definice apod. Je však nutné vymezit si rovinu gramatiky. Součástí gramatického systému je morfologie, syntax a tvoření slov. Je samozřejmé, že v diplomové práci nelze postihnout všechny uvedené jazykové roviny. Z toho důvodu se zaměříme pouze na morfologii a to výběrově.

1.1 HISTORICKÝ POHLED, ZÁKLADNÍ ROZDĚLENÍ

Jak jsme už výše zmínili, gramatika je ve výuce cizího jazyku velice důležitá. Podíváme-li se na gramatiku obecně z historického pohledu, lze se setkat s tvrzením, že ruský jazyk je možné se naučit právě pomocí gramatiky. Toto tvrzení bylo vysloveno přívrženci gramaticko-překladové metody. Stoupenci přímé metody naopak tvrdili, že není potřeba učit se gramatiku, ale jazyk se musí učit prakticky. Obě tato tvrzení jsou dle našeho názoru velice radikální. Bez gramatických znalostí by bylo problematické sestavit smysluplnou větu, natožpak vést např. diskusi.

Jestliže chceme charakterizovat roli gramatiky při výuce cizího jazyka, je zapotřebí rozlišovat dva hlavní přístupy, jak chápat samotný pojem gramatiky:

a) mluvnická stavba jazyka, do které patří znalosti o tvorbě slov, ohýbání slov, videch apod.;

b) učení o stavbě jazyka, kterým máme na mysli pravidla ohýbání slov apod.[1]

Nepracovali jsme pouze s ruskými metodikami, ale rovněž s mnoha českými metodickými příručkami. Jednou z nich, kterou jsme použili pro porovnání předchozího tvrzení pojetí gramatiky, je «Kapitoly z metodiky vyučování ruštině» autora S. Jelínka. V publikaci se setkáváme se stejným chápáním uvedeného pojmu.

V českých školách se gramatika vyučuje především z důvodu lepší komunikace. Nelze říci, že je považována za cíl výuky, ale zároveň nelze podceňovat její důležitost. Je velice důležitým prostředkem pro ovládnutí jazyka jako nástroje dorozumívání.[2] Ovládání gramatického systému je potřebné pro rychlé a dobré osvojení si řečových dovedností (morfologických forem a syntaktických struktur). Gramatika je nutná proto, aby studující: a) dobře sestavoval věty v cizí řeči; b) dobře rozuměl větám v cizím jazyce; c) v případě nutnosti dokázal kontrolovat sestavení vět a správně vybíral potřebné gramatické formy a konstrukce.[3]

Při výuce ruské gramatiky se rozlišují dva základní druhy – **školní** a **lingvistická.** Školní gramatika zahrnuje nejpoužívanější konstrukce a pravidla. Lingvistická (akademická) gramatika se vyučuje na univerzitách. V naší diplomové práci se budeme pohybovat v oblasti školní gramatiky.

Gramatiku lze rozdělit z hlediska jejího používání a to na **aktivní** a **pasivní.** Objasníme, jak tyto termíny chápat. Л. В. Щерба v publikaci *«Преподавание иностранных языков в средней школе»* vysvětluje tyto pojmy následujícím způsobem: pasivní gramatika uvádí teoreticky gramatické funkce, stavební základy vyučovaného jazyka apod. Naopak aktivní gramatika učí, jak pasivní znalosti převést do praxe.

[1] А. Н. Щукин, *Методика преподавания русского языка как иностранного*, Москва, 1990, с. 68
[2] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 81
[3] А. Н. Щукин, *Методика преподавания русского языка как иностранного*, Москва, 1990, с. 69

1.1.1 SHODNÉ A ODLIŠNÉ V GRAMATICKÝCH JEVECH V RUSKÉM A ČESKÉM JAZYCE

Pokusíme se nastínit některé momenty, ve kterých dochází k určité gramatické shodě v ruštině a češtině. Určité podobnosti ruského a českého jazyka využívá především počáteční výuka cizího jazyka.

V úvodu této stručné podkapitoly bychom zároveň chtěli zdůraznit, že ne vždy nám tato podobnost češtiny a ruštiny pomáhá.

Zaprvé se jedná o shodu v **gramatických kategoriích** (například u podstatných jmen v obou porovnávaných slovanských jazycích existuje kategorie rodu, čísla, pádu, životnosti a neživotnosti; u sloves pak kategorie osoby, čísla, času, způsobu, vidu atd.). V některých případech se gramatické kategorie vyjadřují shodným způsobem a téměř stejně i znějí. Poslední věta může vzbuzovat dojem, že určitým způsobem zlehčujeme obtížnost ruské gramatiky, ale je tomu přesně naopak. Především ve školní praxi může zjednodušení podobnosti některých tvarů vést k nedostatečnému pochopení dané problematiky, a proto může nezřídka docházet k chybování. Jako určitý příklad použijme podstatné jméno *школа*. Rod, číslo a pád se v ruštině i češtině vyjadřují koncovkami. Ty se shodují s českými kromě sedmého pádu jednotného čísla. Dále např. přídavné jméno *летний* se ve tvarech mužského rodu shoduje s jeho českým ekvivalentem, kromě prvního a čtvrtého pádu.

Jiným případem je **vyjádření stejného slova s odlišným zakončením** (například *завод* - *závodů*, *писателей – spisovatelů*, *новая – nová*, *летняя – letní apod.*). Předchozí dva příklady (*школа, летний*) jsme neuvedli jen z důvodu, že ruský jazyk má určité tvary shodné s českými, ale např. zmiňované slovo *летний* v mužském rodě se sice v podstatě shoduje s jeho českým ekvivalentem letní, avšak v rodě ženském a středním tomu už tak není (*letní bunda – летняя куртка; letní šaty – летнее платье*).

Odlišné jsou např. koncovky, typické jen pro ruštinu – např. u podstatných jmen v plurálu -ов, -ей, -ев, v singuláru -ом, -ой nebo naopak v českém jazyce -ovi, -ou, -ím, -ové, -ům. Takové zakončení ruština nezná a nepoužívá.

Pozornost je zapotřebí věnovat také prostředkům a slovům, které se **neshodují s českými**. Například kategorie osoby v minulém čase se v ruském jazyce vyjadřuje tvarem minulého času; o jakou osobu se jedná, poznáme rovněž podle použitých osobních zájmen. V českém jazyce se minulý čas vyjadřuje také tvarem minulého času, ale osoba je

vyjadřována pomocným slovesem, např. *я читал, ты читал – četl jsem, četl jsi*. Uveďme ještě několik příkladů sloves v podmiňovacím způsobu: *я читал бы, ты читал бы – četl bych, četl bys*. Kromě toho v uvedených tvarech si lze povšimnout ještě další zajímavosti, která spočívá v tom, že v ruštině může částice **бы** stát před slovesným tvarem nebo i za ním. Analytický tvar třetího stupně přídavných jmen se v ruském jazyce vyjadřuje pomocí slova *самый*. V češtině se třetí stupeň vyjadřuje předponami a příponami, např. *самый вежливый – nejzdvořilejší*.

Za vhodné považujeme zmínit slovo *хороший*. Ve většině českých učebnic je věnována pozornost nejprve tvrdým vzorům a až poté měkkým. Zafixované koncovky tvrdých vzorů se tak mohou objevit i v měkkých vzorech. Tak např. může vzniknout chybný tvar – *хорош**о**е настроение* místo správného *хорошее настроение*. Odstranění takových chyb bývá problematické.

V ruském jazyce se daleko více využívá **druhý pád**, např. přivlastňujeme-li někomu něco: *мама Нины*, nebo vyjadřujeme-li v ruštině zápor: *сестры нет дома*. Využití druhého pádu je poměrně široké. Ukážeme si to na následujících příkladech: *у меня нет времени – nemám čas, у меня болят зубы - bolí mě zuby, меня лихорадит – mám zimnici*.

V ruském jazyce se rozlišuje použití **sedmého pádu** na **časový** (např. *работал целыми днями*) a **srovnávací** (např. *мчаться стрелой)*.[4]

1.1.2 EFEKTIVITA V PROCESU UČENÍ

Samotná gramatika není hlavním cílem učení, je prostředkem schopnosti chápat poslech, mluvení a psaní v ruském jazyce. Vztahy mezi gramatikou na jedné straně a čtením, psaním a poslechem na straně druhé jsou velice složité. Velmi často dochází k tomu, že žák zná slova, gramatická pravidla, ale není schopen vyjádřit své myšlenky. Je důležité položit si otázku, kde nastala chyba. Z velké části za to může jistě efektivnost učení.

[4] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 86

Stručně v bodech uvádíme několik zásad, které by měly být dodrženy, chceme-li dosáhout efektivního učení se gramatice:

1. Rozlišovat, co je základní a co vedlejší, to znamená stanovit si gramatické minimum.[5] [Jelínek a kolektiv: 1977, 97 – 99]
2. Využívat vztahů mezi slovní zásobou a gramatikou, tzn. pro lepší pochopení gramatiky si uvádět konkrétní příklady na blízkých slovech a slovních spojení a trénovat na frázích. Díky tomuto způsobu se upevňuje ne jen gramatika, ale i slovní zásoba.
3. Upřednostňovat opakování na známých frázích před paradigmatickými příklady (před učením se vzorů skloňování, časování apod.).
4. Využívat shodu ruského a českého jazyka a naopak dokázat rozeznat, když se neshodují.

Za zvláště důležitý z pohledu tématu diplomové práce považujeme poslední uvedený bod, proto možnému využití shody věnujeme více pozornosti. Odlišnosti ruštiny a češtiny lze demonstrovat na příkladech uvedených v přehledné tabulce. Zaměříme se především na morfologickou rovinu. V obou jazycích existují charakteristické rysy, které zřetelně odlišují oba jazyky. Zaměříme se na podobnost a odlišnost ve skloňování a časování. Následující tabulka může objasnit konkrétní zmiňované odlišnosti.

[5] Gramatické minimum chápeme jako účelně vymezený soubor mluvnických jevů určených k povinnému osvojení. Do něj spadá učivo jazykové (konkrétní slovní tvary a syntaktické konstrukce), učivo jazykovědné (pravidla, vzory a poučky). Při výběru a uspořádání minima mají být vystiženy a respektovány správné proporce mezi oběma uvedenými oblastmi učiva. Je důležité brát v úvahu lexikální učivo, protože je nezbytné pro učení se různým gramatickým konstrukcím, pravidlům a poučkám. Gramatické minimum lze sestavovat i podle toho, zda má vytvářet předpoklady k ovládnutí receptivních nebo aktivních řečových dovedností. Gramatické minimum určené k aktivnímu osvojení má zahrnovat tvary a konstrukce, jež jsou pro žáky nezbytné především k stylisticky neutrálnímu ústnímu a písemnému vyjadřování. Gramatické minimum pro receptivní osvojení má obsahovat mluvnické jevy, bez nichž se žáci mohou při samotném vyjadřování obejít, ale které jsou potřebné pro porozumění mluvené řeči a čtených textů.

	Český jazyk	Ruský jazyk
Koncovky		shoda koncovek ve 3., 6. a 7. p. (-ам/ -ям, -ах/ -ях, ами/ -ями)
Palatalizace[6]	střídání hlásek v ženském rodě (např. *touha – touze*, *láska – lásce*), v mužském a středním rodě se místo střídání hlásek staví koncovky –u/ -ovi (např. *jablku, psovi*)	upustili od střídání hlásek
Tvrdá a měkká podstatná jména	důležitou roli zde hraje vznik tzv. přehlásek, kvůli kterému se liší velká část koncovek (např. *vojáka – spisovatele*)	menší rozdíl, spíše grafický (např. *писателя – писател'а*), rozdíly v koncovkách nalézáme jen ve 2. p. (např. *писателей и офицеров*)
Životnost	životnost se rozlišuje pouze u muž. r., pro životná podst. jm. vznikly nové rody a u životných se liší 1. a 4. p. mn. č.	neživotná podst. jm. mají shodný tvar 1. a 4. p. a životná podst. jm. mají shodný 2. p. se 4. (v muž. r. v j. i v mn. č., v žen. a stř. r. v mn. č.)
Názvy mláďat	v mn. č. se doplňuje -t- (např. *kotě – koťata*)	ke kořeni slov se přidává přípona -ёнок/ -онок (např. *котёнок – котята*), v mn. č. dochází ke změně přípony na –ата/ - ята.
Zvláštní slova	v knižním stylu se vyskytují např. *břímě, plémě* atd.	skupina deseti běžně používaných substantiv *время - времени, вымя, знамя, имя, пламя, племя, семя, стремя, темя*
Střídání hlásky s měkkým znakem		např. *статья – статей, воробей – воробья, муравей – муравья, соловей – соловья*

[6] **Palatalizaci chápeme jako souhláskové střídání během skloňování.**

1.2 VOLBA UČEBNÍHO MATERIÁLU S PŘIHLÉDNUTÍM K INDIVIDUALITĚ ŽÁKA

Diplomová práce je věnována gramatickým jevům ve výuce, proto považujeme za důležité zmínit roli žáka při volbě metod a rovněž tak použití samotných materiálů. Učební materiály je důležité volit s přihlédnutím k určitým faktorům. V úvahu je nutné brát věkové zvláštnosti a úroveň znalostí žáků a studentů. Existují různá kritéria při výběru vhodných učebních materiálů. Za velice důležité považujeme provedení typologie předpokladů a schopností studujících. Věnujme se tedy stručně specifičnostem typologie.

1.2.1 ŽÁK Z HLEDISKA UČEBNÍHO PROCESU

Studující lze rozdělit na typy **vizuální, sluchové a kinetické**. Po provedení excerpce gramatické látky v učebnicích jsme došli k závěru, že se v nich nachází dostatečné množství cvičení pro všechny výše zmíněné typy. V následující tabulce stručně načrtneme možné druhy zadání a aktivit pro jednotlivé typy studujících.[7]

Smyslové upřednostnění	Závislý na kontextu	Nezávislý na kontextu	Analytický typ paměti	Syntetický typ paměti
Vizuální typ	potřebuje konkrétní příklady	bez problému se naučí gramatiku apod., ale obtížně se orientuje v textu	sám vyhledává vysvětlení, ztrácí se v autentických materiálech, potřebuje cvičení, která může sám plně dešifrovat	potřebuje znát celý obraz jazyka
	texty určené ke čtení	tabulky gramat. tvarů, písemné překlady	popis gramatických jevů, uvedení příkladů, situací s konkrétním označením rolí	texty nezbytné pro uvedení do studij. materiálu; situace s širokým scénářem

[7] M. Pešková, *Materiál z předmětu KRF/DIDZ3*, s. 8

Sluchový typ	filmy, audio, básně, písně	zápis seznamu slov, modelů, písemná práce věnovaná gramat. jevům, doplňování slov do cvičení	poslechová cvičení s jasně daným cílem; dopisování vynechaných slov	poslechová cvičení s odpovědí na otázku „o čem je poslech?“, s požadavkem jej shrnout
Kinetický typ	zadání neverbálního charakteru – nakreslit plán, mapu, obrázek; pohyb po třídě, rytmická zadání	hry využívané k procvičování gramatických tvarů, pohyb po třídě	rozbor gramat. pravidel ve dvojicích	písemná cvičení, vedení deníku, odpovědi na dopisy, hraní různých situací před třídou

I nadále zůstaneme u předchozího rozdělení žáků na jednotlivé typy. Nedílnou součástí diplomové práce jsou učebnice **Raduga po-novomu, Klass a Pojechali**. Podle nich se učí na českých základních a středních školách. V těchto učebnicích jsme nalézali konkrétní cvičení, potvrzující existenci jednotlivých výše zmíněných typů. Dále se pokusíme nastínit, nakolik uvedené učebnice zohledňují jednotlivé požadavky, uvedeme konkrétní příklady zadání a cvičení.

V učebnicích **Raduga po-novomu** (dále jen Raduga) se setkáme se cvičeními pro všechny typy studujících. Pro **vizuální** typ je vhodně na začátku každé lekce zařazen text, přehledné tabulky, které jsou pro větší názornost odlišeny barevně. Např. zelenou barvou jsou označeny tabulky zahrnující stěžejní mluvnickou látku, která se vysvětluje a procvičuje v dané lekci, naopak žlutě jsou označovány rozšiřující texty. V učebnici se setkáme se zadáními typu – přečtěte, přeložte věty, věnujte pozornost pozdravům apod. Pro **sluchový typ** se v učebnicích nachází mnoho cvičení a zadání typu – poslouchejte a opakujte, poslouchejte a čtěte, doplňte vynechaná slova, sestavte dialogy apod. Pro **kinetické typy** jsou zde cvičení a zadání typu – co si myslíte o … apod.

U vnějšího okraje stránky jsou umístěny různé otázky (kulturního, literárního charakteru apod.). Na otázky je možné reagovat s využitím didaktické hry. Pro lepší přehlednost uvedeme konkrétní příklad z Radugy 3. Výběrově uvádíme např. úkol, který je formulován takto: *„Víte, co to je kulturní šok? Pozorovali jste při setkání a jednání s cizinci nějaké problémy, které se týkaly společenských norem chování?“*[8] Takové zadání

[8] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 24

lze využít různým způsobem. Např. můžeme rozdělit role mezi jednotlivé členy třídy. Žáci si mohou představit, že vystupují jako Angličan, Rus apod. Pracují s různými údaji, které jim pomůže zprostředkovat např. internet. Ve dvojících mohou sehrát scénku. Nabízí se samozřejmě více možností, jak hrát obdobné situace. Žáci mohou ve dvojici představovat určitou národnost, nebo hrát naopak odlišnou národnost. V tuto chvíli by bylo vhodné poukázat na nějaký možný konflikt, na tzv. kulturní šok. Možností je spousta. Vždy záleží na kolektivu, osobnostech ve třídě a na učiteli, aby byl schopen korigovat vystoupení žáků a nesklouzávat zbytečně do detailů nebo se dokonce odklonit od tématu.

Pro zajímavost uvedeme příklad i z jiné učebnice. Např. **Klass** má velice podobná zadání, avšak pro kinetické typy studujících je zde ještě větší počet cvičení (*např. najděte na mapě následující města apod*.).

Učebnice **Pojechali** je sestavena poněkud jiným způsobem než předchozí dvě. Velké množství cvičení je prováděno formou her, což lze považovat za velké plus. Žáci si nenásilnou formou vypěstují vztah k jazyku a mají chuť učit se ho. Uvedeme další konkrétní příklad, který je z učebnice Pojechali 4. Hned první lekce začíná stolní hrou. Tato hra rozšiřuje znalosti nejen gramatické, ale také kulturní. Smyslem úkolu je naučit se orientovat ve městě, konkrétně po Praze. Hra se jmenuje *„По королевской дороге“*.

Podle zmíněných typů zadání a druhů cvičení lze provést velice stručné shrnutí této části diplomové práce. Současné učebnice jsou velkým pomocníkem pro učitele. Využívají skutečně moderní metody a obsahují různě zaměřená cvičení. Učebnice je koncipována tak, že úkoly a cvičení mohou být využívány všemi žáky a studujícími. Mnoho cvičení je zpracováno tak, že učitel s nimi může pracovat více způsoby (viz Raduga – vnější okraje).

1.2.2 PŘIHLÉDNUTÍ K VĚKU A CHARAKTEROVÝM VLASTNOSTEM ŽÁKŮ

Jak již bylo výše zmíněno, při výběru učebního materiálu je velice důležité brát v úvahu **věk samotných studujících**. Lze je rozdělit následovně – první stupeň na základní škole, druhý stupeň na základní škole, střední škola, vysoká škola, dospělí, lidé vyššího věku. Právě především této typologii se podřizuje výběr učebních materiálů. U každého člověka se postupem věku mění zájmy, vnímání a paměť. My se v naší diplomové práci zaměříme na žáky základních škol a na studenty středních škol. Žáky na nižším stupni základní školy zajímají hry, řešení zadání, vnímání zvuků. Na vyšším

stupni mají v oblibě řešení samostatných prací, projektovou výuku aj. Na středních školách studenti rádi pracují ve dvojicích, na projektech apod.

Samozřejmě není možné se zavděčit vždy všem, ale v případě rozhodování se ve využití materiálu nebo volby metody, je vhodné zamyslet se nad věkem, aby zvolená práce byla efektivní.

Do učebnice Raduga po-novomu jsou začleněna cvičení odpovídající vyššímu školnímu a středoškolskému věku. Nacházejí se v ní texty ze současnosti, fotografie mladých lidí, kombinace různých druhů zadání. Za velmi vydařené považujeme motivační uvedení do lekce. Přesto musíme zdůraznit, že hodiny by měly být obohaceny dalšími materiály. Někteří učitelé hledají inspiraci v jiných učebnicích. V tomto případě je dobrou volbou Klass, kde najdeme nejrůznější cvičení odpovídající věku žáků a studentů. Každá lekce obsahuje náměty na projekty, didaktické hry apod. Pro konkretizaci uvedeme příklady:

Проект![9]

Что означает для вас «здоровый образ жизни»? Ведёте его вы и ваши родные? Подготовьте фоторепортаж, подтверждающий это.

Играем![10]

Rozdělte se na skupiny, vyberte si jeden nebo dva filmy a popište je, můžete si pomoci scénkou z filmu nebo obrázky.

Этот фильм - ... (жанр)
Режиссёр этого фильма - ...
В нём играет ...
Действие происходит ...
Больше всего в фильме мне нравится ...
Этот фильм я люблю, так как ...

[9] N. Orlova a kol., *Klass 2*, Praha, 2011, s. 72
[10] N. Orlova a kol., *Klass 2*, Praha, 2011, s. 94

Jako další důležité kritérium výběru učebního materiálu, jsme zvolili **charakter**. Základní rozdělení je na **introverty** a **extroverty**. Každý studující je osobnost a učitel by k němu měl takovým způsobem přistupovat. Například, učitel bude vědět o tom, že má ve třídě introverta. V případě, že zvolí projektovou výuku, nebude ho volit jako vedoucího týmu, protože ví, že pro introverta by to bylo nepříjemné. Samozřejmě, že není možné vždy rozdělovat podle charakteru a pro každého zvlášť připravovat zadání. Existují však situace, kdy to možné je, tak by toho učitel měl využít.

1.3 VOLBA UČEBNÍHO MATERIÁLU S PŘIHLÉDNUTÍM K INDIVIDUALITĚ UČITELE

V předchozí části diplomové práce jsme se zaměřili na volbu učebního materiálu a na učební proces jako takový s přihlédnutím k osobě žáka. Z toho důvodu považujeme za vhodné, zaměřit se na totéž téma, ale tentokrát s přihlédnutím na osobu učitele.

Učitel hraje velice důležitou roli v učebním procesu. Mohli bychom ho nazvat prostředkem učení. Nejdříve se zaměříme na osobu učitele jako takovou, protože právě to považujeme při výběru učebních materiálů za důležité.

Z historického hlediska se role učitele změnila. Dříve převládala gramaticko-překladová forma. Velice malé procento vyučujících plynně ovládalo cizí jazyk, který učilo. Obsah učebnic byl především teoretický a učitel předával mechanicky již hotové poznatky studujícím. Současná škola očekává, že její zaměstnanci mají vysoké znalosti v oblasti speciálních a pedagogických poznatků. Co se týká speciálních znalostí, očekává se výborná znalost jazyka, která se přibližuje k rodilým mluvčím. Předpokládají se obecné znalosti jazykové komunikace, teorie ruského jazyka a rodného jazyka a znalosti o zemi, v našem případě o Rusku, v oblasti historické, kulturní, politické apod.

1.3.1 UČITEL Z HLEDISKA UČEBNÍHO PROCESU

U začínajícího učitele se mohou objevit následující nedostatky:

1. nesprávná formulace výroků nebo vět vycházející z nedostatečné znalosti vyučovaného materiálu,
2. objevují se problémy s porozuměním, protože se nedokázal přizpůsobit jazykové úrovni studujících,
3. objevují se nedostatky při čtení textů z učebnic, protože zatím nepřekonal jazykovou bariéru,

4. objevují se chyby při spontánní řeči.[11]

Současný učitel už není pouhým činitelem, který předává učební materiál, hotové znalosti a zkouší v tradičním duchu, ale je chápán jako činitel, který organizuje učební činnost, kombinuje prostředky a formy výuky, organizuje celý proces učení.

Velice důležitým faktorem je **osobnost učitele**. Studující si ho musí vážit. Váží si ho za jeho znalosti, všeobecný přehled, spravedlnost apod. Úspěšný učitel dokáže v žácích a studentech probudit zvědavost, potřebu po poznání něčeho nového. Samozřejmě, že specializace a metodika jsou důležité, ale není to vše, učitel musí mít určité vlastnosti. Někteří se s nimi rodí. Tyto vlastnosti je možné částečně v sobě vypěstovat.

Z výše zmíněného je patrné, že učitel by měl mít jisté **vlastnosti, dispozice** již od narození. Musí perfektně ovládat cizí jazyk po všech stránkách (jazyková – ústní, písemná; kulturní; historická apod.). Musí vystupovat jako aktivní postava v procesu učení, tzn. ne jen perfektně ovládat vyučovaný jazyk, ale také formy a prostředky učení, aby dokázal zaujmout třídu. V současných učebnicích je spousta metod, ale pokud nebude hodinu obohacovat ničím novým, stane se výuka nudnou a stereotypní. Práci v učebnici by bylo vhodné někdy nahradit zajímavou hrou, projektem apod. Samozřejmě právě proto musí učitel mít určité dispozice. Příprava na hodinu s použitím zmíněných příkladů zabere spoustu času. Musí dokázat zmotivovat a zaktivizovat celou třídu a to bývá kamenem úrazu. Především začínající učitelé s ne příliš bohatými zkušenostmi, neodhadnou žáky a nedokážou je motivovat pro lepší výkony. **Vztah mezi učitelem a studujícími** je velice důležitý. Pokud je dobrý, třída se bude snažit splnit zadání, ale pokud není příliš dobrý a pevný, tak práce v hodinách podle toho bude vypadat. Posuzujeme jako dobrý nápad, uvést konkrétní příklad. V letošním akademickém roce 2013/ 2014 jsem absolvovala praxe na střední škole v Plzni. Praxi jsem mimo jiné vykonávala i ve dvou maturitních ročnících. Přestože studenti byli stejného věku, byli zcela rozdílní. Jedna třída byla aktivní, velice je bavily práce v týmech, hry, soutěže. Vznikl tam přátelský vztah. Ve druhé třídě i přes naprosto stejný přístup, došlo k naprostému opaku. Třída byla velice hlučná a odmítala jakoukoli spolupráci. Nebylo možné pro ně připravit nějaké aktivity, aby se trochu odbočilo od náročné látky, protože ihned využili volného času pro diskusi mezi sebou. Udržet pracovní tempo bylo možné jen tak, že se jim nenechával vůbec žádný

[11] Č. Liškař, *Formy a prostředky vyučování cizím jazykům*, Praha, 1982, s. 72

volný čas. Od začátku bylo jasné, že s touto třídou bude náročné vycházet. Kdykoliv mohli, tak své pohrdání dávali najevo všem vyučujícím. Přesto jsem se rozhodla, že se s nimi pokusím o **projektovou výuku**[12]. Studenti pracovali v týmech, kde si zvolili vedoucího, řečníka a písaře. Projekt se nazýval *„Jsme různí“*. Studenti měli možnost pracovat na počítačích, hledat si tam veškeré informace. Výstupem dvouhodinové práce bylo přednesení informací za doprovodu prezentace. Jak již bylo výše zmíněno, v případě užití takových metod, jsou nutná některá kritéria a jedním z nich je zkušenost, která v tomto případě nedostačovala. I přes maximální snahu, se výstup na závěr nepodařil nikomu. Chybu shledáváme například v tom, že byl málo korigován čas. Tímto příkladem se nám jen potvrdilo, že již zmiňovaný **vztah mezi učitelem a studujícími**, je opravdu velice důležitý a dovolujeme si i říci, že je jedním ze základních pilířů pro kvalitní výuku ve třídě.

[12] V projektové výuce učitel přebírá roli „konzultanta“ a snaží se studujícím pomoci, kontroluje jejich práci, na začátku jasně stanoví kritéria.

2 INTERFERENCE

V předchozí kapitole jsme se seznámi s některými faktory, které jsou potřebné ke kvalitní výuce. Nyní přejdeme k více konkrétním bodům a ukážeme si oblasti, kde se chybuje a jak tomu efektivně předcházet. Jak již bylo výše zmíněno, podobnost jazyků nemá pouze pozitivní charakter, ale mnohdy škodí. Právě tato problematika bude vymezena v následující kapitole.

Termín interference můžeme chápat několika způsoby. Setkáváme se s ním v různých disciplínách (např. v optice, magnetismu, medicíně a samozřejmě v lingvistice). Diplomová práce se zabývá interferencí v lingvistické rovině, ve výuce cizího jazyka.

Interference bývá definována různým způsobem. Tak např. J. Veselý uvádí: *„Interferencí rozumíme narušování normy při užívání cizího jazyka. K interferenci dochází buď vlivem jevů mateřského jazyka, nebo vlivem jiných jevů daného cizího jazyka.“*[13]

Interferenci lze chápat **dvěma způsoby**. Existuje její užší a širší pojetí.

- V případě užšího pojetí je interference chápána jako negativní přenos gramatických jevů z jednoho jazyka na druhý.
- Někteří autoři se přiklání k jejímu širšímu pojetí. Interferenci nechápou pouze jako negativní vliv, ale naopak jako pozitivní. Tak např. S. Siatkowski mluví o tzv. „kladné interferenci“.[14] Tohoto kladného přenosu se využívá především v počáteční etapě výuky cizího jazyka, kdy se využívá podobnosti slovanských jazyků.

  My se ztotožňujeme s názorem autorů užšího pojetí. Naše diplomová práce se tedy zaměří na negativní vlivy interference.

[13] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1979, s. 28
[14] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1979, s. 28

2.1 TYPOLOGIE INTERFERENCE

Jak je již z výše zmíněné definice patrné, vlivem působení interference dochází k porušování norem jazyka, tato narušení se mohou projevovat ve všech jazykových rovinách, tzn. že se projevují např. ve zvukové, grafické, lexikální, morfologické, syntaktické rovině.

Interferenci lze dělit podle různých kritérií. V diplomové práci zmíníme **mezijazykovou** a **vnitrojazykovou interferenci**. Ve chvíli, kdy mluvíme o negativním vlivu, máme na mysli především mezijazykovou interferenci. Jde o negativní vliv rodného jazyka na cizí jazyk. Srov. např. *я имею кошку – у меня кошка.* Pokud dochází k chybování kvůli jiným jevům daného cizího jazyka, mluvíme o interferenci vnitrojazykové, např. *я интересоваюсь – я интересуюсь*. Vedle těchto dvou typů se poměrně často vyskytuje interference **kombinovaná**, která vzniká současným působením vlivů mezijazykových i vnitrojazykových. Např. za chybu *с Наташой* mohou jednak české tvary s Natašou, Růžou apod., jednak tvary ruské *душой, школой* aj.[15]

Další možná klasifikace různých typů interference je podle jazykových plánů tak, jak jsme již zmínili výše. V počáteční etapě výuky cizího jazyka se poměrně často setkáváme s interferencí fonopercepční, kdy se žák snaží napodobovat výslovnost učitele, vzhledem k tomu, že si zároveň většinou osvojuje písemnou podobu ruštiny používající azbuku, častá je interference grafická. V diplomové práci je pozornost věnována především interferenci **morfologické** a **syntaktické**. Z tohoto důvodu ji budeme nejprve stručně charakterizovat.

Při rozboru interference morfologické máme na mysli především chyby v rodech, číslech podstatných jmen a použití nesprávných předpon u sloves. Tvary ruských slov se mnohdy přizpůsobují tvarům českých slov. Velmi často se s morfologickou interferencí setkáváme v případě odlišného rodu substantiv v obou porovnávaných jazycích, srov. *шоколад - čokoláda, университет - univerzita, метод – metoda*. Poměrně často se vyskytují chyby při skloňování substantiv, kdy je pod vlivem češtiny používána stejná, tedy nesprávná koncovka v ruštině, např. *в клубу - v klubu, на улици - na ulici, я ответим на вопрос - odpovím na otázku*, místo správných tvarů *в клубе, на улице, я отвечу на вопрос*. Další chyby se mohou vyskytovat ve spojení číslovky 2, 3, 4 s podstatným jménem, kdy se v ruštině používá substantivum ve tvaru 2. pádu jednotného

[15] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1979, s. 29

čísla (nejedná se o shodu, ale řízenost): *два документы – dva dokumenty*, místo *два документа*. Poměrně častou chybou je použití nesprávné slovesné předpony. Odstraňování obdobných chyb je zdlouhavý proces, na základní škole lze např. použít metodu vyprávění. Učitel může zadat žákům téma, hlavní body čeho se mohou držet, stanoví rozsah a především konkretizuje slovesné deriváty s předponami, které by se měly ve vyprávění vyskytovat. Například slovesa *говорить что, договориться о чем, оговорить что*[16]*, поговорить о чем с кем*[17]*, переговорить кого-что*[18]*, обговорить что*[19]. Požadavek na vazbu slovesa může i více konkretizovat uvedením konkrétního slovního spojení, např. *договориться о встрече, оговориться по невнимательности, сговориться встретиться ещё раз* apod.

V učebnicích ruštiny jsou mnohá cvičení koncipována tak, aby žák (studující) byl schopen bezchybně reagovat a plnit úkoly. Uvedeme konkrétní příklad cvičení:[20]

Сколько предложений вы сможете составить?

ученики			*утром*
.....	*ЗАНИМАТЬСЯ*		*вечером*
.....			*в пятницу*
			.....
			.....

Чем?	*Где?*	*Как долго?*
музыкой	*в классе*	*2 часа*
.....	.....	.....
.....	.....	.....

[16] Д. Н. Ушаков, *Большой толковый словарь русского языка*, Москва, 2009, s. 422
[17] Tamtéž, s. 535
[18] Tamtéž, s. 498
[19] Словари и энциклопедии на Академике [online]. c 2000-2012 [cit. 2014-03-31] . Dostupné na < http://dic.academic.ru/dic.nsf/ogegova/129462> .
[20] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 12

Спрашивайте и отвечайте.[21]

Кто *куда идёт?*
пойдёт?
придёт?
пошёл?
пришёл?

První ukázka cvičení se zaměřuje na procvičování koncovek. Ve druhém cvičení vidíme shodný kořen, ale různé předpony.

Při projevech interference syntaktické dochází k přenosu českých struktur do cizího jazyka. S touto problematikou se nesetkáváme jenom na základních školách, ale i na středních školách a dokonce i na univerzitách. Problém tkví v tom, že žáci a studenti se učí slovní zásobu, ale už opomíjejí možnou odlišnost syntaktické konstrukce s daným slovem, proto se poměrně často v ruštině setkáváme s tak zvanými českými konstrukcemi. Především na nižší úrovni zvládnutí jazyka se setkáváme s chybou, kterou představuje nepoužívání druhého pádu po záporu, např.: *Павел_ нет дома.* - *Pavel není doma.* Správně je: *Павла нет дома*. České slovo „RÁD/ -A“ se také velmi často objevuje v ruských konstrukcích: *Я рад читаю книги. – Já rád čtu knihy.* Správně je: *Я люблю читать книги*. Velmi často se chybuje v předložkových konstrukcích: *Я жду на тётю. – Čekám na tetu.* Интерес о химию - *Zájem o chemii*. Správně je: *Я жду тётю. Интерес к химии.* Můžeme se setkat i se slovotvornou interferencí. Ta může nastat ve chvíli, kdy tvoříme přídavná jména, zdrobnělá podstatná jména apod. Máme-li utvořit např. od slov деревня a жители spojení s adjektivem, nezřídka se objevují nesprávné tvary typu *деревянные жители* místo správného *деревенские жители*.[22]

V učebnicích je celá řada cvičení, která se snaží předejít tomuto typu interference. Jsou to především texty, ve kterých se objevují problematické konstrukce, zadání zaměřená na sestavování vět atd. Zaměříme-li se na odlišné předložkové vazby, najdeme v Raduze po-novomu 2 vhodně zpracovanou kapitolu, která již v úvodním obsahu uvádí, že se touto problematikou bude zabývat. Uvedeme si konkrétní ukázku cvičení:[23]

[21] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 56
[22] J. Svobodová, *Ruský jazyk a problémy interference v současné době. In Cizí jazyky VIII*, Plzeň, 2007, s. 83
[23] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 31

А) Как это в русской школе? Как это в чешской школе?

	отлично,		*пятёрку.*
	очень хорошо,		*четвёрку.*
Кто учится	*не очень хорошо,*	*получит*	*пройку.*
	плохо,		*двойку.*
	очень плохо,		*единицу.*

Б) Что к чему относится?

У Володи есть хорошая			*русскому языку.*
Я забыл	*отметка*		*английскому языку.*
Мы писали контрольную	*тетрадь*	*ПО*	*математике.*
У меня плохая	*работу*		*химии.*
			истории.

Shrnutí předložek odlišných od češtiny nalezneme v páté lekci téhož dílu.

Rozhodli jsme se, že se stručně zmíníme rovněž o **interferenci pravopisné**, protože je do určité míry těsně spojena s předchozími dvěma typy. Vzniká přenosem české pravopisné normy do cizího jazyka. Setkáváme se s ní u začátečníků, ale i u pokročilých. Na počátku jde o chyby typu: *гытара – kytara*, *непишу – nepíšu*. Později se objevují chyby typu: *колектив – kolektiv*, *розговор – rozhovor*. Pro názornost uvádíme nesprávné tvary podtrženě.

Hovoříme-li o interferenci, další možné dělení, se kterým se můžeme setkat, je na **interferenci zjevnou a skrytou**. Zjevnou interferencí nazýváme tu, ve které dochází k zápornému přenosu, kdy dochází ke zjevnému narušení normy ruštiny. Srov. např. *я рад хожу в библиотеку*, místo *я люблю ходить в библиотеку*.

Pro skrytou interferenci je typické užití společných prostředků pro oba jazyky. Není to chyba, ale můžeme to spíše nazvat jako ignoraci toho, co je typické pro cizí jazyk. Srov. např. *Я хотел бы знать. – Chtěl bych vědět.* Typické pro ruský jazyk je: *Мне хотелось бы знать.*

Zmíníme dále jev nazývaný **disimilace**. Žáci (studující) se dopouštějí následjících chyb: *Вери мне. - Věř mi. Напиши меня. - Napiš mi.* V tomto případě se setkáváme s opačným jevem než u interference. Nezřídka se objevuje snaha formulovat myšlenky tak, aby nebyly shodné s češtinou, a tím dochází k chybování. Správně předchozí věty vypadají takto: *Верь мне. Напиши мне*. Jako cenné zdroje informací mi posloužily sešity mých žáků. Disimilace se tam téměř nevyskytovala, ale interference byla poměrně častým jevem. S disimilací se setkáme spíše na střední nebo vysoké škole, tedy tam, kde studenti dosahují vyšší úrovně znalostí v ruském jazyce.

V předchozích pasážích byla pozornost věnována typologii interference. Je na místě zmínit, jak je chápáno spojení tzv. **TŘETÍ SYSTÉM**. Třetí systém vzniká při studiu cizího jazyka a je výsledkem působení mezijazykové a vnitrojazykové interference. Vzniká jakýsi deformovaný jazyk, který je v odborné literatuře nazýván jako tzv. třetí systém.[24] V tomto systému se nacházejí elementy obou jazyků. Pro zjednodušení uvedeme příklad:

systém českého jazyka	*systém ruského jazyka*	*třetí systém*
Sedím.	*Я сижу.*	*Я сидим.*[25]

2.2 PŘÍČINY A VÝSKYT INTERFERENCE

Za vhodné považujeme uvést hlavní příčiny interference. Mezi ty nejzákladnější patří jazykové kontakty bilingvní osoby. Další důležitou příčinou je nedostatečná znalost jazyka. Člověk s nedostatečnou znalostí se nedokáže oprostit od již zmiňované mezijazykové a vnitrojazykové interference a v podstatě si pomáhá mateřštinou, i když ne v pozitivním slova smyslu. Především u začátečníků se setkáme s doslovným překladem slovních spojení a vět, kdy je hojně a nesprávně využívána mateřština. Druhotnou příčinou výskytu interference může být aktuální psychický stav. V případě, že je člověk nemocný nebo se z nějakého důvodu necítí dobře, odráží se to na jeho jazykové úrovni. Také věk člověka patří mezi možné příčiny interference. S rostoucím věkem klesají neurofyziologické předpoklady.

[24] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, s. 33
[25] V. Cícha a kol., *Metodika ruského jazyka, 1. svazek*, Praha, 1982, s. 98

Chyby mohou způsobovat i odlišné jevy, jako je např. analytičnost typická pro ruský jazyk (např. *наложенный платеж – dobírka, ювелирный магазин – klenotnictví, плата за вход – vstupné apod.*).

V ruském jazyce se používají ve větší míře slova emočně zabarvená (např. *лошаденка, рубашонка* apod.). Spousta studujících by tato slova nesprávně přeložila jako deminutiva a tím jim dala pozitivní nádech, ale je tomu přesně naopak. Slova tohoto typu nesou negativní charakter.

Interference se často objevuje u sloves, slovesných předpon a vidu. S tímto problémem se setkáváme jak v počáteční úrovni, tak v pokročilé. Např. *Vždycky když přijede, zastaví se u nás.* Po slově vždycky následuje v ruském jazyce nedokonavý vid. Vlivem českého jazyka však dochází k nesprávnému užití slovesa vidu dokonavého a můžeme se setkat s následujícím nesprávným překladem *Всегда, когда он приедет, он зайдет к нам.* Správný překlad – *Всегда, когда он приезжает, он также заходит к нам*.[26]

K vidové problematice se autoři učebnice podrobněji zmiňují až v pátém dílu. Podle nás by bylo vhodnější se vidy zabývat už dříve (sice zmínky jsou i ve druhém dílu, ale myslíme, že by bylo vhodnější se na ně více zaměřit) a tím předcházet zbytečným chybám. Najdeme zde cvičení pro tvorbu vět, překladová, doplňovací. Postrádáme teoretické shrnutí.

K tomuto tématu považujeme za vhodné, zmínit několik slov k překonání interference. Po prostudování odpovídající literatury budeme vycházet z odborného článku J. Svobodové[27].

- Existuje několik bodů, které je potřeba dodržovat, aby byly odstraněny chyby:
    1. zformulovat zadání přehledně a pochopitelně,
    2. vést studující k tomu, aby nedocházelo k vnitřním nebo doslovným překladům,
    3. zdůrazňovat vztah mezi jednotlivými cvičeními,

[26] J. Svobodová, *Ruský jazyk a problémy interference v současné době. In Cizí jazyky VIII*, Plzeň, 2007, s. 81 – 82
[27] J. Svobodová, *Ruský jazyk a problémy interference v současné době. In Cizí jazyky VIII*, Plzeň, 2007

4. postupně pokračovat v tématu, které navazuje na předchozí,
5. řadit cvičení podle obtížnosti,
6. střídat metody a cvičení.

Raduga po-novomu splňuje více méně všechny body. Po detailnější analýze myslíme, že by bylo vhodnější klást větší důraz na propojenost jednotlivých cvičení. Více odkazovat na předchozí kapitoly. Již jsme uváděli použití předložek *no, после* apod. Očekávali bychom, že v lekci 5, kde najdeme shrnutí, budou odkazy na kapitolu, kde se předložky začaly probírat, ale žádná zmínka o souvislosti tam není.

2.2.1 PŘEDCHÁZENÍ INTERFERENCE

Celý proces učení se cizího jazyka spočívá v překonávání vlivu na mateřštinu, jak toto tvrzení uvedl autor Veselý ve své publikaci a my s ním souhlasíme. Toto překonávání lze chápat dvojím způsobem: 1. preventivní odstranění chyb, 2. nezapomínat na skrytou interferenci.

V počátečních etapách shledáváme interferenci spíše jako pozitivní aspekt. Podobné nebo shodné konstrukce studujícím pomáhají. Srovnejte následující dvojici vět: *Маша пишет, что приедет завтра. – Máša píše, že přijede zítra.* Pro nižší úroveň jazyka se zdá být velmi komplikovanou fonetická interference. Na uvedeném příkladu je patrný silný vliv interference. Pokročilým však vliv interference začíná škodit. Pro plné ovládání jazyka, je potřeba znát jeho syntagmatiku[28] [Ушаков: 2009, 732]. Učitelé mohou pomoci při odstraňování interference například tím, že budou vybírat vhodná cvičení, tím myslíme vhodná k věku a úrovni studujících. Především pak nezapomínat na opakování a upevňování znalostí.

[28] Syntagmu v lingvistice chápeme jako spojení slov do větných konstrukcí.

2.3 OBTÍŽNÉ GRAMATICKÉ JEVY VYVOLÁVAJÍCÍ INTERFERENCI

V předchozí kapitole byla zmíněna interference a její vliv na cizí jazyk. Považujeme za vhodné navázat kapitolou o obtížných gramatických jevech. V gramatice se spíše setkáme s pozitivním vlivem mateřštiny na cizí jazyk. Je to dané především genetickou příbuzností obou jazyků. Vhodným příkladem je tvorba budoucího času, která nedělá českým studentům problémy, ale v případě, že budeme mluvit např. o německých, byla by situace opačná.

Tato část diplomové práce náleží konkrétním gramatickým příkladům, kvůli kterým vzniká interference. V odpovídajících učebnicích ruského jazyka si ukážeme, jakým způsobem se odbourává zmiňovaná problematika. Budeme vycházet především z učebnice Raduga po-novomu, ale uvedeme i vhodné příklady z učebnic Klass a Pojechali. Po excerpci gramatických jevů v učebnicích, následují další možná cvičení, která by mohla dopomoci k oproštění od interference.

2.3.1 DIVERGENCE

Prvním jevem, u kterého se pozastavíme, je divergence.[29] [Ушаков: 2009, 138] Studující musí přemýšlet nad postavením správné koncovky ve čtvrtém pádě množného čísla životných podstatných jmen. V českém jazyce v tomto případě není důležitá životnost. Tato problematika je objasňována tak, že životná podstatná jména mají shodný tvar druhého a čtvrtého pádu. Mohli bychom uvést spoustu dalších příkladů vysvětlení, ale za vhodnější považujeme přejít ke konkrétním ukázkám.

nediferencované používání jednoho prostředku v českém jazyce	používání dvou nebo třech prostředků v ruském jazyce
o Borisovi – o Ivanovi	о Борисе – **об** Иване
o tobě – o mně	о тебе – **обо** мне
v obou domech – v obou školách	в обоих домах – в **обеих** школах
šedesátý – šedesátý pátý	шест**и**десятый – шестьдесят пятый
Mluvili jsme o tom.	Мы говорили **об этом.**
Mluvili jsme o tom, co se stalo.	Мы говорили **о том**, что случилось.

[29] Divergenci chápeme jako rozrůzňování jazyků v jejich vývoji.

Musíš chodit včas.	Ты **должен** приходить вовремя.
Musím jít k lékaři.	Мне **надо** идти к врачу.
Musím chodit pěšky.	Мне **приходится** ходить пешком.
Vzbudil mě, abych nezmeškal vlak.	Он разбудил меня, чтобы я не **опоздал** на поезд.
Spěchám, abych nezmeškal vlak.	Спешу, чтобы не **опоздать** на поезд.
Nevím, jestli je to možné.	Я не знаю, возможно **ли** это.
Přijď, jestli je to možné.	Приходи**, если** это возможно.[30]

U problematiky uvedených příkladů ještě zůstaneme a ukážeme si, jak s nimi pracují již výše zmiňované učebnice.

Vyjádřit nutnost v ruském jazyce můžeme několika způsoby – надо, нужно, должен, придется, приходится. Vycházeli jsme především z učebnice Raduga po-novomu (dále jen Raduga). S vyjádřením nutnosti se poprvé studující setkávají v **Raduze 3.** Zde se seznamují s použitím slov надо, нужно, должен. Veškerá problematika je objasněna ve čtvrté lekci v přehledných tabulkách. Množství cvičení je dostatečné. Setkáme se zde se zadáními typu – sestavte věty, zaměňte výrazy *пришлось а придётся за надо было (будет), нужно было (будет)*, přeložte apod. S dalšími cvičeními se setkáme v pracovním sešitě. Ta jsou překladová, doplňovací apod. V Raduze se využívá cyklického opakování, což znamená, že v pozdějších lekcích se ke gramatice vrací a dále se prohlubují znalosti. Tato problematika se objevuje i v **Raduze 5** v lekci 1 a 4. Autoři zde odkazují na Radugu 3, kde se nachází i teoretický výklad. Toto propojení učebnic považujeme za vhodné, ale jak jsme již výše zmínili, především z důvodu velkého rozsahu učebnice, by mohlo být toto propojení širší.

Pro příklad uvedeme některá cvičení z učebnice. Mnoho cvičení se zaměřuje na tvorbu vět. Jeden z možných příkladů se nachází na následující straně:

[30] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, s. 73

„С чем вы согласны, с чем вы не согласны?“ [Радуга po-novomu 3, S. Jelínek a kol.: 2009, 86].

	(не) завидовать	*слушать*	
помогать	*можно*	*работать для*	
говорить с	*нельзя*	*любить*	*другим.*
жить без	*надо*	*дружиться с*	*других.*
(не) доверять	*нужно*	*встречаться с*	*другими.*
	понимать		

V učebnici **Klass 2** v lekci 15 je poprvé nastíněna problematika vyjádření nutnosti. V pracovním sešitě nalezneme zadání typu - *Что надо делать*. Úkolem je tvořit infinitivy. Do hloubky se touto problematikou zabývá až **Klass 3** v lekci 20. Problematika se vyskytuje hned v úvodním textu, ve kterém je zadáno samostatně vyhledávat konstrukce typu *он должен, она должна быть* apod. Ve všech třech dílech učebnice, v případě, že se probírá nová gramatika, studující induktivní metodou (viz strana 41) doplňují pravidlo. Toto považujeme za velmi vhodný způsob kvůli lepšímu zapamatování. Jsou zde především cvičení, která se zaměřují na tvorbu vět. Učebnici nechybí ani teoretické shrnutí, které se vyskytuje na konci lekce.

Následujícím gramatickým jevem je použití slov **ли – если**. S jevem se setkáváme v **Raduze 4** v lekci 3, kde na použití poprvé poukazuje text. Obě slova se vyskytují také v lexikálním minimu[31] lekce. Gramatika je vysvětlena v přehledné tabulce. Cvičení je dostatek, ale považujeme za zbytečné takové množství překladových cvičení. Použití *ли* a *если* je problematické jak pro studující dosahující nižší úrovně, tak pro ty s vyšší úrovní. Z toho důvodu by bylo vhodnější doplnit učebnici o zadání, která by byla zajímavější. Překladovou metodu nepovažujeme za dostačující. Před teorií je v učebnici vhodné

[31] To je jasně předepsané minimum slov, kterým člověk musí disponovat, aby dosáhl určité úrovně podle Společenského evropského referenčního rámce.

cvičení, díky kterému studující toto použití pochopí. Cvičení je nadepsáno následovně *„Что пропущено? Переведите на чешский язык.“*[32]

V **Klassu 2** v lekci 15 se také autoři zabývají použitím *ли* a *если*. Přímo v části učebnice nenalezneme ani jedno cvičení, ta jsou až v pracovním sešitě. V učebnici je pouze teoretické vysvětlení. Je tam cvičení, jehož úkolem je sestavit věty. Považujeme za vhodné poukázat na neobjasnění částice *ли*. Předpokládáme, že vhodnější je ihned na počátku objasnit užití obou slov a nezaměřovat se pouze na jedno. V **Klassu 3** v lekci 20 se navazuje na užití slov. Nachází se tam cvičení, které je sestaveno formou ankety (*Если он/она не понравится моим родителям, я ...*).

2.3.2 GRAMATICKÉ KATEGORIE

Druhým bodem jsou gramatické kategorie, které se neshodují svým užitím v ruském a českém jazyce. Za vhodný příklad považujeme **vid sloves**. V obou jazycích jsou velmi podobná pravidla užití, proto sebemenší rozdíl může činit problémy.

[32] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 4*, Plzeň, 2010, s. 60

Typickým příkladem je **pravidelně se opakující dějství**. V ruském jazyce lze použít pouze nedokonavý vid, kdežto v českém jazyce máme na výběr:

Фабрика каждый день принимает новые рабочие.	*Fabrika každý den přijímá/ přijme nové pracovníky.*

S tímtéž se setkáme při tvorbě **trpného rodu**. Český jazyk má možnost upotřebit oba vidy, ale ruský opět jen nedokonavý:

Сегодня будет нарисован новый план.	*Dnes se narýsuje nový plán.*
Сегодня нарисуется новый план.	*Dnes se rýsuje nový plán.*

Pro české studenty je složité použití **infinitivu** v ruštině. Použití se poměrně liší:

Он просил нас помочь ему.	*Prosil nás, abychom mu pomohli.*
Я надеюсь встретиться с ним.	*Doufám, že se s ním setkám.*
Он сел заниматься.	*Sedl si k práci.*
Он мастер рассказывать.	*Je mistr ve vyprávění.*[33]

Stává se, že studující vkládají **infinitiv** na nevhodné místo:

Я слышал её петь.	*Slyšel jsem ji zpívat.*
(místo Я слышал, как она поёт.)	
Иди открыть дверь.	*Jdi otevřít dveře.*
(místo Иди, открой дверь.)[34]	

Tuto problematiku považujeme za velmi důležitou. Právě proto nás udivuje, že detailněji se s vidy a s vidovými dvojicemi setkáme až v **Raduge 5** jak již bylo výše zmíněno. Během průzkumu bylo ověřeno, že spousta tříd dojde sotva k dílu 3, natožpak 5. Dovolujeme si říci, že tady záleží už skutečně na učiteli, zda látku do hodin zahrne nebo ne. Učebnice nám problematiku podává velice přehledně, což je její plus. Pracuje se tu s **vidovými dvojicemi**. Vždy je nadepsána jedna dvojice (např. *Выбрать? Выбирать?*)

[33] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, s. 74
[34] Tamtéž, s. 74

a k ní je několik vhodných cvičení. Studenti podle logiky doplňují slovesa do cvičení. Takovým způsobem žáci pracují s několika vidovými dvojicemi. Studující začínají chápat, že pravidla užití vidu jsou v obou jazycích velmi podobná. Pro ty, co mají raději nějaké teoretické závěry, tak v páté lekci se nachází opět zmínka k vidům. Po několika cvičení dojdeme k přehledným tabulkám, kde se dočteme o tvorbě vidu. V této lekci jsou cvičení opět postavena na vidových dvojicích (např. *принять – принимать*). Úkolem je doplňovat vhodná slovesa. Dále tu jsou rozhovory apod.

Za další gramatický jev, kterému chceme věnovat několik slov v naší diplomové práci, je **infinitiv**. Hlavní otázkou je, jestli existuje plné vysvětlení užití infinitivu v ruském jazyce. V učebnicích se setkáme s příklady, což jistě postačuje úrovni na základních a středních školách. Přesto se zamysleme nad tím, zda je vhodné učit se v podstatě zpaměti věty, které se nacházejí v učebnicích. V **Raduze** se setkáme s ukázkami infinitivních vět. Za vhodné cvičení považujeme např. následující:[35]

„Какие вопросы вам помогут в городе, который вы не знаете?“

Скажите		*пройти*	*к*	*банк_*
пожалуйста,	*как*	*проехать*		*театр_*
		поехать		*гостиниц_*
Вы не скажете		*попасть*		*станц_ метро*
Извините,		*доехать*	*до*	*остановк_*

„Как вы ответите на подобные вопросы русских в чешском городе?“
Можете употребить, например, выражения:

можете	*идти*	*идите*	*прямо*
	поехать	*поверните*	*налево*
на	*площадь*	*поезжайте*	*направо*
	улицу ...	*сделайте пересадку*	

[35] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 62

Více dopodrobna je rozpracováno užití infinitivu po spojce **чтобы**. Minimálně v příručce pro učitele by měla být zmínka k použití infinitivu. Příkladem zadání je např.:[36] *„Кому и для чего нужен русский язык? Что пропущено? Несколько предложений переведите на чешский язык.“*

Лаура из Италии хочет овладеть русск_ язык_ для того,
чтобы понять культуру и жизнь России.
Милена из Болгарии хочет овладеть русск_ язык_,
чтобы обмениваться опытом с учеными.
Сильвия из Венгрии хотела владеть р_____ я_____ ,
чтобы поступ_ь на филологический факультет.
Марта из Польши хотела бы овладеть _____ _____ ,
чтобы поним_____ слова русских песен и опер.
Мы хотели бы овла_____ _____ _____ ,
чтобы _____ь переводчиками.

S infinitivními větami se setkáme i v **Klassu 3** v lekci 20 – např. *Что мне надеть? Куда нам пойти? Что мне посоветовать тебе?* V pracovním sešitě se nacházejí věty podobného typu. Se spojkou **чтобы** se studující seznamují v lekci 22. Jsou zde cvičení typu – anketa, spojte věty, doplňte věty apod.

2.3.3 ČETNOST VÝSKYTU

Problémy mohou vzniknout ve chvíli, kdy se ve dvou jazycích používá tentýž jev v jiné kvantitě. Vhodným příkladem jsou jmenná přídavná jména. Český student často chybuje a místo např. slova дорог používá дорог**ой**. Pokud mluvíme o kvantitě, nesmíme opomíjet přechodníky. Pro české studenty jsou už téměř knižní formou, kdežto v ruštině se vyskytují v hojném počtu. Právě kvůli rozdílu v četnosti užití, dochází k tomu, že čeští studující se vyhýbají užití zmiňovaných jevů.

O jmenné formě přídavných jmen se zmiňuje učebnice **Raduga 5** ve třetí lekci. Užití pochopíme díky slovům *больной – болен*. Je zde několik cvičení a textů,

[36] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 5*, Plzeň, 2011, s. 21

ve kterých jsou zvýrazněny jmenné formy a po nich následují cvičení, do kterých se doplňují slova z textu. V porovnání s ostatními problematikami a ve kvantitě pro ně připravených cvičení, se domníváme, že by mělo být tomuto jevu věnováno více pozornosti, resp. více cvičení.

2.3.4 SYNTAKTICKÉ KONSTRUKCE

- Dalším důležitým bodem naší práce jsou syntaktické konstrukce, které velmi často činí obtíže.

Jedná se např. o věty s **obecným přísudkem**:

Тебя не поймёшь.	*Tebe člověk nepochopí.*
Вас не перевоспитаешься.	*Vás člověk nepřevychová.*

Chyby se objevují také v **bezespojkových větách**. Studující často zaměňují první pád sedmým:

Моя тётя – секретарша.	*Моя тётя секретаршей.*

Neosobní věty mohou také působit značné komplikace:

К вечеру вызвездило.	*K večeru se objevily hvězdy.*
К утру подморозило.	*K ránu přituhlo nebo K ránu byl mráz.*

V ruském jazyce se hojně užívá **neurčitý podmět**:

В окно постучали.	*Někdo zaklepal na okno.*
Молчите, говорят вам!	*Mlčte, říkám vám!*

Některé konstrukce je možné vysvětlit na základě **překladu** do českého jazyka:

У меня есть билет.	*U mne je lístek.*[37]

[37] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, str. 75

K předchozímu bodu je vhodné zmínit věty se **slovesem být**. Může činit potíže to, kdy se sloveso ve větě užívá, a kdy ne:

*У меня **есть** словарь.* *У меня новый словарь.*[38]

V učebnici **Klass 2** v lekci 15 je zmínka k větám s neurčitým podmětem. Je zde vypsáno pouze několik frází – např. *Как жаль! Вот не везёт!* apod.

- Do této stručné kapitoly naší práce považujeme za vhodné začlenit i tzv. **kombinovanou interferenci.**

Chyby se často objevují v **šestém pádě**:

в клубу	*в клубе*
о брату	*о брате*
на северу	*на севере.*

Této chyby se studující dopouštějí ze dvou základních příčin: 1. Vlivem české koncovky „u“ (*v parku – в парке*), 2. Vlivem flexe po předložkách, *-у/ -ю (о лесе – в лесу)*.

Do této skupiny spadají **slovesa typu давать**. Podléhají silnému vlivu českým slovesům s -va- (dávám, dáváš apod.) a ruská slovesa s -va- (давать, давал apod.):

Он преподавает химию. *Он преподает химию.*[39]

Těchto pět bodů je sestaveno za pomoci publikace *«Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku»* autora Josefa Veselého.

Samozřejmě každá úroveň znalosti jazyka má problémy s jinou gramatikou. Proto je důležité brát v úvahu **úroveň** studujících. Např. tvorba první osoby čísla jednotného (např. *я сидим)* není náročná pro studující pokročilejší úrovně. Naopak existuje taková

[38] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, s. 76
[39] Tamtéž, s. 76

gramatika, která je náročná pro všechny úrovně (např. *кто-то, кто-нибудь, кое-кто apod.*).

Závěrem uvádíme, že např. učebnice Raduga se zaměřuje na blízkost obou jazyků. Uvedeme příklad: *„V kterých případech blízkost ruštiny s češtinou usnadňuje a v kterých stěžuje osvojování ruštiny? Uveďte příklady chyb, které dělají v ruštině Češi pod vlivem mateřštiny. Které chyby děláte vy?“*[40] V učebnicích najdeme řadu dalších takových příkladů.

Tuto kapitolu uzavřeme souhlasem s tvrzením J. Veselého. Hlavní obtíží pro osvojení a správné užití gramatických struktur je negativní vliv interference.[41]

[40] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 77
[41] J. Veselý, *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*, Praha, 1985, s. 76-77

3 ANALÝZA UČEBNIC V UČEBNÍM PROCESU

V této kapitole definujeme základní přístupy k učení, výukové metody. Zamyslíme se nad zapojením metod do vyučování, nad zefektivněním hodiny a procesu učení. Zaměříme se na výklad a celkové pojetí gramatiky v učebnicích ruského jazyka.

3.1 METODIKA UČENÍ

Existuje velké množství dělení metod. Naše diplomová práce se bude držet rozdělení autorů Maňáka a Švece v publikaci *«Výukové metody»*. Nebudeme příliš zabíhat do podrobností, ale i tak považujeme za vhodné objasnit, co to výukové metody jsou. Je to vztah mezi učitelem a studujícími. Je to systém činností učitele a studujících. Tuto „definici" by si měl při výběru metod připomínat každý učitel. Mezi žáky i studenty je velice oblíbený např. projekt (viz strana 20). Než se však učitel rozhodne pro tuto metodu, měl by si uvědomit, že spoustu času zabere příprava, organizace hodiny je složitější, musí domyslet průběh a cíle. K využití takových metod je zapotřebí zkušenost, čas a prostředky. Tímto odstavcem jsme velice stručně nastínili obsah této kapitoly. Budeme porovnávat výukové metody, hledat jejich plusy a mínusy a předvedeme si, jestli se vyskytují v učebnicích ruského jazyka.

Na jedné straně stojí učitel. Každý má svůj vlastní učební styl, způsoby řešení pedagogických situací, pedagogické znalosti, dovednosti a zkušenosti. Na druhé straně stojí studující. Před výběrem metody musí učitel vzít v úvahu několik důležitých aspektů – věk, znalosti a učební styl žáků a studentů.

Naše diplomová práce se zaměřuje na gramatické jevy. Za vhodné považujeme zmínit se k tomu, **jak se žáci učí gramatiku**, resp. jak je vhodné se ji učit:

1. Všimnout si nového gramatického jevu např. v úvodním textu. Je vhodné, aby se s problematikou setkal vícekrát, spíše si ji zafixuje.
2. Pochopit gramatický jev. Za vhodné považujeme napsat ho na tabuli, zápis do sešitu, následně si ho ukázat v kontextu.
3. Procvičení gramatiky.

4. Upevnění nového jevu. Je vhodné ho začleňovat do různých situací v dalších hodinách. V případě, že se nebude procvičovat, tak si žák nikdy nebude jistý v použití nebo ve správné formě.

Několikrát jsme již zmínili dva základní přístupy ve výuce gramatiky. Jde o přístupy **deduktivní** a **induktivní**.

Za tradiční je považován deduktivní přístup. Hlavním rysem je frontální vysvětlování. Je využíván především při gramaticko-překladové metodě. Gramatický jev je vysvětlen frontálním způsobem, následuje uvedení příkladů a procvičování. Tento přístup považujeme za demotivující, především mladší žáci velice rádi spolupracují a podílejí se na zkoumání nové látky. Navíc si nemyslíme, že je vhodné je zahltit gramatickou terminologií, mnohdy to má zcela opačný efekt a dochází k nepochopení ze strany žáků.

Naopak induktivní způsob je založen na řešení konkrétního problému. Postup je zcela odlišný v porovnání s předchozím přístupem. Žáci se setkají s novým gramatickým jevem, aniž by jim byl objasněn. Pomocí kontextu sami hledají pravidlo. Vhodné je nový gramatický jev začlenit nejdříve do textu nebo poslechu. Nenásilným způsobem si jev zafixují a pomocí dalších vhodných cvičení, sami dokážou vyvodit gramatické pravidlo. Fakt, že sami objevují pravidla, je považován za velice motivující. Tento přístup vyžaduje více času než předchozí, ale dovolujeme si ho hodnotit jako účinnější.

Jednotlivé díly učebnice Raduga po-novomu se přiklánějí spíše k induktivnímu přístupu. Klade se důraz na prvotní nácvik spojený s pozorováním vybraného jevu k postupnému zobecnění poznatků a k jejich praktické aplikaci. Studující jsou vedeni nejen k tomu, aby učivo pochopili, ale mnohdy sami vyvozují pravidla. Příkladem je třetí díl učebnice, lekce 2. Probírá se zde tvrdý vzor přídavných jmen *новый*. Před uvedením pravidel a shrnutím problematiky, jde řada cvičení. V části, kde je zaměření na tvar ženského rodu, studující sami doplňují koncovky.

Učebnice, která je na 100 % přikloněna k induktivnímu přístupu, je Klass. V každé lekci najdeme nejdříve cvičení, pak úkol pro vyvození pravidla a na konci shrnutí.

Učebnice Pojechali nepovažuje za důležité, aby studující sami vyvodili pravidla. Probíraná gramatika je vždy ve žlutém rámečku a převážně se nachází spíše v úvodu problematiky. Uveďme si zase konkrétní příklad. V Pojechali 3 v lekci 3 se probírá skloňování podle vzoru *место*. Na začátku vidíme text a pak ihned následuje rámeček

s kompletním skloňováním v jednotném čísle. Za vhodnější považujeme např. to, že by žáci sami dohledali v textu koncovky a do tabulky je doplnili.

3.1.1 STRATEGIE VYUČOVACÍHO PROCESU

Metodická koncepce představuje souhrn pohledů na to, jak je vhodné sestavovat učební proces za konkrétních podmínek, aby došlo k úspěšné realizaci předurčených cílů učení.

K základům metodické koncepce patří **systém principů učení**. Zahrnuje základní pravidla, předpisy a potřeby pro dosažení potřebné úrovně efektivnosti učení. Mezi pravidla patří následující body:

1. Jak vybírat gramatický materiál.
2. V jakém pořádku je vhodné ho rozmisťovat na hodině.
3. Jak ho uvést.
4. Jak organizovat jeho naučení.
5. Jak organizovat jeho kontrolu.

Obvykle se vydělují **didaktické a metodické principy učení**. Za didaktické principy se považují požadavky, které se předpokládají k učení jakémukoli předmětu. Metodické principy jsou požadavky, které jsou vyzdvihovány vzhledem ke specifikaci konkrétního učebního materiálu.

Principy učení lze klasifikovat i podle dalších kritérií[42]:

1. Principy, které se formulují na základě analýzy cílů učení.
2. Principy, které se formulují na základě analýzy předpokladů pro učení.
3. Principy, které se formulují na základě analýzy kontingentu studujících.

[42] Т.И. Капитонова, Л.В. Московкин, *Методика обучения на этапе предвузовской подготовки*, Санкт-Петербург, 2006, s. 73

Hodina je systém učení. Je to příprava učitele na dané téma, kterou předává studujícím. Můžeme se setkat s velkým počtem definic. Důležité však je, že za hodinu považujeme činnosti učitele a studujících, kdy dochází k předávání znalostí a dovedností studujícím za pomoci střídání metod a prostředků. Každá hodina je definována jasným cílem. Během hodiny dochází k získávání nových znalostí a upevňování těch starých. Vyžaduje se nabytí znalostí a pochopení návyků, ne jen získání poznatků. Toto však vyžaduje aktivitu studujících. V této kapitole věnujeme této problematice místo.

Obsah učení je souhrn toho, co se studující musí naučit. Do jeho celku spadá tematické, řečové a jazykové minimum. Obsahem učení se v České republice zabývá Ministerstvo školství a tělovýchovy. Jako podpora pro učitele vznikl metodický portál RVP.[43] [http://rvp.cz/informace/o-portalu/] Z tohoto portálu dále vychází ŠVP.[44]

3.1.2 K VÝUKOVÝM METODÁM V RUSKÉM JAZYCE

Téměř každý autor uvádí jinou klasifikaci. My jsme se nakonec rozhodli, že pro naši diplomovou práci využijeme rozdělení autorů Maňáka a Švece. Je to především z důvodu, že klasifikace je přehledná a vyskytují se v ní metody, na které se zaměříme.

Je tedy zřejmé, že v této části naší diplomové práce se zaměříme na klasifikaci výukových metod. Přesto, že uvedeme kompletní rozdělení, později se budeme metodám věnovat pouze výběrově. Každou vybranou metodu vždy blíže specifikujeme a především uvedeme konkrétní možnosti jejího využití na hodinách ruského jazyka a v případě, že se v učebnicích nachází vhodný příklad, pro naší diplomovou práci, uvedeme ho. Celý název naší diplomové práce je *«K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka»*, a proto se zaměříme na výuku gramatiky.

Autoři rozlišují tři hlavní **skupiny metod** – klasické, aktivizující a komplexní. Důvodem rozdělení je postupně usilující proces výchovy a výuky. Metody nejen pomáhají studujícím k učení se, ale také je vychovávají, resp. vedou k výchově. V následující tabulce se nachází podrobnější rozdělení metod.

[43] Metodický portál RVP.CZ vznikl jako hlavní metodická podpora učitelů a k podpoře zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Jeho smyslem bylo vytvořit prostředí, ve kterém se budou moci učitelé navzájem inspirovat a informovat o svých zkušenostech.
[44] Školský vzdělávací program si vyžaduje každá základní a střední škola v ČR. Je vytvořen z důvodu realizace požadavků RVP.

My se blíže zaměříme na metody aktivizující a komplexní, protože právě tyto dvě skupiny považujeme za vhodné pro aktivizaci žáků a studentů a zpestření hodin. I klasické metody jde samozřejmě využít zajímavou formou, avšak zbylé dvě skupiny nejsou na hodinách doposud tak často využívány.

<table>
<tr><td rowspan="12">Klasické výukové metody</td><td rowspan="5">Metody slovní</td><td>Vyprávění</td></tr>
<tr><td>Vysvětlování</td></tr>
<tr><td>Přednáška</td></tr>
<tr><td>Rozhovor</td></tr>
<tr><td>Práce s textem</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Metody názorně-demonstrační</td><td>Práce s obrazem</td></tr>
<tr><td>Instruktáž</td></tr>
<tr><td>Předvádění a pozorování</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Metody dovednostně-praktické</td><td>Napodobování</td></tr>
<tr><td>Manipulování, laborování a experimentování</td></tr>
<tr><td>Produkční metody</td></tr>
<tr><td>Vytváření dovedností</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Aktivizující metody</td><td colspan="2">Metody diskusní</td></tr>
<tr><td colspan="2">Metody situační</td></tr>
<tr><td colspan="2">Metody inscenační</td></tr>
<tr><td colspan="2">Metody heuristické, řešení problémů</td></tr>
<tr><td colspan="2">Didaktické hry</td></tr>
<tr><td rowspan="12">Komplexní výukové metody</td><td colspan="2">Frontální výuka</td></tr>
<tr><td colspan="2">Skupinová a kooperativní výuka</td></tr>
<tr><td colspan="2">Partnerská výuka</td></tr>
<tr><td colspan="2">Individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kritické myšlení</td></tr>
<tr><td colspan="2">Brainstorming</td></tr>
<tr><td colspan="2">Projektová výuka</td></tr>
<tr><td colspan="2">Výuka dramatem</td></tr>
<tr><td colspan="2">Otevřené učení</td></tr>
<tr><td colspan="2">Učení v životních situacích</td></tr>
<tr><td colspan="2">Výuka podporovaná počítačem</td></tr>
</table>

➢ Aktivizující výukové metody

Aktivizující výukové metody dopomáhají k oživení hodiny, zvyšují aktivitu studujících, probouzí v nich zájem o výuku.

Cílem této části naší diplomové práce je seznámení se s tímto typem metod. V současném pojetí výuky hrají neodmyslitelnou roli v procesu humanizace[45]. Postavení učitele a studujících se v současné době změnilo. Studující je považován za aktivního činitele na hodinách, a proto k němu takovým způsobem učitel přistupuje. Tento typ metod probouzí touhu po poznání nového. Krok po kroku jdou společně k cíli.

O výukových metodách bychom mohli napsat další samostatnou diplomovou práci, proto se zmíníme k některým pouze výběrově a spíše po praktické stránce.

- **Metody situační**

Konkrétní životní situace učí žáky řešit **metody situační**. Musíme brát však zřetel na učební osnovy (školní vzdělávací plán). Podstatou této metody je hledání cest k vyřešení nějakého konkrétního problému. Principem je, že žáci navrhují možná řešení a následně o nich diskutují a společnými silami vybírají ta nejlepší.

Existuje několik variant, my však uvedeme pouze výběrově dvě z nich, které považujeme pro naše téma «K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka» za nejvhodnější. Jedná se o **řešení konfliktní situace** a **metodu rozboru situace.**

Prioritní je zde ústní vyjadřování. Učitel je považován za kontrolora a za hlavního organizátora. Žák imituje jasně danou situaci. Tuto metodu považujeme za nenucený způsob osvojení si různých konstrukcí v situacích. Učitel neopravuje všechny chyby, naopak nechá žáka vyjádřit se.

Jako vhodné zakončení povídání o situačních metodách považujeme uvedení příkladu, kde je možné tímto způsobem hodinu obohatit. V učebnici **Raduga po-novomu 3** ve třetí lekci je téma vztahující se k oblečení. Studující se zde seznámí se spoustou nových konstrukcí. Já osobně měla možnost právě tuto lekci učit, tak si dovolím uvést konkrétní příklad. Učitel žáky rozdělí do skupin. Určí konkrétní situaci, která by se mohla v poměrně krátké době stát, protože škola předložila možnost jet na výlet do Ruska. Jistě

[45] Humanizaci v procesu učení chápeme jako přístup k žákovi. Žáci se podílejí na vlastním procesu učení. Již jim nejsou pouze předávány hotové poznatky, jsou více zapojeni a především se k nim přistupuje jako k osobnostem s potřebami.

si všichni budou chtít koupit nějaké oblečení nebo se alespoň podívat po obchodech, a proto se musí domluvit s prodavačem. Ve skupinkách, které učitel podle vlastního uvážení utvořil, se musí zamyslet nad tím, jak se prodavače zeptat např. na velikost oblečení, barvu, cenu apod. Na tabuli budou jasně napsané konstrukce, které by měli zaznít, jako např. *мне нравится что, мне идёт, мне не идёт, надеть что, одеться как, снять что, мне нужен, сколько стоит*. Mohli bychom uvést daleko více konstrukcí. Samozřejmě není nutné každé skupince zadávat takový počet, ale např. každé vybrat čtyři konstrukce.

- **Metody heuristické, řešení problému**

Za velice efektivní způsob výuky považujeme metodu **řešení problému**. Je založena na tvořivé činnosti studujících. V současné době je tato metoda ve školství podporována, protože zájem v zaměstnání je především o lidi aktivní a tvůrčí. Studující nedostávají hotové poznatky, ale jejich hlavním úkolem je hledat si odpovědi sami.

Učitel se snaží tvůrčí činnost podporovat různými prostředky, jako např. kladením vhodných otázek, uváděním různých rozporů apod. Žákovi je poskytován prostor pro vyjádření vlastních názorů, vlastního pocitu, ale přesto učitel hraje důležitou roli, protože žáci musejí zvládnout řadu dovedností a pracovních návyků, jako je vyhledávání materiálů, následné třídění údajů apod.

Naskytla se mi příležitost touto metodou oživit hodinu během blokových praxí. Vhodnější je vycházet z reálného života, a proto učitel někdy vystupuje jako herec. Následující příklad uvádíme přímo z praxe. V případě, že učitel chce oživit výklad gramatiky, může do hodiny začlenit např. rozluštění dopisu. Můžeme uvést, že v daném dopise se vyskytuje velké množství chyb, takže je téměř nemožné zjistit, co v něm stojí. Úkolem je dešifrovat ho. Využili jsme induktivní metodu tak, že studenti nejdříve dešifrovali dopis a následovně sami určovali, proč došlo k chybám, a vyvozovali pravidla.

Z analyzovaných učebnic uvedeme **Radugu po-novomu 3**. V porovnání s předchozími dvěma díly se v tomto častěji uplatňují úlohy, které se přibližují k reálnému životu a situacím. Učebnice obsahuje vhodně položené otázky na nejrůznější témata. Například poslední lekce je zaměřena na počasí. Podívejme se např. hned na úvodní text

„В горах легко заблюдиться“.[46] Uvedeme možné otázky, jak navázat na text. *Почему туристы вернуться домой только во вторник? Почему в горах легко заблудиться?*[47] V příručce pro učitele se nám zalíbila možnost, nakreslit např. čtvrteční počasí. Bylo by možné toto zadání pozměnit a zadat žákům úkol, aby nakreslili své oblíbené počasí a na ostatní by obrázek popisovali. Z řešení problému jsme se přesunuli do práce s obrazem, ale i tím jsme chtěli poukázat na to, jak elegantně lze jednotlivé metody a tím i činnosti na hodinách střídat.

- **Didaktické hry**

Didaktickou hru považujeme za velice oblíbenou metodu především v řadách žáků. Je vhodná pro fixaci učiva. Za pozitivum považujeme, že aktivizuje žáky a rozvíjí jejich myšlení. S několika zajímavými didaktickými hrami jsme se setkali v učebnici Pojechali. Jako příklad uvedeme hru v **Pojechali 2** – *Поиграем в художники?*[48] V této hře si děti zahrají na malíře. Za úkol je namalovat podle básně panáčka. Pro zajímavost uvedeme i zmíněnou báseň.

Точка, точка – вот глаза,

Нос и рот и голова.

Ручки, ножки, огуречик –

Вот и вышел человечик!

Dle našeho názoru mezi oblíbené didaktické hry patří **„Riskuj!“**. Uvádíme to nejen z poznatků nastudovaných, ale z vlastní zkušenosti a můžeme konstatovat, že i méně aktivní jedinci se zapojili. Pro příklad uvedeme několik otázek, které se ve hře objevily.

1. *Образуйте родительный падеж слова СОБАКА.*
2. *Спрягайте глагол ПЛАКАТЬ.*
3. *Скажите пять несклоняемых имён существительных.*
4. *Скажите твёрдые образцы мужского рода.*

[46] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 103
[47] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, příručka pro učitele, Plzeň, 2009, s. 74
[48] H. Žofková a kol., *Pojechali 2*, Praha, 2004, s. 77

5. *Исправте ошибку в этом предложении: У нас живёт много американцей.*

➢ Komplexní výukové metody

Komplexní výukové metody v porovnání s tradičními rozšiřují výukové metody o jisté prvky organizačních forem a didaktických prostředků. V porovnání s předchozími daleko více zasahují i do oblasti výchovy.

Jako příklad komplexních metod si uvedeme brainstorming, kooperativní výuku …

• Brainstorming

Brainstorming (rusky známý jako *мозговой штурм*) dokáže zaktivovat velkou část třídy. Lze ho využívat při skupinových, ale i individuálních výukách. Za hlavní myšlenku se považuje oddělení vymyšlených idejí od jejich kritického zkoumání. Existují dvě základní fáze – kreativní, spontánní a logická, racionální. V té první se považuje za hlavní cíl vymýšlení různých idejí na dané téma. Účastníci říkají své nápady. Je zakázána jakákoli kritika nebo vysmívání se. Po této kreativní fázi, kdy účastníci zcela spontánně navrhují náměty, nastává fáze logického zamýšlení se nad vyřčenými nápady.

Můžeme vydělit několik variant brainstormingu – frontální, skupinová a individuální. Tato metoda má mnoho pozitivních stránek – studující se učí pracovat se svojí nervozitou, učí se soustředit, pracuje s jedním tématem a nepřechází z jednoho na druhé, přijímá myšlenky druhých bez kritiky a navrhuje svoje vlastní řešení. Je to velice vhodná metoda pro uvedení nového tématu, ale my bychom ji využili i při probírání gramatiky. Například, když chceme uzavřít povídání o měkkém znaku, můžeme položit otázku, kde všude se píše měkký znak a studující již podle předchozích slov začnou na otázce pracovat. V tomto případě by bylo vhodné psát nápady na kousky papíru a pak si je připevnit na nástěnku a následující hodinu kvůli upevnění učiva, se k tématu vrátit. Tuto metodu je vhodné spojit s myšlenkovou mapou. Právě upevnění kartiček na nástěnku se dá považovat za jeden z možných způsobů práce s myšlenkovou mapou.

Po analýze učebnic bylo patrné, že přímo nemůžeme říci, že se v nějakých cvičeních jedná o brainstorming, ale např. následující cvičení lze zadat tak, abychom ho mohli nazvat zmiňovanou metodou:[49]

Сколько предложений вы составите?

К чему готовиться? *к конкурсу, ...*

Когда будет приходить конкурс? *в мае, ...*

Где будет проходит? *в колледже, ...*

Что демонстрировать? *модели, ...*

Какие модели выбрать? *элегантные, для молодёжи, ...*

S cvičením můžeme pracovat různými způsoby. Jeden z nich nyní uvedeme. V této lekci se studující seznámí s předložkou *для*. Metodu brainstorming můžeme použít na závěr po představení předložky. Za vhodné považujeme vybrat ze zmíněného cvičení poslední větu. Tu napsat na tabuli a začít s uvedením prvního příkladu *для молодёжи*, dále už studující budou sami uvádět spojení s předložkou.

- **Kooperativní výuka**

Kooperativní výuka je další metodou, které věnujeme v naší diplomové práci několik slov. Hned na úvod si připomeneme základní rozdíl mezi kooperativní a skupinovou výukou. Skupinová výuka ještě neznamená spolupráci. Kooperativní výuka se koncentruje na procesy, které vznikají díky spolupráci uvnitř skupiny, především díky sociálním vztahům. Můžeme se setkat s nesprávným značením, kompetitivní metoda. Principem této metody není spolupráce, ale soutěžení. Oživit hodinu kooperativní výukou je vhodné ve chvíli, kdy např. do třídy přijde nový žák nebo když je ve třídě problém s komunikací. Dělíme ji podle několika aspektů, zaprvé je to podle množství času, který vyžaduje, na **krátkodobou** a **dlouhodobou** a zadruhé podle rozdělení ve třídě na **homogenní** a **nehomogenní**. Za velké plus považujeme to, že studující má prostor pro vyjádření svého názoru, a že v případě neporozumění mu ostatní členové skupiny mohou pomoci a látku objasnit.

[49] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 55

Hlavními principy této metody je zvýšení úspěšnosti všech žáků a zlepšení vztahů ve třídě. Tento typ metody probouzí kritické myšlení a komunikativní kompetenci, která je často potlačována na úkor frontální výuce.

Role učitele je jiná než při tradiční výuce. Je nutné, aby se po třídě pohyboval a dostatečně se věnoval jednotlivým skupinkám. Snaží se rozvíjet jejich nápady pomocí vhodných otázek, objasňuje nejasnosti, které během práce vznikají apod.

Hlavní rolí žáka je spolupráce ve skupince. Vyjadřuje svůj názor, učí se přijímat nápady jiných. Tempo učení si každý tým stanovuje sám. Jsou vedeni k plánování a ke zhodnocení práce.

Kooperativní metodu můžeme využít při procvičování problematické gramatické látky. Za důležité považujeme, aby si žáci uvědomili, že neúspěšná práce jednoho člena dopadá na celý tým. Nemělo by docházet ke kritice, ale spíše si uvědomit dovednosti členů a podle toho si práci rozvrhnout. Můžeme např. tříčlenné skupině zadat několik cvičení a výsledkem společné práce bude, že vyvodí gramatické pravidlo.

V učebnici Raduga po-novomu lze spoustu cvičení zadat jako kooperativní výuku. Musíme však upozornit na to, že nestanoví-li se základní podmínky, vyučování nebude mít očekávající výsledky. Mezi tyto podmínky zařazujeme již zmíněnou vzájemnou spolupráci členů, individuální odpovědnost (každý má odpovědnost vůči skupině), interakce tváří v tvář (nejen žáci uvnitř skupiny mají být v interakci, ale celá třída), učení se vzájemné spolupráci.

Jako vhodnou kooperativní činnost lze zadat v Raduze po-novomu 3 cvičení vztahující se k textu:[50]

Vyhledejte v textu slova nebo fráze,

a) kterými se vyjadřuje, že nastal čas k odchodu,

b) které se obvykle užívají při rozloučení.

[50] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 26

Найдите в тексте и

а) переведите с помощью словаря:

обсудить, медлить, суета, свёрток, трость, прощаться, поссориться, целовать, рукопожатие, отношения, удача.

Vzhledem k tomu, že naše diplomová práce se zaměřuje na gramatiku, uvedeme variantu, jak s předchozím cvičením dále pracovat. Zaměříme se např. na zvratná slovesa. Studující budou mít k dispozici výkladové slovníky, a pokud to vybavenost školy dovolí, tak i internet. Úkolem je hledat vazby se slovesy, uvést konkrétní příklady těch, které by se nám v běžném životě mohly hodit.

- **Projektová výuka**

Projektová výuka se svým charakterem částečně přibližuje k metodě řešení problému. Jde však o úlohy, které jsou více komplexní a mnohdy zaberou i několik výukových hodin. Autoři definují projektovou výuky různými způsoby. My uvedeme definici J. Kratochvílové, protože se s ní nejvíce ztotožňujeme. J. Kratochvílová chápe projektovou výuku jako „uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslu projektu. Komplexnost činnosti vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce“.[51]

Pro konkrétní příklad z praxe odkážeme na stranu 20 naší diplomové práce.

Projektová výuka obohacuje současné učebnice. V Raduze po-novomu 3 ji najdeme např. v lekci 3, kde se uvedeno následující zadání:[52]

Projekt: Připravte si ve třídě módní přehlídku. Rozdělte si úkoly. Dohodněte se, kdo udělá plakát, jaké modely, kdo předvede, kdo navrhne něco originálního, kdo bude přehlídku rusky komentovat, kdo tento komentář předem připraví (případně s pomocí slovníku), kdo zajistí hudbu, kdo napíše …

Když jde řeč o projektové výuce, musíme zmínit Klass, který tuto metodu hojně využívá v každé své lekci.

[51] J. Kratochvílová, *Teorie a praxe projektové výuky*, Brno, 2006, s. 37
[52] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 51

Cílem podkapitoly **Metodika učení** je vydělení dvou hlavních přístuoů ve výuce gramatiky, z obecného hlediska zkoumáme proces učení a výběrově se zaměřujeme na některé metody. Především jsme se snažili podívat se na jejich praktické využití a dohledat je v učebnicích.

3.2 STRUKTURA HODINY

V předchozí části diplomové práce jsme uváděli možnosti, jak obohatit hodinu. Nyní přejdeme ke konkrétnější části naší práce. Zamyslíme se nad zapojením např. i výukových metod do procesu vyučování.

V této kapitole se zaměříme na strukturu hodiny. Představíme si základní typy vyjadřování a možná cvičení odpovídající ústnímu a písemnému vyjadřování.

Zaměříme se tedy na typy vyjadřování – ústní a písemné. Uvedeme další možné způsoby výuky. Dále se pozastavíme u toho, jak se má učit gramatika, jaká existují cvičení, jak kontrolovat její znalost apod.

3.2.1 ŘEČOVÉ ČINNOSTI

Nyní se podrobněji podívejme na typy řečových činností. Následující graf nám přehledným způsobem ukáže druhy této činnosti. Z grafu je patrné, že dva typy jsou svázané s ústní řečí a dva s písemnou. Dva z toho považujeme za produktivní a dva za reproduktivní. Produktivní činnost znamená, že studující sám konstruuje svoji řeč a reprodukční činnost znamená, že studující jsou závislí na mluvčím.

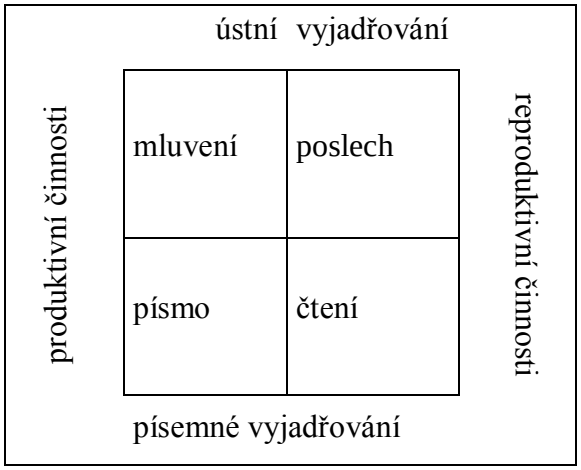

Řeč	Typ řečové činnosti	Technické návyky	Komunikativní dovednosti	Schopnosti	Taktiky a strategie řečové činnosti
ústní	mluvení	Artikulace. Intonace. Pravidla přednesení slov.	Od smyslu k formě. Transformace. Vztah cíle a výběru slov a frází.	Rozpracování artikulačního aparátu. Imitace. Paměť. Postřeh. Vnímavost.	Objasnit libovolným způsobem smysl (řeč, mimika, gesta, situace)
	poslech	Rozeznávání fonémů a intonace sluchem, vztah slova a jeho smyslu.	Od formy ke smyslu postihnout obecný smysl (chápat situace). Poslouchat klíčová slova. Dokázat po částech určit celek.	Propracování sluchového aparátu. Předpoklad. Stanovovat prognózy. Sluchová paměť. Vnímání.	Vystihnout smysl. Objasnit. Upřesnit.
písemná	čtení	Rozpoznání písmen. Vztah písmene a zvuku, písemného sestavení slov a jeho značení.	Od formy ke smyslu. Pochopit obecný smysl. Dokázat vidět klíčová slova. Chápat sestavení a strukturu fráze. Po částech si vybavovat celek.	Propracování zrakového aparátu. Předpoklad. Stanovovat prognózy. Zraková paměť. Vnímání. Schopnosti analyzovat.	Zachytit smysl. Vidět to hlavní. Určit si obsah.
	písmo	Obrázek písmen. Vztah písemné struktury, slova a smyslu.	Od smyslu k formě. Transformace. Vztah cíle a výběru slov a frází. Znalosti v žánrech.	Rozpracování motorického aparátu. Zraková paměť. Logika.	Předat smysl bez opory na situaci – opírajíc se o logiku textu, žánru.[53]

[53] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, s. 60 – 61

- **Ústní typ řečové činnosti – mluvení**

Tento typ činnosti je specifický zapojením sluchových kanálků, zaktivováním artikulačních orgánů, těsným vztahem se situací, využitím mimiky, spontánní řeči. Pro úspěšné řečové vyjadřování musí člověk disponovat určitými znalostmi a vlastnostmi. Musí být dostatečně rozvinutý sluchový a artikulační aparát (orientovaný na nový jazyk), dokázat využít situaci, dokázat vyjádřit své myšlenky, znát řečové formule, typická témata apod.

Práce s dialogem nebo polylogem

V učebnicích je spousta zadání zaměřená především na tvorbu dialogů. Jsou koncipována dosti podobným způsobem. Dobré je, že jsou zaměřená na současnou mládež, takže jsou aktuální, ale někdo by mohl namítnout, že by bylo vhodnější, aby se na hodinách objevovala zábavnější forma úkolů. Právě to jsme si vytyčili jako cíl této části naší diplomové práce.

Pro úvod si předvedeme nějaké cvičení z učebnice. Například v Raduze po-novomu 3 se vyskytuje následující cvičení:[54]

Ролевые игры и речевые ситуации.

1. *Dva mladí lidé hovoří o novém spolužákovi. Jednomu je sympatický druhému ne.*
2. *Dva chlapci (dvě dívky) se domlouvají, s kým chtějí tancovat a proč.*
3. *Kamarádka rozmlouvá dívce známost. (Na stejné straně hovoří dva chlapci)*
4. *Otec (matka) chce seznámi svou 17letou dceru (svého 20letého syna) se synem (dcerou) svých známých. Dcera (syn) však nemá zájem.*
5. *V rozhlase dávají pořad pro školní mládež „Chceš najít nové kamarády?“ 16letá dívka (15letý chlapec) telefonuje do rozhlasu.*

V následující části naší diplomové práce si ukážeme, jak lze dále pracovat s touto metodou.

Pro uvedení dialogu nebo polylogu učitel čte repliky textů. Neznámá slova, fráze, věty nebo gramatiku objasňuje. Cílem je porozumění textu. Texty obdrží všichni studující.

[54] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 96

Učitel jej přečte ještě jednou a následně předčítají i žáci. Cílem tohoto opakovaného čtení je upevnění textu. Dále se zaměřuje na jeho lexikální a gramatické prvky. Cílem je formování určitého lexiko-gramatického návyku. Typickými formami práce jsou – sestavení dialogů nebo polylogů na předem zadané situace, didaktické hry apod. Učitel může např. zadat tvary sloves, které se musí použít. Problematiku prodemonstrujeme na konkrétních příkladech.[55]

- Hra štafeta – Kdo více? Kdo rychleji?

Žáci se rozdělí do skupin. Zadání by mohlo znít následně – vyjmenujte profese nebo jejich činnosti. Vyhraje ta skupina, která bude mít více smysluplných slov k tématu. Naše diplomová práce pojednává o gramatických jevech, proto navrhneme možné zadání i gramatické. V případě, že chce učitel trénovat sedmý pád, může začít hru větou – *Даша работает кем* ... a účastníci doplňují názvy profesí v sedmém pádě. Vyhrává ten tým, který vyjmenoval nejvíce slov ve správné formě.

- Hry typu loto, domino apod.

Učitel připraví kartičky s gramatickými tvary. Během hry se dodržují pravidla domina nebo lota. Úkolem je utvořit potřebnou gramatickou formu. Cílem hry je automatizace gramatických tvarů.

- Hry s míčem

Účastníci sedí v kruhu a jeden druhému hází míč, vyplňujíc různá zadání, např. tvoří krátké formy přídavných jmen. Cílem je automatizace slov, formulací, gramatických tvarů apod.

[55] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 70

- Hra sněhová hrouda

Jeden studující vyřkne frázi, druhý ji zopakuje a domyslí další slovo. Tuto hru je možné využít např. ve chvíli, kdy učitel ví, že ve třídě jsou problémy se skloňováním, nebo když chce skloňování zkrátka jen procvičovat a samozřejmě další gramatické jevy.

- Nejlepší povídka

Skupiny tahají, z připravených učitelem, kartičky, na kterých jsou slova, formy slov, fráze. Úkolem je napsat text za použití těchto slov a frází. Vhodné je určit si rozsah. Cílem je rozšíření slovní zásoby, upevnění gramatických jevů a rozvoj tvůrčího myšlení.

- Kolektivní povídka

Každý po řadě pokračuje ve vyprávění nedokončené povídky. Opět lze zadat jistá pravidla, tvary slov, které se v příběhu mají vyskytovat. Cíl je zde stejný, jako u předchozí hry, ale ještě navíc se žáci učí spontánnímu vyjadřování.

Her bychom mohli zmiňovat ještě celou řadu. Pro představu nám však tento stručný výčet postačí.

Při práci ve dvojicích je potřebné dodržovat několik **zásadních pravidel**, která zní následovně. Učitel uvede příklad, všichni žáci jej zopakují, učitel průběžně kontroluje jednotlivé dvojice, jeden pár rozehraje situaci před třídou, ostatní sledují a pak se vymění.

- **Ústní typ řečové činnosti – poslech**

Při tomto typu je třeba vnímat mluvčího, dokázat se zapojit do diskuse, stimulovat délku rozhovoru, dokázat něco objasnit, vyjmenovat, vyjádřit své myšlenky apod. Účastník musí znát význam základních frází, řečových modelů, dokázat položit otázku apod.

Učitel si může poměrně snadným způsobem ověřit, zda žáci ovládají tento typ činnosti – **imitace** (žáci opakují vyřčenou frázi), **prověření sluchu** (učitel pustí dva zvuky, které jsou, buď shodné, nebo rozdílné a žák právě toto musí poznat), **domněnka** (žák poslouchá text s neznámými slovy, jako jsou internacionalismy apod., úkolem je pochopit

obsah), **vnímání** (žáci se několik minut dívají na obrázek a poté už bez obrázku popisují, co si zapamatovali).

Opět si uvedeme několik konkrétních příkladů:

- Audiotexty

Každá lekce učebnice **Radugy po-novomu** začíná textem, který je i ve formě audia. Lze ho pustit a zadat úkoly, pozorujte v textu …, podtrhněte formy slov … apod.

Můžeme zadat celou řadu úkolů, samozřejmě i gramatických. Např. pokud se probírá téma profese, žákům se může pustit text, kde se budou vyskytovat věty s formou slovesa *работать кем* a žáci budou vypisovat tyto tvary nebo je podtrhávat v textu.

- Písně a básně

Stejně jako předchozí aktivitu, lze i písně a básně využít k dohledávání konkrétních gramatických jevů.

Písně a básně se vyskytují v hojné míře v učebnici Pojechali. Považujeme to za veliké plus.

- Studující poslouchají jeden druhého

Jeden vypráví např. o svém domě. Musí používat vhodné předložky *(над столом, рядом с столом)* a další kreslí plán jeho domu. Toto cvičení je vhodné jako kompletní shrnutí předložek a pádů, které po nich následují. Po dokončení plánů se kontroluje, zda se shodují. V opačném případě jeden ze studujících vystoupí a ze svého plánu čte např. rozmístění nábytku.

Výše už bylo uvedeno, že v příručce pro učitele učebnice **Radugy po-novomu 3** je doporučeno k úvodnímu textu shrnutí *nakreslením obrázku, jaké počasí bylo např. ve čtvrtek*. Dále by se s obrázky pracovalo stejně, jako jsme zmínili v předchozím cvičení.

Poslech je velice důležitou součástí hodin ruského jazyka. Je však náročný, protože vyžaduje maximální vnímavost a zapojení různých smyslů. I pro samotného učitele je práce s poslechem náročnější. Mnohdy studující nerozumí textu, on musí řešit, zda je

vhodné dokola určité pasáže pouštět nebo je rovnou objasňovat. I přes všechny obtíže se však nesmí na tuto činnost zapomínat a alespoň stručný poslech by měl být připraven pro žáky na každé hodině.

- **Písemný typ řečové činnosti – dopisy a čtení**

Existují různé druhy čtení a typy práce s textem. Několika následujícími slovy nastíníme tyto možnosti. Noviny a časopisy, dopisy, recepty, menu, instrukce, inzeráty, plakáty, reklamy, slovníky, odborné texty, umělecká literatura a mohli bychom jmenovat další. Za vhodné zde považujeme uvést několik slov k **dvoujazyčnému čtení**. Dobrým pomocníkem pro práci na hodinách je kniha *«Русские сказки»* autorky Podlesné. Knihu je vhodné využít ve fázi opakování nebo upevňování gramatiky. Každý list se zaměřuje na určitou gramatiku. Vždy pod textem je vyčleněna část, kde je daný jev připomenut a studující si ho potom mohou v textu dohledávat. Kniha je dvoujazyčná, takže lze porovnávat jevy v obou jazycích. S tímto druhem četby lze pracovat kupříkladu takovým způsobem, že po přečtení textu si studující přečtou gramatiku a podtrhávají zmíněné jevy v textu. Následně samostatně doplňují gramatické pravidlo.

Věnujme několik slov i **dopisům**. Můžeme vydělit pět hlavních přístupů – gramatický, svobodný, podle modelů, komunikativní a procesní.

V **gramatickém** žáci nejdříve pracují s větami a postupně s celými odstavci.

Ve **svobodném přístupu** se za hlavní považuje množství a ne kvalita. Chyby se opravují zcela výjimečně. Cílem je probudit v žácích zájem o psaní.

Podle modelů je přístup, kdy žáci mají k dispozici věty nebo celý odstavec. Mohou dostat zadání – vyškrtněte nepotřebné věty, doplňte poslední odstavec apod.

V **komunikativním přístupu** je považován za důležitého adresát. Musí být představen.

Pokud učitel zvolí **procesní přístup**, tak před samotným psaním, dojde k domlouvání na tématu, objasňují si uvedené fráze, posuzují dopis, komentují ho. Chyby se neopravují.

Díky formě dopisu se prohlubuje slovní zásoba a znalost gramatiky, která je považována za klíčovou. Na závěr např. dopisu nebo povídky je vhodné zadat několik úkolů, např. jaká slova se musí v textu objevovat, jaké formy slov, psát jej v minulém čase či nikoliv apod.

Úvodní text v dopisech najdeme např. v **Raduze po-novomu 3** v lekci 4. Kromě cvičení v učebnici, lze zadat řadu dalších úkolů, jako např. přepsat dopisy do minulého času aj.

Existuje několik základních cvičení při čtení.[56]

- Jedním z nich je „předtextové“ čtení.

  Zde se můžeme setkat s otázkami typu:

  1. Посмотрите на заголовок. Как вы думаете, о чём идёт речь?
  2. Если речь идёт о ..., какие вопросы могут обсуждаться?
  3. Какие слова типичны для этой темы?
  4. По заголовкам выберите статью, которую вы хотите прочитать?
  5. Могут быть упражнения на снятие лексико-грамматических трудностей.

  Tato „předtextová“ cvičení se v **Raduze po-novomu** v úvodních textech nevyskytují, ale v části, kde jsou rozšiřující texty, je už vidět můžeme. Například v Raduze po-novomu 3 v části „B“ je text pro chlapce a začíná následujícím zadáním:[57]

  Найдите в русско-чешском словаре приведённые выражения. Выпишите все варианты их перевода. После прочтения текста подберите нужный вариант.

  относительно, узор, общий, учитывать, натуральный, деловой

[56] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 108 – 117
[57] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 71

Jsme si vědomi, že zadaní je spíše lexikální, ale i tak s ním jde pracovat různými způsoby. Studující mohou dostat za úkol vypsat nejen překlad, ale pracovat s výkladovým slovníkem a zaměřit se na slova ve frázích. S jakým pádem se pojí některá slovesa aj. Toto už je opravdu na fantazii učitele a na aktuálně probírané mluvnici.

- „Přitextová“ cvičení

    1. Заполните таблицу (информация из одного или нескольких текстов).
    2. Решите, куда вы пойдёте (объявления).
    3. Есть (или нет) информация о ...
    4. «Правда – неправда»
    5. Определите, о чём идёт речь в заметке.
    6. Определите, о чём идёт речь в каждом предложении.
    7. Найдите в тексте следующие грамматические формы.

S těmito „přitextovými“ zadáními se opět setkáme spíše v části rozšiřujících textů. Učitel sám uzná za vhodné, jestli se hodí pozastavovat rozbor textu a zaměřovat se na nějakou konkrétní část. Opět lze pracovat s úkoly různými způsoby. Pokud se v učebnici bude vyskytovat např. bod 5, to ještě neznamená, že musíme zůstat v lexikální rovině. Lze zadat, aby např. ve dvojici stručně napsali obsah a předali ho další dvojici a ta jej musí převést např. do budoucího času.

- „Přitextová“ a „potextová“ strukturní zadání

    1. Перечитайте и найдите слова, которые ...
    2. Найдите прилагательные, которые определяют существительное.
    3. Вы знаете части слова, что означает всё слово?
    4. Найдите слова с корнем ...
    5. Найдите глаголы с приставками ... Что они означают в этом контексте?
    6. Найдите два слова, которые ...

7. Найдите эквиваленты слов ...
8. Задайте вопросы к тексту (к фразе, к членам предложения).
9. «Сверните» текст в одну фразу.
10. «Расширите» фразу в текст, используя фурмы слов ...
11. Трансформуйте фразы.
12. Замените слова синонимами.

Uvedeme příklad z Radugy po-novomu 2. Příklad se vztahuje k úvodnímu textu první lekce:[58]

Что неправильно? Jedna ze tří možností neodpovídá textu. Najděte ji.

	Зузане нратится.
Русская литература	*Зузану интересует.*
	Зузану не очень интересует.
	в Праге.
Зузана раньше училась	*на курсах русского языка.*
	в гимназии.
	в понедельник в 1 Б классе.
Зузана будет заниматься	*в понедельник в боблиотеке.*
	в 16 часов в 1 Б классе.

- „Potextová“ komunikativní zadání
  1. Напишите ответ, заявление, просьбу прислать информацию.
  2. Позвоните по телефону.
  3. Возьмите интервью у автора статьи.
  4. Напишите новый заголовок.
  5. Напишите краткое содержание, используя следующие выражения ...

[58] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 9

Již víme, že v **Raduze po-novomu** najdeme řadu textů, především v úvodu. „Potextová“ cvičení jsou v učebnici vždy.

- Cvičení formující technické dovednosti
    - Cvičení, která rozšiřují znalost grafickou.
    - Cvičení rozšiřující slovní zásobu.
    - Jazyková (lexikální, gramatická) cvičení
        - Cvičení na odstranení lexiko-gramatických obtíží
            1. Прочитайте и найдите слова, умеющие тот же корень, что и слово *письмо (писать, писатель, ...)*
            2. Прочитайте и назовите слова, синонимичные словам *недалеко, четко, трудно*.
            3. Прочитайте и подберите синоними к словам *трудитлся, устраувать, паказывать*.
            4. Подберите антонимы к словам *громкий, быстрый, новый.*
            5. Замените конструкцию синонимичной: *Москва – столица России.*
            6. Замените простое предложение синонимичным ему сложным: *По прибытии делегация была принята министром иностранных дел.*
        - Cvičení na formování slov
            1. Прочитайте сиществительные (прилагательные, глаголы) и скажите, от каких глаголов (существительных, прилагательных) они образованы: *чтение, газетный, работник, московский, болящий.*
            2. Прочитайте сложные слова и скажите, из скольких и каких простых слов они образованы: *общежитие, фотоаппарат*.

3. Объясните значение слов *московский, юбилейный, поздравительный.*

4. Определите значение слов исходя из их составных частей: *космический, национальный.*

Spousta podtextových cvičení se zaměřuje na zlepšování technických dovedností. Studující doplňují chybějící slova, dohledávají je v textu, píší synonyma a antonyma. Například v Raduze po-novomu 2 najdeme úkol:[59]

Найдите в тексте синонимы.

*Африканец **учил** русский язык.*

*«Меня зовут Михаил Ломоносов», **сказал русский студент**.*

*Михаил **стал студентом физического факультета**.*

*Русский студент **хотел знать**, откуда африканец.*

Cílem této části bylo ukázat různé možnosti práce na hodině a především dokázat, jakými všemi způsoby lze pracovat s jedním cvičením např. právě v učebnici. To, že je úkol lexikálního rázu ještě neznamená, že bychom na něm nemohli procvičovat gramatiku.

3.2.2 GRAMATIKA VE VÝUCE RUSKÉHO JAZYKA

Tato část naší diplomové práce je úzce svázána s předchozí. Budeme dále zkoumat cvičení a různé formy zadání, ale nyní se zaměříme výhradně na gramatická.

Stejně jako v předchozí části práce, považujeme i v této hlavním pramenem, ze kterého jsme čerpali, publikaci **«Учимся учить»**. Autor považuje za prvotní objasnit gramatický jev, určit pravidla a až poté si uvést konkrétní příklady. Náš názor je, že vhodnější by bylo seznámit studující s jevem např. v textu, poté se přesunout k objasnění a dále jej trénovat na vhodných cvičeních (viz str. 41). S tímto přístupem se setkáme v učebnicích, které jsme analyzovali, konkrétně odkazujeme na **Radugu po-novomu**.

[59] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 45

Uveďme si konkrétní příklady, na co při objasňování jevu nezapomenout.

- *У меня нет времени.* — V tomto případě objasňujeme, že věta je záporná. Na vhodných příkladech předvedeme problematiku. Příklady se napíší na tabuli, podtrhnou se hlavní rozdíly mezi zápornou větou a větou bez záporu. Po uvedení několika příkladů, žáci sami určí hlavní pravidla (zvratná část *нет* a druhý pád).
- *Ты читаешь книгу?* — Druhá osoba jednotného čísla se vyznačuje tím, že na konci slovesa je vždy měkký znak. Opět studujícím objasníme pravidlo a trénujeme ho na vhodných příkladech. Učitel může připravit např. doplňovací cvičení. V závorkách budou slovesa v infinitivu a žáci je budou doplňovat ve správné formě. V tomto případě ve druhé osobě jednotného čísla.

Během práce s pády je vhodné problematiku demonstrovat v závislosti na slovesech. Např. *говорить, наговорить – что, смотреть, посмотреть – что, ходить, сходить – куда.* Vhodné je tyto příklady psát na tabuli a žáci si je píší do sešitů.

Za přijatelné cvičení při práci s pády považujeme tvorbu otázek. Např. *Она ждёт маму. – Кого она ждёт? Она читает книгу. – Что она читает? Она читает о своём успешном преподавателю. – О ком она читает?* Dále je možné tvořit dialogy nebo si tyto otázky zadávat navzájem.

- **Gramatická cvičení** dělíme na – jazyková, procvičovací řečové dovednosti a komunikativní.

- Jazyková cvičení[60]

1. Просклоняйте существительное, проспрагайте глагол и т.п.
2. Допишите окончания, пропущеные в тексте.
3. Выберите из скобок нужную форму.
4. Переведите слова текста, данные в скобках, и поставьте в нужной форме.
5. Соберите фразу, разрезанную на фразы.
6. Соберите фразу из слов таблицы.

Я	*хочешь*	*есть*
Он	*необходимо*	*пить*
Мы		*рыба*

7. Поставте вместо точек слова.

   Вчера я ...л ...у

8. Продолжите фразу, где необходимо, слова: *зима, лето, оцень, весна* и *зимой, летом, весной, осенью*.

   Сейчас ... - ... я люблю кататься на лыжах и коньках.

   (что?) (когда?)

9. Продолжите фразу, поставив слова во всех возможных падежах.
10. Соберите фразу.

мне	*надо*	*прочитать книгу*
тебе	*нужно*	*пойти в кино*
ему		*сделать упражнения*
я	*хочу*	*позвонить папе и маме*

[60] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 137

мы *хотим*

11. Соберите фразу, поставив слова в нужной форме.

    я *надо* *пойти в кино*

    ты *должен(на, ны)* *посмотреть спектакль*

    мы

    вы

    он

12. Трансформируйте фразу.

    Когда он вошел в комнату, он увидел друга. Войдя в комнату, он увидел друга.

13. Напишите фразу по образцу.

14. Прочитайте пример и объясните употребление формы.

15. Присоединитесь к данному действию.

    - *Я иду в кино.*

    - *Я тоже иду в кино.*

16. Укажите на противоположное действие.

    - *Я иду в кино.*

    - *А я иду в театр.*

Konkrétní příklady cvičení si uvedeme i v učebnici **Raduga po-novomu**, kterou jsme analyzovali. Zvolili jsme druhý díl, lekci 3. Jazykových cvičení je zde celá řada – *дополните по тексту, дополните окончания (Там? Туда?), дополните местоимения (Кто о ком говорит?)*, выразите согласие apod.

- Procvičovací řečové dovednosti[61]

    1. *«Снежный ком»* - многократное повторение по цепочке.
    2. Повторение фраз и форм с различными заданиями, *вариантные ситуации.*
    3. *Работа с карточками.*
    4. *Грамматические игры.*
    5. *Продолжение фразы.*
    6. *Восстоновление ответа* (вопроса).
    7. *Пересказ текста.*
    8. *Составление диалога по модели.*
    9. *Трансформирования текста* (переведите из настоящего времени в прошедшее) и др.

Stejně jako u předchozího bodu, i v tomto využijeme lekci 3 z **Radugy po-novomu 2.** Najdeme zde zadání – Převeďte rozhovor do množného čísla, kdo na čem pojede, ptejte se a odpovídejte, sestavte dialogy se slovesem *помочь*.

- Objasnění gramatických jevů

Existují různé možnosti, jak studujícím vysvětlit gramatiku. Učebnice Raduga po-novomu jev nejdříve představuje v textu, dále následují cvičení, která nenásilným způsobem pomohou studujícím, aby jim gramatika utkvěla v paměti. Po procvičení následují obvykle přehledné tabulky se shrnutím gramatiky a dále se procvičuje a upevňuje.

Uveďme si některé možné přístupy k objasnění gramatiky:

- Forma lekce

Je vhodná pro analytické typy studentů. Na základních a středních školách se s ní spíše nesetkáme.

[61] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 138

- Objasnění s rozvinutím domněnky

  Učitel ukáže žákům tabulku a pravidlo odvodí už oni sami. Např. v textu se objevoval zápor.

  У меня нет времени.

  Učitel ukáže v tabulce několik další příkladů takového typu věty a studenti na základě toho určí, že se jedná o větu zápornou s *нет*, a že po tomto slově jde vždy druhý pád.

- Lexikální uvedení

  Jev se uvádí bez objasnění. Studenti se snaží osvojit si formu jako idiomatický výraz. Vhodným příkladem je fráze *Меня зовут...*

  Pro shrnutí objasnění gramatických jevů, si uvedeme několik hlavních bodů:[62]

  1. Objasnění pravidla.
  2. Objasnění strukturní nebo funkcionální.
  3. Deduktivní nebo induktivní uvedení gramatiky.
  4. Jazyk objasnění (rodný nebo studovaný).
  5. Kdo objasňuje – učitel, studující, vysvětlení v knize apod.
  6. Jaký způsobem – ústní, zápis na tabuli, z knihy apod.

➢ Kontrolní práce z gramatiky

Pomocí kontrolních prací se prověří úroveň znalostí z gramatiky. Uvedeme si několik základních typů:

- Prověření jazykové kompetence – *проспрягайте, просклоняйте, напишите нужную форму, соберите фразу* apod.
- Prověření řečových kompetencí – *напишите предложения, заменив прошедшее время на будущее, прочитайте текст и перескажите его содержание* apod.

[62] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 139

- Prověření komunikativních kompetencí – *прочитайте письмо и ответьте на него, составьте план вашего путешествия по России* apod.[63]

Učitelé, kteří pracují s **Radugou po-novomu** jistě uznají, že příručka pro učitele je velkým pomocníkem. Kromě spousty rad a námětů, zde najdeme testy, které mohou být na hodinách použity.

➢ Problémy výběru gramatiky v začínající a pokročilejší etapě učení

V současné době se považuje za hlavní princip výběru gramatických jevů komunikativní kompetence. Materiál do hodin zahrnujeme tehdy, je-li forma nutná pro správnou komunikaci, dorozumívání se.

Setkáváme se se zbytečnými jevy, kterým je uděleno místo. Příkladem je trénování všech šesti forem osobních zájmen a jejich tvarů. Důležité jsou fráze typu:

У вас/ тебя есть ...	*Да, у меня есть*
	Нет, у меня нет ...
Вы/ ты сделали (сдел/-а)	*Да, я сделал/ -а*
Сколько вам/ тебе лет?	*Мне ...*
Как вас/ тебя зовут?	*Меня зовут ...*

Ostatní formy pro **komunikativní dovednosti** považujeme za zbytečné. Ty je možné začít trénovat později a spíše v písemné formě.

Zmiňovanou komunikativní dovedností se dostáváme k objasnění gramatických forem **lexikálním způsobem** bez gramatického výkladu.

První kritérium, tedy komunikativnost, jsme již zmínili. Dalším je **cykličnost materiálu**. Učitel nesmí zapomínat na opakování a prohlubování znalostí učiva.

[63] А. А. Акишина, О. Е. Каган, *Учимся учить*, Москва, 2012, с. 141

3.3 UČEBNICE RUSKÉHO JAZYKA POUŽÍVANÉ V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

Postupem času získaly učebnice velkou váhu v oblasti vzdělávání. Dříve bylo málo učebnic nebo nebyly tak kvalitní, jako jsou dnes. Učitel byl nucen vše diktovat. Obsah i samotná forma učebnic se velice změnily. Současná tendence směřuje k samostatné práci studujících za pomoci efektivních učebnic. Učitel mnohdy vystupuje v roli konzultanta a organizátora hodiny.

Nyní se tedy zaměříme na strukturu učebnic ruského jazyka, na jednotlivé typy gramatických cvičení a ještě více do hloubky budeme zkoumat gramatická cvičení a odkazovat na stránky analyzovaných učebnic.

3.3.1 STRUKTURA UČEBNIC

Obsah učebnic vždy záleží na lingvistických teoriích a druhých vědách, např. psychologii a pedagogice. Oddělené lekce jsou sestaveny z následujících částí – ortografie a gramatika, fonetika, slovní zásoba, aktuální texty nebo klasická literatura, konverzace, v některých učebnicích jsou projekty a hry. Dle našeho názoru dobré učebnice dále obsahují – jazykové materiály (zvukové a písemné), instrukce pro studující, názorné učební pomůcky (např. tabulky skloňování a časování, mapy, přehledy nepravidelných sloves, fotografie, obrázky apod.), vysvětlivky, komentáře, pracovní sešit, učebnici pro učitele.[64]

Tato část naší diplomové práce se zabývá porovnáním současných učebnic ruštiny. Jedná se o učebnice Raduga po-novomu, Klass a Pojechali.

Raduga po-novomu (dále jen Raduga) je pětidílný soubor učebnic s hlubokou tradicí v ČR. Výuka podle Radugy je určena středním školám a úroveň A1 také pro výuku ruštiny jako druhého cizího jazyka na základních školách. Všechny díly odpovídají úrovním A1 až B1 Společenského evropského referenčního rámce pro jazyky.[65] V učebnicích jsou moderní texty a často v nich najdeme reálie, které jsou uváděny v interkulturních souvislostech, dále tu jsou autentické texty. Za velice důležité a pozitivní považujeme mezipředmětové propojení.

[64] Č. Liškař, *Formy a prostředky vyučování cizím jazykům*, Praha, 1982, s. 76 – 77

[65] Společenský evropský referenční rámec definuje základ pro vypracování jazykových sylabů, směrnic pro vývoj zkoušek, učebnic apod. po celé Evropě. Popisuje, co vše by student měl znát, osvojit si a rozvíjet, aby jazyk používal na komunikativní úrovni. Pro detailnější seznámení doporučujeme webové stránky MŠMT.

Na začátku každého dílu najdeme obsah. Je velice přehledný a výstižný. V obsahu se nachází úvodní text, konverzace, různé situace, gramatika, reálie a kultura, texty pro samostatnou četbu a rozšiřující texty. Dále je v učebnici vypsaná azbuka, nakreslené a popsané symboly, které provází různá cvičení (poslech, konverzace, samostatná četba apod.). V úvodu každé lekce se setkáme s motivujícími obrázky a fotografiemi. Mají za úkol uvést studující do tématu. Následuje text, který je i ve formě audia. Dále se studující seznámí se slovní zásobou a cvičeními k textu. Každá lekce je rozdělena na několik částí římskými číslicemi. V části A II jsou obvykle gramatická cvičení nebo rozšíření slovní zásoby, v části A III je gramatika, část B I je konverzační, v oddíle B II a B III se nachází další texty. Náš názor na sestavení učebnice je, že vše má své místo a i přes velký rozsah jednotlivých lekcí, jsou rozděleny logicky. Při listování jednotlivými stranami, není problém velmi rychle najít hlavní gramatiku lekce, doplňující cvičení apod., protože vše je velmi logicky oddělené barvami. Ještě jednou připomínáme, že k orientaci v tomto barevném rozlišení, nám dopomohou symboly na prvních stranách učebnice.

Učebnice **Klass** jsou určeny studentům středních škol. Komplet obsahuje tři díly. Předpokládaná doba studia z učebnic jsou čtyři roky (v případě 2 – 3 hodin týdně). Zpracování učebnice odpovídá Evropskému referenčnímu rámci pro jazyky. Svým vzhledem i obsahem představuje současnou moderní učebnici. Na první pohled vypadá učebnice pro studující velice lákavě. Uvnitř najdeme velké množství fotografií a obrázků. Bylo zvoleno zajímavé grafické zpracování. Témata jsou zaměřena na současnou mládež. Avšak i přesto musíme učebnici vytknout to, že nám tu chybí texty z klasické literatury. Velkou výhodou je postupné shrnování gramatické látky a přiložená CD.

V úvodu je obsah členěn na – naučíte se, slovní zásoba, gramatika, fonetika, projekt. Všechny díly jsou provázeny pěti přáteli – Dášou, Viktorem, Vadimem, Irou a Veronikou. Vidíme, že kromě samostatných lekcí, jsou tu i lekce opakovací, což je velké plus. Na první straně každé lekce nalezneme body s tím, co se v dané lekci naučí. Hned na první pohled je patrná humanizace[66] – naučíte se a ne musíte se naučit. První cvičení jsou poslechová, následují konverzační. V učebnici jsou zadání typu – spojte, doplňte, odpovězte, rozdělte. U každého cvičení se nachází symbol, aby bylo jasné, o jaký typ

[66] Pod pojmem humanizace se skrývají hodnoty, které by si měl každý žák osvojit pro budoucí život, pro např. sociální cítění apod. Každý studující je jedinečná osobnost, a učitel se proto snaží přistupovat k němu individuálně. Zjednodušeně řečeno v současném školství dochází k demokratizaci vzdělávání.

cvičení se jedná – poslech, konverzace apod. Na konci lekce je vždy shrnutí gramatiky. Každá lekce má svoji barvu, většina cvičení a slovní zásoby jsou v tabulkách. Na první vzhled jeden nepozná, co je na straně důležité. Druhá polovina učebnice představuje pracovní sešit a slovník. Každá učebnice obsahuje dvě CD. Jak již bylo zmíněno, Klass obsahuje symboly u každého cvičení. Musíme však vytknout, že zde není objasnění těchto symbolů. Většina je sice rozeznatelná podle logiky, ale ne všechny.

Řada učebnic **Pojechali** je vhodná pro základní školy a víceletá gymnázia. Velká část je věnována první etapě počáteční výuky jazyku. Např. první díl je rozdělen na předazbukové a azbukové období. Část s předazbukovým se specializuje především zvukovou stránkou jazyka a azbukové období začíná seznámením s grafickou stránkou, tedy s azbukou. Prvních šest lekcí je věnováno předazbukovému období. Samozřejmě každý učitel se sám rozhodne, kolik času bude tomuto věnovat, ale i tak musíme konstatovat, že nám to přijde příliš zdlouhavé. Myslíme, že s azbukou by se mělo začít dříve a ne až po šesti lekcích.

I učebnice Pojechali začíná obsahem. Není tak přehledný jako v předchozích dvou učebnicích, ale i přesto zde najdeme to podstatné. Na začátku obvykle najdeme tzv. minizpěvník[67] kromě šestého dílu, který rovnou začíná lekcí. Některá cvičení obsahují symboly, které jsou popsány na prvních stránkách, např. zvukový záznam, matriály pro samostatnou práci, zapamatujte si, rozšiřující materiály apod. Tato série učebnic je sestavena na základě návrhů žáků. Cvičení jsou zajímavá a přehledná. Za nedostatek považujeme chybějící slovní zásobu. Na konci lekce nalezneme gratulaci k tomu, co všechno studující již znají, dále několik zadání, sebehodnocení, rusko-český a česko-ruský slovník, časování složitých sloves apod.

Nyní se zaměříme na samotnou strukturu učebnic. **Raduga** je, dle našeho názoru, sestavena velice logickým způsobem. Rovnou je jasné, co je důležité. V **Klassu** shledáváme za veliké plus závěr lekcí. Je to veliký pomocník při studiu. Dalším pozitivem jsou CD, která jsou přiložena k učebnicím. Jak již bylo řečeno, učebnice je barevně oddělena, obsahuje spoustu tabulek apod. Může se stát, že člověk se v přílivu barev, začne

[67] Je to seznam písní, který můžeme využít pro motivaci žáků v úvodu hodiny, jako fonetické cvičení apod.

ztrácet. Učebnice **Pojechali** motivuje svým způsobem zpracování. Cvičení jsou velmi často zpracována formou hry. Považujeme to za velikou výhodu učebnice.

Nyní se zaměříme na konkrétní excerpci gramatických jevů. Po dlouhém zvažování jsme se rozhodli, že se zaměříme na učebnici **Radugu**. Zbylé dvě učebnice, tedy Klass a Pojechali, jsme však neopomněli. Excerpci jsme vložili do příloh. Excerpce ve zbylých dvou učebnicích je zaměřena na podstatná jména. Takto jsme se rozhodli, protože bychom podrobnějším zkoumáním přesáhli rozsah diplomové práce. Radugu jsme zvolili z toho důvodu, že má dlouhou tradici a po zhodnocení dotazníků, ke kterým se později podrobněji vrátíme, jsme došli k závěru, že tato učebnice se používá nejvíce.

Ve všech učebnicích najdeme v první lekci sloveso **BÝT**. V Raduze najdeme tuto problematiku v přehledné tabulce. Množství cvičení věnovaných tomuto jevu je dostatek.

Druhá lekce Radugy se zabývá **oslovováním**. Oslovování je v obou jazycích zcela rozdílné. V českém jazyce používáme pátý pád, ale v ruském není. Veškerá oslovování jsou v prvním pádě. Věnovat této problematice téměř celou lekci, považujeme za zbytečné. Vhodnější by bylo, kdyby v dalších lekcích bylo občas vloženo nějaké cvičení kvůli opakování a upevňování problematiky.

Třetí část učebnice se věnuje časování sloves – **жить, знать, говорить**. Grafické pojetí problematiky v Raduze považujeme za velice příjemné a přehledné.

Ve čtvrté lekci Radugy se studující seznámí se skloňováním osobních zájmen a časováním dalších několika sloves – **звонить, быть(budoucí čas), учить** a **посмотреть**.

V páté lekci se studující poprvé setkají s časováním sloves **учиться, работать** a s **koncovkami podstatných jmen**, se kterými se zmíněná slovesa pojí.

Šestá kapitola se zaměřuje po gramatické stránce na **sedmý pád** (*работать кем*), časování slovesa **хотеть** a **osobní zájmena**.

V sedmé části se studující dočtou o srovnání **slovesných konstrukcí**, např. *играть на чём, играть во что*. Procvičuje se zde časování **знать, читать, жить, говорить, учить, заниматься, хотеть.**

V osmé lekci se studující více do hloubky seznámí se slovesy – **заниматься, интересоваться, увлекаться (чем), учиться, skloňováním osobních zájmen.**

3.3.2 USPOŘÁDÁNÍ A UVÁDĚNÍ MLUVNICKÉHO UČIVA

Rozdělení učiva do stupňů školy a do jednotlivých ročníků je stanoveno osnovami učebnice. Dochází ke kombinaci dvou základních způsobů uspořádání látky – **postupné** a **cyklické**.

Základem postupného uspořádání je, že k probranému učivu se ve vyšších ročnících postupně přidává nová látka. V cyklickém uspořádání je patrné, že mluvnické učivo z nižších ročníků se ve vyšších opakuje a prohlubují se znalosti.

Uspořádání mluvnické látky na základní škole musí být v souladu s hledisky lingvistickými a především na tomto stupni s psychologickými a didakticko-metodickými, proto nemůže dosahovat vědecké mluvnické soustavy.

Výběr obtížnosti učiva je určován výsledky konfrontačního zkoumání ruské a české mluvnice, zkušenostmi z vyučovací praxe a výsledky výzkumů zabývajícími se projevem častých chyb žáků.[68]

V případě, že se žáci seznamují s gramatickými jevy mimo systém, bez pravidel a paradigmat, tedy velice zjednodušeně jako se slovními jednotkami, mluvíme o lexikálním osvojování mluvnice. Rozlišujeme lexikální anticipaci a prosté lexikální osvojování gramatických jevů.

Anticipace znamená předběžné lexikální probírání některých jevů, jež budou později vyloženy v pravidlech a uvedeny do gramatického systému. Jde o to, že s některými slovními tvary a syntaktickými konstrukcemi se žáci seznámí v konkrétnější podobě a až později přecházejí k mluvnické abstrakci.[69]

Lexikální anticipace je charakteristická zejména pro počáteční vyučování a pro nižší stupeň základní školy, kde se žákům umožňuje užívat v řeči důležitých tvarů a konstrukcí, které zatím ještě nebylo možno probrat v pravidlech. S tímto typem se můžeme setkat ve vyšších třídách základní školy a na středních školách. Klasickým příkladem je slovesný vid, se kterým se žáci setkávají již na základní škole, ale poučeni

[68] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 99
[69] Tamtéž, s. 101

o pravidlech jsou detailněji teprve na střední škole, takže až do té chvíle si jej osvojují lexikálně.[70]

Prosté lexikální osvojování se od anticipace odlišuje hlavně tím, že se nepočítá s pozdějším přechodem k pravidlům. Převážně jde o pouhé zapamatování, které je nezbytné u jevů, se kterými se nesetkáváme tak často.

Metody lexikálního podávání gramatických jevů mají hodně společného s metodami, jichž se využívá při objasnění nových slov. Je nutné zajistit, aby se žáci s konstrukcemi seznámili po stránce grafické i zvukové. Nestačí, aby jevy jen chápali, ale je nutné, aby se seznamovali s jejich funkčním využitím v řeči. Významná je demonstrace v kontextu. Za dobrou pomůcku považujeme tzv. typové věty, z nichž jsou v souvislostech podávány různé jevy. Např. *На ужин у нас была рыба*. Tato věta slouží jako uvedení nové syntaktické konstrukce se slovními tvary a se známou slovní zásobou. Větu je možné dále upravovat – *На ужин у нас был хлеб. На ужин у нас будет колбаса.* apod.[71]

Uvádění pravidel a paradigmat má navazovat na to, co studující již znají, proto by se měl předtím učitel přesvědčit, zda žáci příslušné jevy znají v mateřském jazyce. Jevy by měly být zopakovány. Po této předběžné přípravě následují úvodní cvičení. Samozřejmě, že v této fázi žáci ještě nedokážou větné konstrukce aj. samostatně tvořit, ale v případě, že jim jsou dány již hotové, mohou je používat. Za vhodný příklad považujeme nahrazování určitých prvků v modelových větách. Pro žáky je tento způsob daleko jednodušší, než kdyby se rovnou začínalo pravidlem. Ve chvíli uvedení pravidel se učitel sám rozhoduje, jestli dá prostor žákům a pravidlo vyvodí sami – indukce nebo jestli jim pravidlo sám vysvětlí – dedukce. K těmto termínům není potřeba doplňovat definice, protože jsme je objasnili již výše (viz strana 41).

Při uvádění nové gramatické látky lze využívat i porovnání s češtinou nebo porovnání jevů uvnitř ruského jazyka.[72] Můžeme poukazovat jak na shody v jazycích, tak naopak na odlišnosti. Vhodným příkladem je podstatné jméno *школа*, které má téměř všechny koncovky při skloňování shodné s českými, kromě sedmého pádu jednotného čísla. Za vhodné považujeme i poukázat na rozdíly v oblasti kmenových souhlásek,

[70] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 101
[71] Tamtéž, s. 102
[72] Tamtéž, s. 105

о книге – o knize. Jistě bychom našli spoustu dalších vhodných příkladů. Porovnáním by měl učitel pracovat uvážlivě. Musí to žákům usnadňovat pochopení, v opačném případě to ztrácí smysl. Porovnání poměrně hojně využívá Raduga. Vnější okraj často obsahuje různé otázky, které vedou k zamyšlení. Např. *„Co jsou vidové dvojice? Najděte vidové dvojice ve cvičení 3.4 a 2.8. Uveďte další příklady v ruštině a v češtině.“*[73]

Samostatná práce s učebnicí má velký význam především ve vyšších třídách. Této studijní dovednosti je třeba žáky postupně učit. Má veliký význam v rozvoji jedince. Tato práce je postupná. Zprvu učitel žáky vede a učí je např., jak se z textu udělat výtah apod.

Při seznamování studujících s novou látkou, se jim ji snažíme předat po částech, často klást otázky a ihned procvičovat a tím upevňovat pravidla. Po objasnění a prvotním upevnění je nutné přesvědčit se, zda žáci problematiku pochopili jako celek. Potvrzení pochopení by mělo proběhnout ještě na téže hodině, protože tak se alespoň z části zamezí zapomínání. Následuje procvičování gramatiky, ke kterému využíváme známou slovní zásobu z důvodu, aby se žáci mohli soustředit na daný problematický jev. Je nutné střídat rozmanité způsoby metod k upevňování.

3.3.3 TYPY GRAMATICKÝCH CVIČENÍ A JEJICH PROBLEMATIKA

Základní osnovu učitel čerpá z učebnice. Tam najde i hlavní cvičení, se kterými na hodinách pracuje, z nahrávek, z příruček pro učitele vydaných pro školu. Musíme konstatovat, že to však nestačí. Žádná učebnice nemůže dopředu předvídat situaci a všechny okolnosti, které mohou nastat. Je vhodné cvičení z učebnice doplnit dalšími materiály.

Ke cvičením receptivního a reproduktivního typu patří např. poslechový nácvik, poznávání a vyhledávání určených jevů v textech, čtení a vypisování gramatických jevů z textu, překlad z ruštiny do češtiny, výběrový diktát.

K tomu, aby byly gramatické jevy ovládnuty aktivně, patří především tradiční formy nácviku. Jde například o doplňování koncovek nebo jiných slovních tvarů, tvoření tvarů, spojování, tvorba vět, uvádění výrazů do správných forem, odpovídání na otázky, dokončování souvětí apod.[74] Je nutné žáky usměrňovat, aby si cvičení dávali

[73] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 78
[74] Tamtéž, s. 110

do souvislostí. Mnohdy jde pouze o neuvědomělé plnění úkolu. Tohoto usměrnění může učitel dosáhnout vhodně volenými otázkami, do jisté míry může vyžadovat znalost pravidel. Pomoci si dále může tzv. aplikačními cvičeními. Tato cvičení slouží k tomu, aby si žáci dávali gramatické jevy do souvislostí. Před vyplněním cvičení, žáci řeknou nahlas postup.

Dalším typem cvičení je syntagmaticko-modelové. Tento druh je založen na využití syntaktických struktur a typových vět. Dále je dělíme na – cvičení substituční, transformační, modifikační a variační.[75]

V substitučních cvičeních dochází k nahrazování části věty jinými. Pro představu si uvedeme konkrétní příklad z učebnice **Raduga 2**:[76]

a) Как это в русской школе? Как это в чешской школе?

	отлично,		*пятёрку.*
	очень хорошо,		*четвёрку.*
Кто учится	*не очень хорошо,*	*получит*	*тройку.*
	плохо,		*двойку.*
	очень плохо,		*единицу.*

б) Что к чему относится?

У Володи есть хорошая			*русскому языку.*
Я забыл	*отметка*		*английскому языку.*
Мы писали контролную	*тетрадь*	*ПО*	*математике.*
У меня плохая	*работу*		*химии.*
			истории.

V obou případech jde o substituci prostou. To znamená, že žáci nemusí doplňovat tvary a další gramatické prvky. Může se dát do souvislosti s lexikálním osvojováním mluvnických jevů. V případě, že chceme cvičení trochu zkomplikovat, můžeme např. poslední slova uvést v prvním pádě jednotného čísla.

[75] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 111
[76] Tamtéž, s. 31

U transformačních cvičení se výchozí věty přetvářejí v jiné syntaktické struktury, ale základní význam zůstává nezměněn.[77] Jako příklad si uvedeme cvičení z Radugy 3:[78]

Кто на кого учится?

Образец	*Павел хочет стать продавцом современной одежды.* *Павел учится на продавца.*

Ира хочет стать продавщицей.

Костя хочет стать менеджером по рекламе.

Жанна хочет стать манекенщицей.

Мой друг хочет стать химиком.

Nácvik formy modifikace spočívá v tom, že se do věty přidává prvek s modálním nebo fázovým významem.[79] **V Raduze 1** v lekci 6 se zaměřujeme mimo jiné na časování slovesa *хотеть*. Pro procvičování tohoto slovesa by bylo vhodné např. následující cvičení:

Řekněte věty za pomoci slovesa хотеть.

Ученик отвечает. – Ученик хочет отвечать.

Мы останем здесь. – Мы хотим остаться здесь.

Я напишу письмо. – Я могу написать письмо.[80]

Cvičení formou variace spočívá v obměnách gramatických kategorií (např. čísla, času). Nebudeme uvádět konkrétní cvičení, příklad pro demonstraci postačí.

Девушка помогает сестре. – Девушки помогают сестре.

Нина танцевала. – Нина будет танцевать.

[77] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 113
[78] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 56
[79] S. Jelínek a kol., *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině*, Praha, 1977, s. 113
[80] Tamtéž, s. 113

Další formou cvičení, jsou cvičení **repliková.** V tomto typu úkolu žák samostatně reaguje podle zapovězeného vzoru. Častým obrazem v učebnicích jsou otázky a žáci odpovídají. Příkladem je cvičení z **Radugy 3**:[81]

Как это было во время каникул? В ответах можете употребить выражения:

Кто где был?	*в*	*Россия*
		Америка
		Санкт-Петербург

Tato cvičení by měla být doplňována i dalšími pomůckami, které můžeme rozčlenit na audioorální a vizuální. Mezi audioorální spadají zvukové nahrávky. K pomůckám vizuálním řadíme přehledy (skloňování, časování), nástěnné tabule, schémata apod.

Závěrem už snad jen můžeme říci, že existuje opravdu celá řada cvičení. Je důležité, aby se aktivity na hodinách obměňovaly. Učitel nesmí zapomínat látku opakovat, protože v opačném případě žáci zapomenou pravidla užití gramatických jevů. Za nejvhodnější považujeme opakování průběžné, které se provádí na téměř všech vyučovacích hodinách. Poté co se probere např. kompletní skloňování, je vhodné do hodiny začlenit souhrnné opakování.

[81] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 11

4 GRAMATICKÁ LÁTKA V RADUZE PO-NOVOMU

Nyní se zaměříme ještě hlouběji v excerpci gramatické látky v učebnicích. Z toho samého důvodu jak jsme již výše zmiňovali a tím myslíme omezený rozsah diplomové práce, se zaměříme na učebnici Raduga po-novomu (dále jen Raduga). V příloze se nachází gramatický obsah dalších učebnic – Klass a Pojechali. Vzhledem k tomu, že samotná excerpce by i tak svým rozsahem mohla být považována za další samostatnou diplomovou práci, zaměříme se výběrově na některé jevy. Konkrétně se budeme zabývat podstatnými jmény, přídavnými jmény a slovesy. V příloze uvedeme pouze výklad podstatných jmen.

Učebnice podávají výklad o podstatných jménech takovým způsobem, že v jednotlivých lekcích se setkáme s pádem a číslem a od toho se dále odvíjí vzory, cvičení apod. U přídavných jmen se nejprve zaměříme na tvrdý vzor новый, v pozdějších lekcích na měkký vzor летний, následně na skloňování zpodstatnělých přídavných jmen apod. V každé lekci je vždy vypsáno několik sloves, která se vyskytují ve cvičení, která se časují. V dalších lekcích se opakují a přibírají se k nim slovesa nová.

Při zamýšlení se nad výběrem dílů, jsme se rozhodli, že budeme pracovat s těmi, podle kterých se aktivně učí na školách. Při průzkumu bylo potvrzeno, že mnohdy dojdou např. právě v Raduze do dílu 3 a to je většinou maximum. Z toho důvodu se detailně zaměříme především na první tři díly učebnice a zbylé dva zmíníme v případě, že bychom to považovali za nezbytné.

V následující tabulce pro přehlednost velice stručně nastíníme obsah učebnic a při konkrétní excerpci na něj budeme odkazovat. Pod každou číslicí se skrývá jeden díl učebnice a pod písmeny vždy lekce. Jak je na první pohled patrné, je uveden obsah všech pěti dílů, ale konkrétně se zaměříme, jak již bylo řečeno, na první tři.

	1	2	3	4	5
A	např. věty: *кто там? это мой друг.*	minulý čas	časování *вернуться*; nutnost (*придется*); podst. jm. po *нет*	3. stupeň příd. jm.	časování (*выбирать – выбрать aj.);* slovesné vazby (*владеть, переводить aj.);* věty se *чтобы*
B	1. pád – oslovení	předložkové vazby – *по, после;* skloňování podst. jm. (*магазин, портфель aj*.) v j. č.	vyjádření podobnosti (*похож на кого*); skloňování příd. jm. (*новый*)	slovesné vazby (*участвовать, принимать участие*); časování (*давать*); skloňování podst. jm. (*тетрадь*)	Rozkaz. zp. pro 1. os. mn. č.; skloňování podst. jm. (*мать, дочь*); mn. č. podst. jm. (*брат, друг*); slovesné vazby (*жениться, выйти замуж*)
C	podst. jm. po číslovce 2, 3, 4; časování *жить, знать, говорить* v přít. čase	časování (*ехать, помочь*); infinitivní věty	vazba *учиться на кого*; vzájemnost; časování (*одеться, надеть, снять*); předložka *для*; nutnost (*нужен*)	slovesné vazby (*благодарить*); časování (*открыть, закрыть*); podmiňovací zp.	1. pád mn. č. podst. jm. muž. rodu se zakončením na –а/ -я; podst. jm. s kmenem zakončeným na –ж, -ш, -ч, -щ, -ц; jmenné tvary příd. jm.; slovesné vazby (*болеть, заботиться*); předložkové vazby *против кого, чего*
D	podst. jm. po číslovkách, podst. jm. (*брат, мама*) – 1.-3. pád; časování *звонить, быть, учить, посмостреть*	časování (*купить, спросить, взять);* 1. a 2. pád mn. č. (*магазин, портфель aj.);* 4. pád mn. č. neživ. a živ. podst. jm., příd. jména	skloňování zpodstatnělých příd. jm.; nutnost apod.	rozkazovací zp.; časování (*есть, пить*); slovesné vazby (*ждать, понимать*)	slovesné vazby (*поздравлять, желать*); předložkové vazby *между кем, чем; являться*
E	podst. jm. po číslovkách 2, 3, 4; věty typu: *Мама – врач.*. věty s есть, negace pomocí нет; časování *работать, учиться*	skloňování podst. jm. (*место, здание)* v j. č.; nesklonná podst. jm.; vazby – *по, после* (shrnutí)	skloňování příd. jm. (*летний*)	slovesné vazby (*радоваться, вспоминать*); 2. stupeň příd. jm.	časování sloves (*принимать, принять*); slovesný vid (souhrn); slovesné vazby (*привыкать*); věty s есть a zápor.
F	7. pád podst. jm.; časování *хотеть*; slovesné tvary – *нравится, интересовать*	1. a 2. pád mn. č. (*неделя, фотография, место, здание);*skloňování podst. jm. (souhrn)			

	1	2	3	4	5
G	I. a II. časování (*читать, жить, говорить, учить*); slovesa s –ова-/ -ева-; zvratná slovesa; slovesa se změnou kmenových souhlásek; vazby slovesa *играть*				
H	slovesa se změnou kmenových souhlásek; zvratná slovesa; vazby sloves *интересоваться, увлекаться*				

4.1 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU PODSTATNÝCH JMEN

- Skloňování je jednoduše řečeno flexe[82] [Ушаков: 2009, 892] jmenných slovních druhů. Dochází k ohýbání podle jednotlivých pádů. V ruském jazyce je celkem šest pádů – *именительный, родительный, дательный, винительный, творительный, предложный падежи*. V naší diplomové práci bude každý pád vystupovat jako „podnadpis“ skloňování. Detailně se zaměříme na typy a množství cvičení pro jednotlivé pády uvedené v učebnici Raduga. Jak již bylo zmíněno, tak i podle průzkumu jsme si potvrdili, že na většině školách nedojdou dál než do třetího dílu. Excerpci látky jsme prováděli velice podrobně v prvních třech dílech, ale neopomenuli jsme ani zbylé dva, u kterých jsme stručně zmínili obsah. Uvedeme další možné příklady práce s pády.

• První pád (именительный падеж)

V **Raduze 1** v první lekci je hlavním tématem seznamování. Díky tomu se poprvé studující setkají s prvním pádem. Jde především o vlastní jména.

Ve druhé lekci se s prvním pádem setkají detailněji. Hned v úvodu je text s názvem *«Познакомьтесь!»*. Lekce se zaměřuje spíše na fonetiku, což považujeme za pozitivní. U oslovování nezůstává zbytečně dlouho.

[82] Tento výraz chápeme jako ohýbání části slova při skloňování nebo časování, která se nachází na konci daného slova.

Jako vhodné cvičení uvedeme jedno ze strany 23/ 4.4. Zadání zní následovně *„Porovnejte, jak se vyjadřují oslovení.*[83]

Здраствуй, ***Наташа****!*	*Ahoj,* ***Natašo****!*
Привет, ***Шура****!*	*Ahoj,* ***Šuro****!*
Мама*, познакомься ...*	***Maminko****, seznam se ...*
До вечера, ***Виктор Иванович****!*	*Na shledanou večer,* ***Viktore Ivanovič****!*
Саша*, когда мы встретимся?*	***Sašo****, kdy se sejdeme?*

Dále zde najdeme cvičení, ve kterých je vyžadováno doplnění oslovení, překlad do ruského jazyka, kde jsou rozepsány možné pozdravy v ruském jazyce včetně oslovení, rozhovory. Po dostatečném množství cvičení následuje shrnutí gramatiky, které je uvedené v přehledné tabulce na straně 28. V pracovním sešitě je také věnováno několik cvičení této problematice. Jde o cvičení překladová, sestavení dialogu apod.

V **Raduze 2** ve čtvrté lekci se studující seznamují s množným číslem, konkrétně jde o první, druhý a čtvrtý pád. Jsou zde zadání, kam je třeba doplnit vhodné koncovky, přeložit apod.

- **Druhý pád (родительный падеж)**

Použití druhého pádu je objasněno v **Raduze 1** v lekci čtyři (v obsahu se nacházíme v sekci 1D). Kromě tohoto pádu se zde autoři zaměřují i na první a třetí pád. Jsou zde zadání typu – čtěte a obměňujte vyznačené výrazy (*у бабушки, у мамы, у папы, у дедушки apod*.).[84] Jako vzory mužského a ženského rodu, vystupují v této učebnici slova **bratr** a **máma.**

V **Raduze 3** ve třetí lekci (3C) je věnováno jedno cvičení předložce *для*. Další cvičení najdeme v pracovním sešitě. Studující mají za úkol tvořit věty.

[83] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 1*, Plzeň, 2007, s. 23
[84] Tamtéž, s. 56

Druhý pád množného čísla je objasněn v **Raduze 2** (2D, 2F). Cvičení jsou zaměřena spíše na slovesa a pády, se kterými se pojí, např. *Кого спросить?, Сколько чего вы купили?, дополнение разговоры.*

- **Třetí pád (дательный падеж)**

Ve čtvrté lekci **Radugy 1** (1D) se setkáme se třetím pádem, jak už bylo výše zmíněno. Je zde např. zadání *„Ты уже позвонил? V hovoru obměňujte výrazy.“, „Составьте диалоги. Požijte tvary slovesa жить.“ apod.* V pracovním sešitě se nachází cvičení, kde se nesetkáme jen se třetím pádem, ale i prvním a druhým. Na závěr lekce považujeme za velice vhodné následující cvičení:

«Прочитайте текст Подарок. Потом составьте рассказ.»[85]

Подарок

Володя Высоцкий на мой день рождения подарил мне гитару. Я на гитаре не играю. Он сказал, что дарит гитару для того, чтобы всегда мог играть на ней, когда к нам придет. Однажды позвонил по телефону мой знакомый и сказал, что в одной французской газете читал о свадьбе Высоцкого и Марины Влади. Я схватила со стены гитару и разбила ее. Через минуту я, конечно, пожалела о том, что сделала. Но поступить иначе тогда я не могла.

(Елена Щербиновская – сестра первой жены В. Высоцкого.)

- *Елена разбила гитару.*
- *Он подарил Елене гутару.*
1. *у Елены был день рождения.*
- *Высоцкий пришел в гости.*
- *Однажды Елене позвонил по телефону.*
- *Она узнала о свадьбе Высоцкого и Марины Влади.*
- *Она не играла на гитаре.*

[85] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 1,* pracovní sešit, Plzeň, 2007, s. 41

- **Čtvrtý pád (винительный падеж)**

Se čtvrtým pádem se studující seznamují v **Raduze 3** ve druhé lekci (3B). Čtvrtý pád je zde uveden ve spojitosti se slovesem *похож*. S dalším slovesem, které se pojí se čtvrtým pádem, se setkáme ve třetí lekci (3C). Jde o sloveso *учиться (на кого)*.

Následuje slovesná vazba *понимать кого*. Na straně 82 (3D) je zdůrazněn rozdíl mezi ruštinou a češtinou. V češtině se toto sloveso pojí se třetím pádem.

Slovesná vazba *ждать кого* je představena ve čtvrté lekci **Radugy 3** (4D). Na straně 81 je objasněn rozdíl s češtinou.

- **Šestý pád**

V sedmé lekci prvního dílu učebnice (1G) je uvedena slovesná vazba *играть на чём*. Po této vazbě následuje vždy šestý pád. Úkolem v jednom cvičení je tvořit věty. V pracovním sešitě se problematika procvičuje pomocí doplňovacího cvičení a dialogu otce se synem.

- **Sedmý pád**

Sedmý pád se rozebírá v šesté lekci **Ragugy 1** (1F). Tato gramatika se sem hodí už jen proto, že tématem lekce je profese, takže se můžeme „odrazit“ od slovesa *работать кем*. Toto sloveso, jak je jistě patrné, se pojí se sedmým pádem. Najdeme zde zadání typu – poslouchejte, opakujte, čtěte, co mají za povolání, doplňte koncovky, kým se chtěli stát a kým se stali. Po řadě cvičení opět následuje přehledná tabulka s gramatikou. Přehledně rozepsaná jsou zde uvedena slovesa – *работать кем, стать кем* a příklady povolání s vyznačenými koncovkami. V pracovním sešitě je řada dalších cvičení, kde se doplňují koncovky, povolání, překlad apod.

- **Shrnutí excerpce**

Excerpci podstatných jmen shrneme ještě ukázkou kompletního skloňování, opakování a upevňování problematiky.

Kompletní skloňování podle vzoru *метрадь* se nachází v lekci 2 čtvrtého dílu (4B). Studující doplňují do textu slova ve správném tvaru, skládají věty apod. Velice vhodné cvičení pro uvědomění si různosti zakončení se nachází na straně 34:[86]

Všimněte si, kolik různých zakončení mají v jednotném čísle tvary podstatných jmen, která jste do cvičení doplňovali:

1. a 4.pád: ***- měkký znak***

7. pád: ***- ью***

ostatní pády: ***_____ (doplňte samostatně).***

Jako **shrnutí skloňování** v jednotném čísle považujeme lekci dva v učebnici **Raduga 2** (2B). V gramatických shrnutích najdeme skloňování podle vzorů *магазин, портфель, школа a неделя*. V lekci se nachází spousta cvičení – překladová, na doplňování koncovek, pro tvorbu otázek apod.

Lekce pět v **Raduze 2** (2E) je propracována způsobem, že slouží, jak k opakování, tak k upevnění nové látky. V páté lekci se setkáme s předložkovými vazbami *после* + 2. pád a *по* + 3. pád. Najdeme zde cvičení, kam se doplňují tyto a další předložky, studující se seznámí s novými vzory skloňování – *место, здание*. Díky prvnímu vzoru se seznamují s nesklonnými podstatnými jmény. Oba vzory jsou uvedeny pouze v jednotném čísle. Vzory v množném čísle jsou uvedeny v následující lekci, kde je zaměření především na první a druhý pád. V šesté lekci (2F) se studující učí skloňovat i podle vzorů *неделя, фотография*. Opět se lekce zaměřuje především na první a druhý pád množného čísla.

[86] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 4*, Plzeň, 2010, s. 34

Učebnice podává gramatiku přehledně. Skloňování se v lekcích cyklicky opakuje a tím upevňuje. Uvádí vzory skloňování, což považujeme za důležité. Dle našeho názoru by bylo vhodné uvést ke každé lekci závěr, nějaké gramatické shrnutí.

4.1.1 NÁMĚTY PRO VYUŽITÍ VE ŠKOLNÍ PRAXI

V závislosti na provedené analýze považujeme za vhodné, uvést další možnosti využití učebních materiálů ve školní praxi. Budeme se držet již zavedeného, takže pracovní listy rozdělíme podle jednotlivých pádů.

Během sestavování zadání jsme pracovali s několika publikacemi, jako např. «Ruský jazyk hrou» (V. Herinková), «Грамматика русского языка в иллюстрациях» (К. И. Пехливанова, М. Н. Лебедева) apod.

Všechny pracovní listy jsou úzce propojeny. Spojují v sobě příběh mladých lidí, kteří se vydali studovat do Moskvy. Postupně, jak jdou pády za sebou, tak se jejich životy vyvýjí a dostávají se do zajímavých situací. Žáci (studující) nejsou nuceni do úloh, ale zadání jsou koncipována formou žádosti o pomoc, což by možná především u těch mladších, mohlo vzbuzovat snahu o vypracování zadání.

РАБОЧИЕ ЛИСТЫ

СКЛОНЕНИЕ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ

В русском языке имена существительные могут изменяться по форме, в зависимости от того, какую роль выполняют в предложении. Эти формы называются падежными. В русском языке всего шесть падежей – именительный, родительный, дательный, винительный, творительный и предложный.

Именительный падеж

Это **Даша**.

Даша **студентка**.

Это **Иван**.

Иван **студент**.

Родительный падеж

Даша подруга **Ивана**.

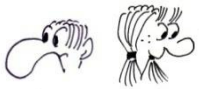

Иван друг **Даши**.

Дательный падеж

Даша даёт **человеку** деньги.

Человек даёт **Даше** совет.

Винительный падеж

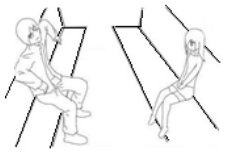

Даша встречает **Ивана.**

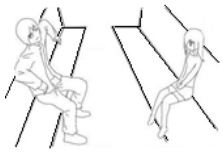

Иван встречает **Дашу.**

Творительный падеж

Даша гордится **Иваном**.

Иван гордится **Дашей**.

Предложный падеж

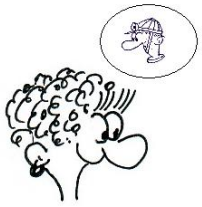

Лиза мечтает о своем **муже**.

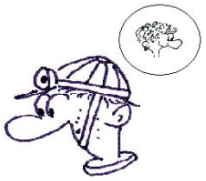

Саша мечтает о своей **жене**.

➢ Именительный падеж

Кто это?	**Что** это за дом?	**Что** он делает?
Это **Иван**.	Это **университет**.	**Иван** смотрит.

1. Что на рисунке?
Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 1. pád. Poté se podívejte na tabulku pod obrázkem. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy.

Otázky	**Příklady odpovědí**
Кто?	Это **Иван**. **Иван – студент**. **Иван** живет в Москве. **Иван** учится в университете.
Что?	Это **университет**. **Университет** находится в Москве. В этом университете учится **Иван**.

2. Что собой взял Иван в университет?

Podtrhněte slova v prvním pádě.

Иван все вещи упаковал в большой чемодан. В чемодан положил любимую футболку, брюки и другую одежду.

„Где мой кошелёк?“, положил вопрос маме.

Мама ищет кошелёк, но не получается.

„Даша, ты точно знаешь, где мой кошелёк.“. Сказал он своей сестре.

„Да, он у меня. Ваня, я уже сейчас скучаю!“, сказала бедная Даша.

3. „Лучше проверю, если Иван что-то не забыл“, подумала его мама.

Dopište koncovky podstatných jmen.

чемодан – чемоданы
футболка – футболки
майка – майк _
свитер – свитер_
кофта – кофт _
рубашка – рубашк_
шапка – шапк_
шляпа – шляп_
книга – книг_
тетрадь – тетрад_
ручка – ручк_
доклад – доклад_

4. Иван перед своим отъездом думал, какие книги собой взять. Помогите ему.

Doplňte do křížovky příjmení autorů knih. Po správném doplnění vám v tajence vyjde známý sovětský spisovatel. Nazvěte alespoň jedno jeho dílo.[87]

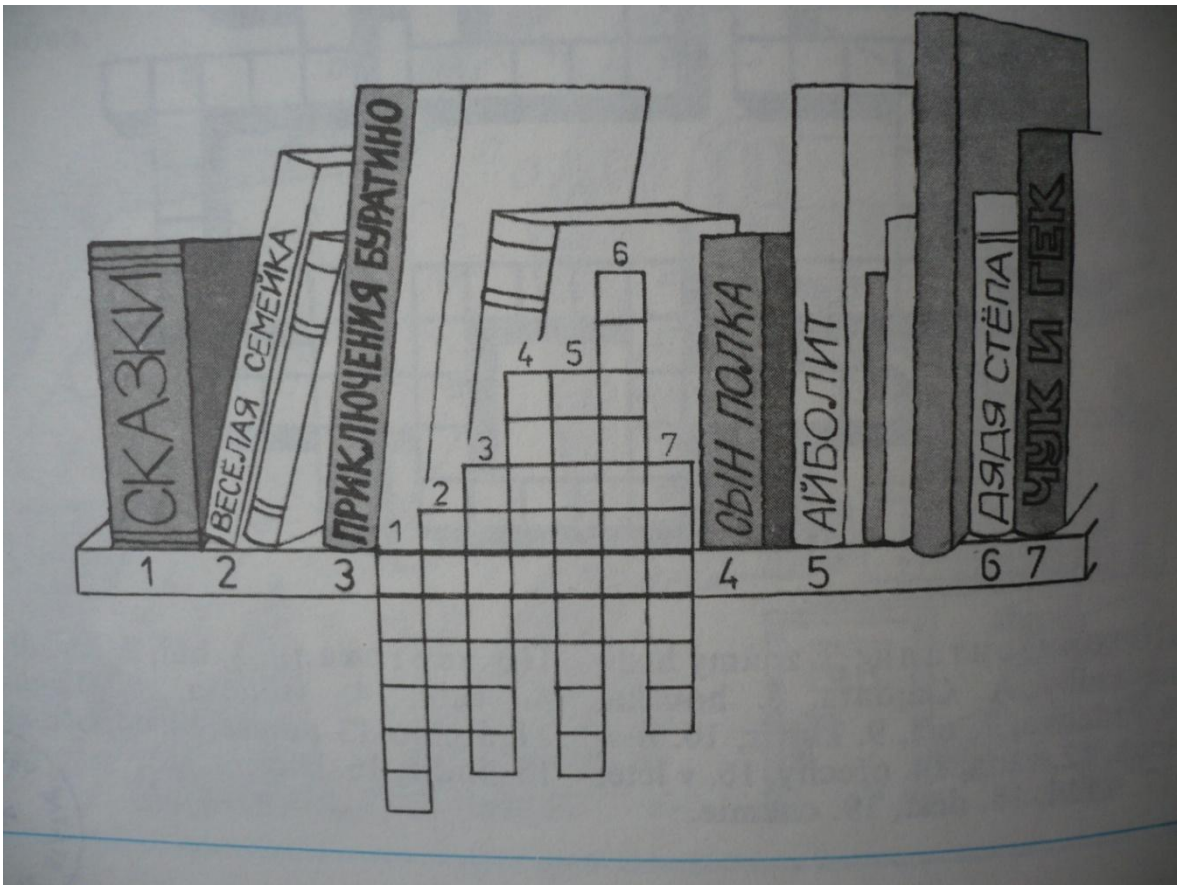

[87] V. Herinková, *Ruský jazyk hrou*, Praha, 1985, s. 16

➢ Родительный падеж

У кого живёт?	**Кто** она?	**Откуда** она?
Это подруга **Ивана**.	Она – студентка	Она приехала из **Праги**.
Она сейчас у **него**.	**университета**.	

1. Что на рисунке?
Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 2. pád. Poté se podívejte na tabulku pod obrázkem. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy

Otázky	**Příklady odpovědí**
У кого?	У **Ивана** есть подруга. У **Нины** сегодня нет времени.
Кого нет?	**Нины** нет дома. **Иваны** нет в институте.
Чего нет?	В университете нет **телевизора**. У Нины нет **пропуска** в университет.
Откуда?	Нина приехала из **Праги**. Иван из **Москвы**.

2. Без чего Нина поехала в Москву?

Podtrhněte slova ve druhém pádě.

У Нины был большой чемодан. Она чувствовала, что что-то забыла. К сожалению забыла самую важную вещь. Когда вошла в комнату, начала распаковывать свои вещи. „У меня нет моего мишки для счастья. Без мишки я никуда не пойду.“ Подулама Нина. „Мне не везёт, если у меня нет моего лучшего друга.“ Иван её уговорил и пошли в кафе. Когда они возвращались, Нина сказала. „Ваня, у меня нет пропуска в общежитие. Я его серьёзно где-то выбросила. Ведь я говорила, без мишки у меня счастья не хватает.“

3. Нина пойдёт в магазин, но у Ивана нет времени. Помогите ей с покупками. Как правильно сказать продавцу, что она хочет?

Zjistěte, kde je možné napsat dvě varianty koncovek podstatných jmen mužského rodu (-А/ -Я nebo -У/ -Ю), a kde pouze jednu (-А/ -Я).

1. Два килограмма ... . Запасы ... . (сахар)
2. Чашка ... . Выпуск ... . (чай)
3. Стакан ... . Продавец ... . (сок)
4. Рюмка ... . Запасы ... . (коньяк)
5. Ложка ... . Вкус ... . (мёд)
6. Пакет ... . Перевозка ... . (изюм)
7. Немного ... . Производство ... . (сыр)
8. Мешок ... . Поле ... . (лук)[88]

4. У Нины в общежитии нет телевизора, поэтому она читает книгу с названием «Открытая дверь»[89].

Doplňte zvýrazněná slova do křížovky, ale tak aby byla ve druhém pádě.

Деду *(5)* Твардовского по **отцу** *(9)* – Гордею **Васильевичу** *(7)* – было много лет, когда он умер. Родом он был из-под Бобруйска, с **реки** *(10)* Березины. **Молодость** *(3)* прожил боевую: служил в **солдатах** *(11)* – бомбардиром-наводчиком. Он и женился, служа в Варшавской **крепости** *(8)*, на солдатской дочери. На военной **службе** *(1)* переехало Гордею Васильевичу **ногу** *(2)* орудийным колесом, и, не выслужив полного срока, он вернулся в **Россию** *(6)*, на родину жены в **деревню** *(4)* Барсуки.

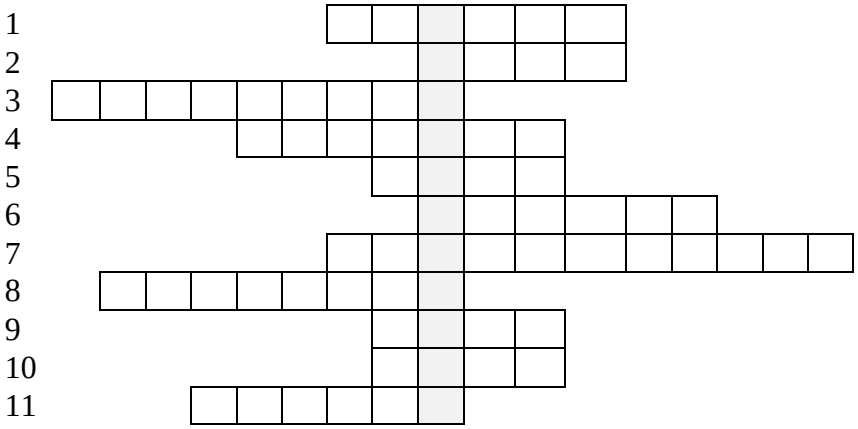

[88] Е. Р. Ласкарева, *Чистая грамматика*, Санкт-Петербург, 2010, с. 13
[89] В. Лакшин, *Открытая дверь*, Москва, 1989, с. 117

- **Дательный падеж**

Кому звонит Иван?	**Где** стоит Иван?	**Почему** там Иван стоит.
Иван звонит **Нине**.	Иван стоин на Красной **площади**.	Иван хочет идти к **храму**.

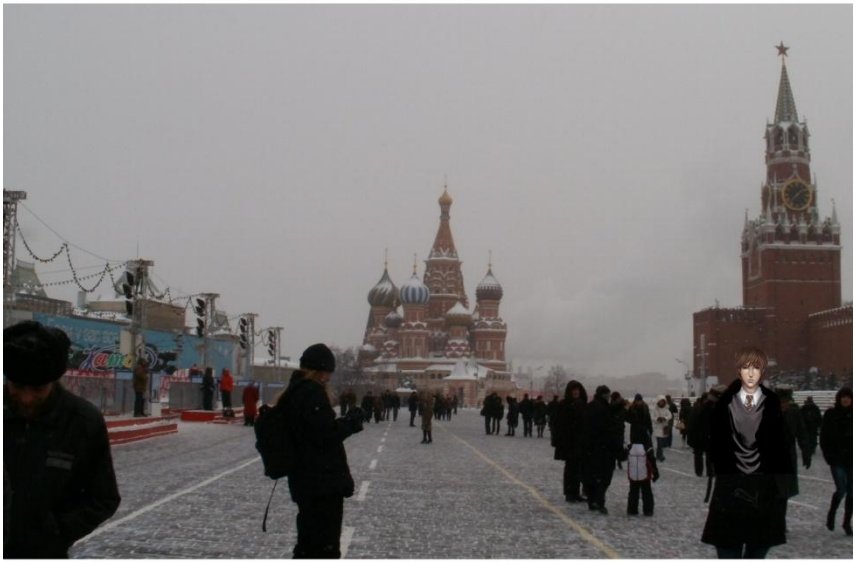

1. Что на рисунке? ***Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 3. pád. Poté se podívejte na tabulku pod obrázkem. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy***

Otázky	**Příklady odpovědí**
Кому?	Иван пишет **маме**. Он показывает храм **подруге**. Нина показывает **Ивану** карту
Где?	Иван гуляет по **площади**.
По чему?	Иван разговаривает по **телефону**.

2. Куда пропала Нина? Нина ищет Красную площадь, где уже с нетерпением её ждёт Иван. Помогите ей добраться на площадь.

Zakreslete do mapy[90] všechny možné cesty, jak se dobrat do cíle. Pomůže vám i schéma metra[91]. Následně sehrajte scénky. Obsaďte tyto role – Nina, Ivan, neznámý kolemjdoucí. Používejte následující slovní spojení: добраться к, идти к, доехать к, дозвониться кому, звонить кому, помочь кому apod.

[90] *Mapy* [online]. [cit. 2014-04-04]. Dostupné na World Wide Web: < http://www.komanc.szm.com/HTML/mapy.htm>.

[91] *Служба трансферов GO-TO.RU* [online]. c1995 – 2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupné na World Wide Web: < http://www.go-to.ru/en/support/moscow_metro.php>.

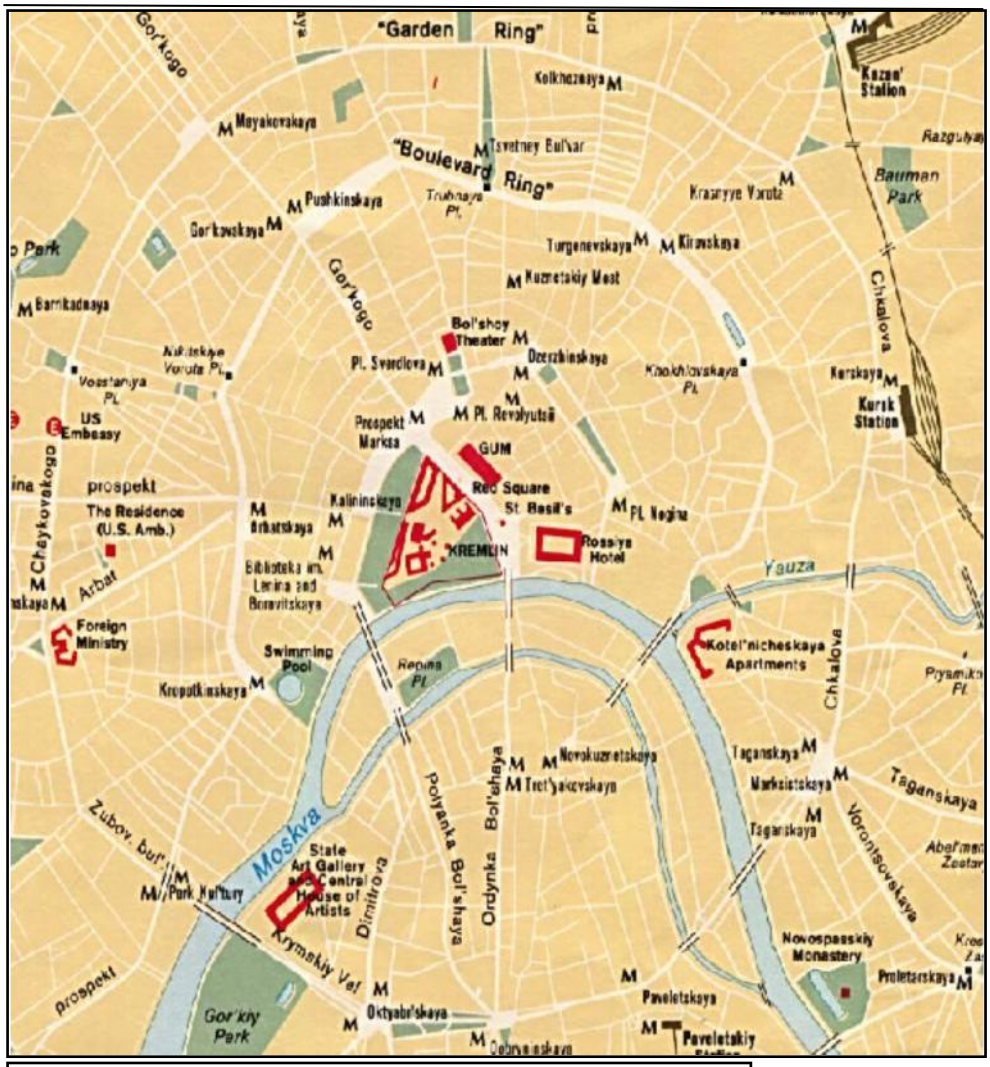
"Garden Ring"
"Boulevard Ring"
Gor'kogo
Kolkhoznaya
Mayakovskaya
Tsvetnoy Bul'var
Pushkinskaya
Gor'kovskaya
Turgenevskaya
Kirovskaya
Kuznetskiy Most
Bol'shoy Theater
Pl. Sverdlova
Dzerzhinskaya
Pl. Revolyutsii
Prospekt Marksa
GUM
Red Square
St. Basil's
Kalininskaya
Arbatskaya
KREMLIN
Rossiya Hotel
Pl. Nogina
Kurskaya
Kursk Station
Kazan' Station
Bauman Park
Chkalova
Yauza
Kotel'nicheskaya Apartments
Taganskaya
Marksistskaya
Novokuznetskaya
Tret'yakovskaya
Polyanka Bol'shaya
Ordynka Bol'shaya
Moskva
State Art Gallery and Central House of Artists
Dimitrova
Krymskiy Val
Park Kul'tury
Zubov. bul'
Gor'kiy Park
Oktyabr'skaya
Novospasskiy Monastery
Proletarskaya
Paveletskaya
Paveletskiy
Vorontsovskaya
Chaykovskogo
prospekt
The Residence (U.S. Amb.)
US Embassy
Foreign Ministry
Arbat
Swimming Pool
Kropotkinskaya
Repina Pl.
Barrikadnaya
Vosstaniya Pl.
Nikitskiye Vorota Pl.
Krasnyye Vorota
Razgulya
Khokhlovskaya Pl.
Dobryninskaya

Mitino
Volokolamskaya
Strogino
Krylatskoye
Molodyozhnaya
Kuntsevskaya
Pionerskaya
Filyovsky Park
Bagrationovskaya
Fili
Kutuzovskaya
Studencheskaya
Park Pobedy
Kievskaya
Smolenskaya
Arbatskaya
Alexandrovsky Sad
Borovitskaya
Biblioteka Lenina
Park Kultury
Oktyabrskaya
Serpukhovskaya
Shabolovskaya
Leninsky Prospekt
Akademicheskaya
Profsouznaya
Novye Cheremushki
Kaluzhskaya
Belyaevo
Konkovo
Tyoply Stan
Yasenevo
Bitsevsky Park
Frunzenskaya
Sportivnaya
Leninskiye Gory
Universitet
Prospekt Vernadskovo
Yugo-Zapadnaya
Rechnoi Vokzal
Vodny Stadion
Voikovskaya
Sokol
Aeroport
Dinamo
Planernaya
Skhodnenskaya
Tushinskaya
Shchukinskaya
Oktyabrskoye Pole
Polezhayevskaya
Begovaya
Ulitsa 1905th Goda
Barrikadnaya
Timiryazevskaya
Dmitrovskaya
Savyolovskaya
Mendeleyevskaya
Novoslobodskaya
Belorusskaya
Tsvetnoi Bulvar
Krasnopresnenskaya
Mayakovskaya
Pushkinskaya
Chekhovskaya
Tverskaya
Kuznetsky Most
Lubyanka
Okhotny Ryad
Teatralnaya
Ploshchad Revolutsii
Tretyakovskaya
Novokuznetskaya
Kropotkinskaya
Polyanka
Dobryninskaya
Paveletskaya
Avtozavodskaya
Kolomenskaya
Kashirskaya
Tulskaya
Nagatinskaya
Nagornaya
Nakhimovsky Prospekt
Sevastopolskaya
Varshavskaya
Kakhovskaya
Kantemirovskaya
Chertanovskaya
Yuzhnaya
Prazhskaya
Rossoshanskaya
Anino
Kachalovo
Tsaritsino
Orekhovo
Domodedovskaya
Krasnogvardeiskaya
Brateevo
Zyablikovo
Shipilovskaya
Borisovo
Maryino
Bratislavskaya
Lyublino
Volzhskaya
Pechatniki
Kozhukhovskaya
Dubrovka
Krestianskaya Zastava
Proletarskaya
Rimskaya
Ploshchad Ilyicha
Kitai-Gorod
Chkalovskaya
Kurskaya
Krasnyie Vorota
Komsomolskaya
Prospekt Mira
Sukharevskaya
Trubnaya
Turgenevskaya
Chistyie Prudy
Sretensky Bulvar
Kurskaya
Novogireevo
Perovo
Shosse Entuziastov
Aviamotornaya
Shchelkovskaya
Pervomaiskaya
Izmailovskaya
Izmailovsky Park
Semyonovskaya
Elektrozavodskaya
Baumanskaya
Medvedkovo
Babushkinskaya
Sviblovo
Botanichesky Sad
VDNKh
Alexeevskaya
Rizhskaya
Maryina Roshcha
Dostoyevskaya
Ploshchad Suvorova
Ulitsa Podbelskovo
Cherkizovskaya
Preobrazhenskaya Ploshchad
Sokolniki
Krasnoselskaya
Sokolnicheskaya Line
Zamoskvoretskaya Line
Arbatsko-Pokrovskaya Line
Filyovskaya Line
Circular Line
Kaluzhsko-Rizhskaya Line
Tagansko-Krasnopresnenskaya Line
Kalininskaya Line
Serpukhovsko-Timiryazevskaya Line
Lyublinskaya Line
Kakhovskaya Line
Line under Construction
Transfer Station

- **Винительный падеж**

Кого Нина ждёт?	**Что** надела Нина?	**Куда** она собирается?
Нина ждёт **Ивана**.	Нина надела **пиджак** и **брюки**.	Она хочет съездить в **музей** Толстого.

1. Что на рисунке? ***Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 4. pád. Poté se podívejte na tabulku pod obrázkem. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy.***

Otázky	**Příklady odpovědí**
Кого?	Нина встретила **Ивана** в метро.
Что?	Нина выполнила домашнее **задание**.
Куда?	Они съездили **музеи**, **галереи** итд.

2. Когда Нина ждала Ивана в метро, она прочитала анекдот. Она пока не так хорошо знает русский язык и у неё не было словаря, поэтому она его не поняла. Перескажите его, чтобы и Нина понимала смысл.

Přečtěte vtip. Převyprávějte ho a napište vaši verzi. Všimněte si slov v rámečku.

В понедельник, во вторник, в среду, в четверг, в пятницу, в субботу, в воскресенье.

Жена говорит мужу:

- Дорогой, ты говорил, что любишь картошку. Я готовила картошку в понедельник, во вторник, в среду, в четверг и в пятницу. Сегодня суббота, и ты говоришь, что уже не любишь картошку! Что случилось?[92]

[92] Е. Р. Ласкарева, *Чистая грамматика*, Санкт-Петербург, 2010, с. 26

3. Нина ждала в метро Ивана очень долго. Чтобы сократить время, начала работать над домашним заданием. У неё проблемы с правильными окончаниями. Помогите ей заполнить анкету.

Vyberte správnou formu.

1. Где учится твой брат?
   a) школа
   b) в школе
   c) в школу
   d) школы

2. Анна любит ...
   a) школа
   b) в школе
   c) в школу
   d) школу

3. Отец работает ...
   a) на фабрику
   b) фабрика
   c) на фабрике

4. Юля фотографирует ...
   a) в фабрике
   b) фабрика
   c) фабрику

5. Мама слушает музыку ...
   a) филармония
   b) в филармонии
   c) в филармонию

4. Нина стоит перед магазином. Что она видит?[93]

Popište obrázky. Každou větu začínejte následující konstrukcí: На рисунке вижу (кого, что) ...

[93] *Delikatesy* [online]. c2008 – 2011, last revision 16th of July 2008 [cit. 2014-04-04]. Dostupné na World Wide Web: <http://delikatesy.etrend.sk/recenzie/obchody-bio-idea-411>. ISSN 1338-0729. http://www.mojeznacka.cz/hm

➢ Творительный падеж

Кем стал Иван?	**Чем** вызвали такси?	**С кем** они гуляли?
Иван стал **врачом**.	Такси вызвали **мобильником**.	Они гуляли с **другом**.

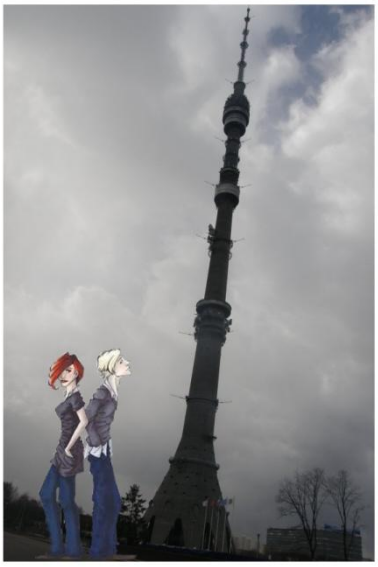

1. Что на рисунке?

Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 7. pád.

Poté se podívejte na tabulku. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy.

Otázky	**Příklady odpovědí**
Кем?	Нина стала **студенткой**.
Чем?	Иван занимается **музыкой**.
С чем?	У Нины был салат с **яйцом**.

2. Иван был всегда романтиком. С Ниной они были уже долго вместе, и поэтому он узнал, что надо сделат шаг вперёд.

Přečtěte si následující text. Vidíte, že odstavce jsou přeházené, tak je srovnejte a ke každému vymyslete nadpis, ve kterém se bude vyskytovat čtvrtý pád.

.....

_ Иван купил кольцо с маленьким бриллиантом и пригласил Нину на телебашню, потому что на самом верху ей хотел кольцо передать. Они сели на метро, но Нина всё время говорила о себе, „Я думала над домашним заданием и наконец его выполнила, с утра я сидела со своим ежедневником и думала над своими планы в будущее...“ Иван подумал, „Ведь ни один раз не сказала, что планирует что-то со мной.“ Начал нервничать и бояться.

.....

1 Иван несколько дней думал о том, как высказать Нине свои чувства. „Сходим с Ниной в театр и там ей это скажу, потому что там не будет куда уйти. Нет, плохая идея.“, подумал Иван. „Приходит к ней мужчина с письмом и потом приезжает в такси другой с цветами. Она с красивой улыбкой и с большим нетерпением приедет ко мне. Так она увидит романтическое действие. Нет, тоже плохая идея. Я не знаю, как сказать своей девушке, что я её люблю.“

.....

_ Когда они стояли на телебашне. Иван смотрел на Нину, держа в руках кольцо с бриллиантом, сделал совсем другое. „Нина, я тебя люблю, но у тебя другие планы, чем у меня. Мы никогда не будем счастливы друг другом. Я тебе хочу дать свободу. Возьми, пожалуйста, это кольцо как доказательство того, что останем друзьями.“

.....

_ Иван целый день ходил по городе со своими мыслями. Наконец он оказался перед ювелирным магазином и увидел мужчину с красивым кольцом. „Это оно, подумал он. Об этом мечтает каждая девушка. Я ей куплю кольцо с огромным бриллиантом и скажу свои чувства.“

3. Нина долго думала, что ответит Ивану. Что бы ответили вы на её месте?
Ještě jednou si přečtěte předchozí příběh a navrhněte svůj možný závěr. Jak Nina reagovala na Ivanovu nabídku?

……
……
……
……
……

4. Помогите Нине ещё с одним домашним заданием. У неё будет экзамен и она постоянно ошибается в окончаниях.
Pracujte ve dvojicích. Odpovězte na otázky. Jeden vždy odpoví negativně a druhý kladně.[94]
Vzor: 1. Кем он хотел быть в детстве: врачом или преподавателем? – В детстве он не хотел быть врачом. В детстве он хотел быть преподавателем.
2. Кем он стал: строителем или архитектором. 3. Кем она мечтает быть: артисткой или фотомоделью? 4. Кем он никогда не станет: космонавтом или лётчиком? 5. Кем он будет после университета: экономистом или журналистом? 6. Кем она хочет быть: физиком или математиком? 7. Кем она была: его женой или его любовницей? 8. Кем он был на прошлой работе: директором или менеджером?

[94] Е. Р. Ласкарева, *Чистая грамматика*, Москва, 2010, s. 53

- **Предложный падеж**

О ком мечтает Нина?
Она мечтае о загадочном **мужчине**.

О чем думает Иван?
Он думает о **Нине**.

Где оба учатся?
Они учатся в **университете**.

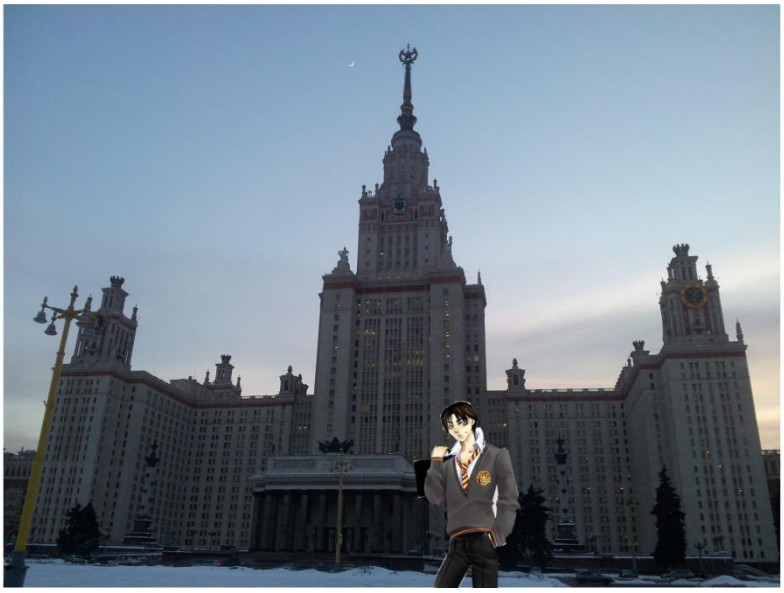

1. Что на рисунке? ***Přečtěte si otázky a odpovědi nad obrázkem. Dokážete vymyslet ještě další? Používejte 6. pád. Poté se podívejte na tabulku. Napadnou vás další otázky? Tvořte dialogy.***

Otázky	**Příklady odpovědí**
О ком?	Она думает об **Ивану**. Она говорит о **подруге**.
О чем?	Он говорит о своих **планах**. Он мечтает об **отпуске** у море.
Где?	Она гуляет по **парке**. Он работает в **фабрике**.

2. Нина познакомилась перед университетом с интересным мужчиной. Долго с ним разговаривала.Сыграйте этот диалог и покажите возможные ответы.
Sestavte dialogy za použití slov v závorkách.[95]

1. На чём ты едешь в университет? (маршрутка, автобус, троллейбус, трамвай, метро, такси, частник). 2. Как доехать до Третьяковской галереи? 3. Как быстрее добраться до Санкт Петербурга? (поезд, самолёр, машина, корабль, теплоход). 4. Как добраться до Петродворца? 5. На чём лучше ехать в Пушкин? 6. На чём лучше плыть в Швецию? (корабль, паром, теплоход, катер, яхта, лодка, плот). 7. На чём лучше кататься? (велосипед, мотороллер, скейт, мотоцикл, мопед, самокат). 8. На ком вы ещё не ездили? (лошадь, верблюд, слов, осёл, пони, зебра, олень, лось, коза, страус). 9. На чём вы уже летали? (самолёт, вертолёт, планер).

[95] Е. Р. Ласкарева, *Чистая грамматика*, Москва, 2010, s. 44

3. Нина подумала, что напишет этому интересному человеку письмо. Помогите ей.

Vyluštěte křížovku a ze slov, která do ní doplníte, utvořte smysluplný dopis vedle křížovky. Nezapomeňte na slovo, které vám vyjde.

1. láska, 2. dovolená, 3. medvídek, 4. tajemství, 5. milenec, 6. pohlednice, 7. srdce, 8. vztah, 9. dopis

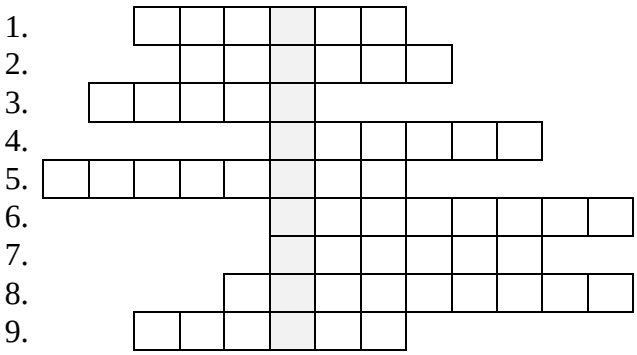

4. Вечером встретилась нина Ивана и хотела ему рассказать новости, но он ей не дал слова сказать и всё время рассказывал о своём путешествии.

Vyberte potřebnou kolonku.[96]

из бюро, в городе, на дискотеке, в деревню, в музей, на конференцию, в Монреале, из Дании, с дискотеки, в аэропорт, в город, из музея, из гостиницы, в институт, в Каире, в аэропорту, из деревни, в Швеции, из Пизы, из города, в Москву, из Америки, на концерт, в гостинице, на конференции, в кинотеатре, из аэропорта, в бюро, в деревню, на дискотеку

1. Где он был?	2. Откуда он приехал?	3. Куда он едет?

[96] А. В. Голубева, А. И. Задорина, Л. П. Кожевникова, Т.А. Лисицына, *Сборник упражнений по грамматике русского языка*, Санкт-Петербург, 2008, с. 69

4.2 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU PŘÍDAVNÝCH JMEN

Výklad přídavných jmen je založen na stejném principu, jako výklad podstatných jmen a to na lexikálním. Analýzu přídavných jmen nebudeme členit do částí jako u podstatných jmen. Zde to považujeme za zbytečné.

S prvními zmínkami se setkáme v **Raduze 2** (2D). Tato kapitola pojednává o tématu odívání se. Přídavná jména se objevovala i v předchozím lekcích/ dílech, ale my považujeme až tuto za vhodnou ke zmínění. V úvodním textu je rozhovor tří žen. Zde se žáci seznámí s tvary přídavných jmen. Jde především o druhy barev a dále o slova typu *дешёвый, дорогой* apod. Velmi zdařilé je cvičení 1.1, které vtipnými otázkami vede žáky k opětovnému přečtení, tudíž opětovnému zaměření na tvary slov. Text jde využít mnoha dalšími způsoby. Učitel může zadat po prvotním přečtení úkol, aby žáci vyhledali všechna přídavná jména nebo může žákům předčítat text bez toho, aniž by měli k dispozici text a oni se přímo zaměří na přídavná jména a vypisují je, poté co je zaslechnou. V pracovním sešitě je další cvičení, které se zaměřuje na práci s textem. Žáci doplňují fráze z něj.

Detailněji se přídavnými jmény zabývá **Raduga 3** (3B). Název lekce je *«Как кто выглядит?»*. Již z názvu je patrné, že kapitola pojednává o zevnějšku člověka. Jako motivaci najdeme na první straně fotografii a obrázek. Po shlédnutí je hned každému jasné, jaké bude hlavní téma lekce, co se zde bude probírat. Pro vnesení do problematiky přídavných jmen je na začátku text – *Киностудия Ритм объявляет конкурс.* Text je napsán poměrně jednoduchým jazykem, což shledáváme za kladné z důvodu, že se studující mohou více zaměřit na lexiku, v našem případě na popis potencionálních účastníků konkurzu. Po textu následuje slovní zásoba, kde se seznámíme s řadou přídavných jmen. Za vhodná cvičení považujeme „potextová“ cvičení, která nenucenou a poměrně příjemnou formou učí studující používat jednoduché formy přídavných jmen. Problematice se věnuje celá řada dalších cvičení. Jsou tu např. zadání typu: doplňte, přeložte, napište antonyma, přeložte frazeologismy.

Za vhodné **rozšiřující cvičení** považujeme následující:[97]

Как можно перевести следующие фразеологизмы?

У моей мамы золотые руки.

Якуб не видит дальше своево носа.

Наташа сегодня встала с левой ноги.

Зузана знает Прагу, как свои пять пальцев.

Toto cvičení považujeme za vhodné pro odreagování žáků. Velkou výhodou je, že zde působí pozitivní transfer. Zmíněné frazeologismy mají velice podobné ekvivalenty v českém podání.

Po dostatečném množství vhodně zvolených cvičení, následuje stručné gramatické objasnění. Především z lexikálního hlediska je objasněn rozdíl mezi typy hnědé a šedé barvy (*каштановые волосы, карие глаза, коричневые брюки, седые волосы, серые глаза, серые брюки*).

Pro procvičování tvarů přídavných jmen je vhodně uvedeno následující cvičení:[98]

а) Нина идёт в театр. Она не знает, что надеть.

Нина: *Папа:*

- Папа, тебе нравится этот зелёный свитер? *- Конечно, нравится.*

- Ладно. Я надену голубую юбку с зелёным свитером ... .

Нет. Голубую юбку к зелёному свитеру надеть нельзя.

Лучше идти только в кофточке, без зелёного свитера.

Папа, как ты думаешь, можно надеть красную юбку

и зелёный свитер? *- Конечно, можно.*

- Папа, как я выгляжу в красной юбке

и в зелёном свитере? *- Лучше не спрашивай!*

[97] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 33
[98] Tamtéž, s. 36

б) Нина хочет надеть не зелёный, а жёлтый или коричневый свитер.

Opakujte dialog a obměňujte v něm barvy svetru.

в) С кем познакомилась Нина?

Нину интересует современн__ театр.

В театре она познакомилась с известн__ журналистом. Этому молод__ человеку высок__ роста она сказала что она увлекается современн__ театром и хочет стать актрисой. Потом они ещё долго говорили о современн__ театре.

1.	*-ый*
2.	*-ого*
3.	*-ому*
4.	*-ый*
6.	*-ом*
7.	*-ым*

V předchozím cvičení vidíme velké plus v postupném stěžování požadavků na žáky. Nejdříve si přečtou tvary přídavných jmen, bez nějakého většího uvažování je nahrazují jinými. Takto si začnou osvojovat tvary a v bodě „в“ již doplňují koncovky. V tomto případě jde jen o koncovky rodu mužského, které mají po straně i vypsané.

Podobným principem je připraveno i následující cvičení. Zde však již nemají napsané koncovky jako v předchozím cvičení, ale sami musí doplnit sufixy přídavných jmen rodu ženského.

Na straně 38 se vyžaduje zapojení třídy do stanovení pravidla. Úkolem je vysvětlit, proč se ve 4. pádě množného čísla říká *надеть чёрные джинсы* и *белые брюки,* ale *искать новых актёров* a *актрис, встретить (видеть) любумых подруг*.[99] Zároveň jako **doplňkové cvičení** je zde uvedeno opakování profesí mužů a žen.

Autoři učebnice zvolili jako vzor skloňování přídavných jmen slovo *новый.* S komplexním skloňováním se setkáme na straně 39.

[99] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 38

Nebudeme uvádět všechna cvičení, ale přeci jenom bychom rádi poukázali na stranu 45, kde jsou cvičení pro sehrání dialogů a řešení situací. Uvedeme příklad situace:[100]

Ролевые игры и речевые ситуации:

1. *Jste na zájezdu v Moskvě a někdo z vaší skupiny se ztratil. Podáváte na policii jeho popis.*
2. *Petr se seznámil na inzerát s dívkou a domlouvají si telefonicky první schůzku. (Vysvětlují, jak kdo vypadá.)*
3. *Začínající filmový režisér hledá představitele hlavních rolí pro svůj nový film. Na konkurzu se radí se spolupracovníky, koho vybrat.*

V následující lekci se studující seznamují s tématem «Одежда». S přídavnými jmény se opět setkáme již v úvodním textu. Lekce není zaměřená přímo na přídavná jména, ale i přesto se zde setkáme s rozšířením slovní zásoby.

Čtvrtá lekce se také zaměřuje na rozšiřování znalostí v oblasti přídavných jmen. Kdo má jaké povahové vlastnosti, s touto slovní zásobou se seznámíme v úvodním textu. Pro zafixování slov najdeme cvičení na straně 80:[101]

Какие девушки и парни вам нравятся (не нравятся)?

умные	*__рьёзн__*	*__ежн__*	*__ильн__*
__язли__	*__руст__*	*__рям__*	*__патич__*
зл__	*__руб__*	*__еллиг__*	*__ересн__*
у____в себе	*__обр__*	*__бщит__*	*__рият__*
зам____	*__естн__*	*__алант__*	*заст____*
__ерн__	*__сёл__*		

[100] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 45
[101] Tamtéž, s. 80

Na téže straně najdeme rozšiřující slovní zásobu, kam studující doplňují antonyma.

Problémy mohou působit **zpodstatnělá přídavná jména**. To jsou slova typu *русский, набережная, мороженое* apod. Po pravé straně se občas vyskytují vhodné otázky pro zapojení žáků. V tomto případě zní otázka následovně „Existují zpodstatnělá přídavná jména také v češtině? Uveďte příklady.“ Je zde cvičení, kde si můžeme přečíst příklady a následně cvičení, kde je nutné doplnit koncovky.

I k tématu počasí (3E) se dobře hodí přídavná jména. Zde je uvedení do slovní zásoby – *северный, южный, восточный, западный, дневной, ночной, утренний, вечерний.* Z mluvnického učiva je pro nás důležité skloňování podle vzoru *летний* – měkký vzor přídavných jmen. Žáci určují, jaké je počasí. Co vše mohou říci o počasí, se dovídají na straně 110. Jako cvičení pro upevnění slovní zásoby a tvarů slov je využit úkol pro tvorbu vět, hledání odpovědí na otázky, doplňování koncovek apod. Nejen že těžištěm této lekce je měkký vzor přídavných jmen, ale co považujeme za důležité je, že je např. ve cv. 3.4 jev podáván v konfrontaci s tvrdým vzorem. Pro lepší pochopení si uvedeme konkrétní příklad:[102]

Что лучше?

Син__ или голубой свитер?

Син__ или голуб__ пальто?

Син__ или голуб__ куртка?

Син__ или голуб! Брюки?

Na straně 115 je uvedené kompletní shrnutí skloňování přídavného jména *летний*. Po pravé straně je zadán úkol k zamyšlení: *Zjistěte, jaké zvláštnosti má skloňování přídavného jména большой.*[103]

V pracovním sešitě najdeme cvičení překladová, doplňují synonyma vlastností.

[102] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 3*, Plzeň, 2009, s. 114
[103] Tamtéž, s. 115

Třetímu stupni přídavných jmen se věnuje **Raduga 4** (4A). Gramatický jev nepovažujeme za problematický, proto stačí množství cvičení, které mu učebnice uděluje. V páté lekci se opakuje třetí stupeň a odkazuje se na stranu, kde byl probírán. Problematika je procvičována na cvičení, které má formu ankety. Toto je velice vhodná forma upevnění.

V této lekci se zaměříme na druhý stupeň přídavných jmen. Problematika je uvedena pomocí cvičení, ve kterém Naďa píše o svých bratrech. Na to navazují věty s vynechanou částí slova pro doplnění formy druhého stupně. Slova jsou v rámečku, takže studující jen vybírají. Podle našeho názoru je tento způsob uvedení do problematiky velice vhodný. *Более* + první stupeň přídavných jmen je jednou z možností, jak utvořit stupeň druhý. S tímto jsme obeznámeni ve cvičení, kde je úkolem porovnat vždy dvě postavy. Např. *У кого более стройная фигура? – У Павла более стройная фигура, чем у Ярослава*. Problematice jsou dále věnována cvičení pro tvorbu vět, doplňování chybějících slov apod. Samozřejmě v lekci najdeme i gramatické shrnutí.

4.2.1 NÁMĚTY PRO VYUŽITÍ VE ŠKOLNÍ PRAXI

JMENNÁ FORMA PŘÍDAVNÝCH JMEN

Jmenná forma přídavných jmen se v ruském jazyce vyskytuje častěji než v českém. To může být jedním z důvodů, proč tento gramatický jev činí mnohým studujícím potíže. Z toho důvodu navrhneme další možné aktivity, jak problematiku přiblížit.

Důležité je důrazně všechny obeznámit, že tato forma se vyskytuje u **jakostních přídavných jmen**. Učitel se nemusí bát tento fakt připomínat. Dokonce i student pokročilejší úrovně občas zkouší tvořit jmennou formu z nevhodného druhu přídavného jména.

Nebudeme navrhovat pracovní listy, jako u podstatných jmen a sloves, ale navrhneme několik možností, jak problematiku přiblížit. Následovat tedy bude několik dalších faktů, o kterých by se učitel měl zmínit, a zároveň ukážeme příklad cvičení pro uvedení do problematiky.

Jmenné tvary odpovídají na otázky – *КАКОВ? КАКОВА? КАКОВО? КАКОВЫ?* Ve větách mají funkci přísudku. Vždy se shodují s podstatným jménem (podmětem) v rodě a čísle. Důležitá informace je, že jmenné formy přídavných jmen se neskloňují.

Podívejte se na následující fotografii a na její popis. Pokuste se ji popsat stejným způsobem za použití slov – красивый, красивая, красивое, красивые.

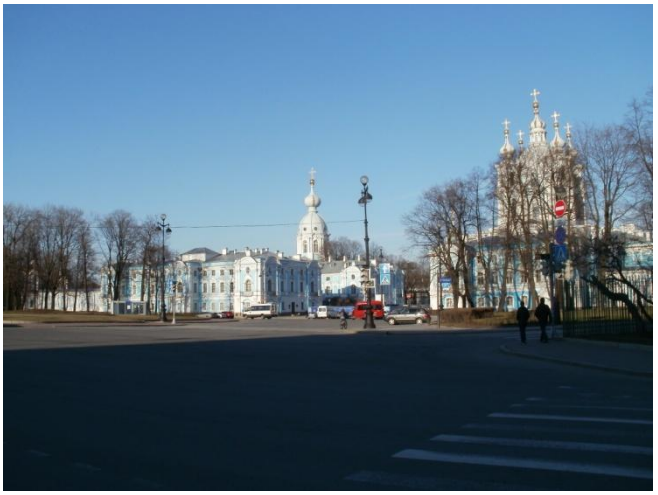

Это место (было, будет) всегда красиво.

По утрам (был, будет) этот город особенно красив.

Река, протекающая этим городом (была, будет) всегда красива.

Все времена года в этом городе (были, будут) красивы.

Tak toto je jedna z možností, jak studující uvést do problematiky. Sám učitel se rozhodne, zda do vět, které čtenář v pracovním listě vidí, vloží věty se jmennou formou nebo ne. My tuto možnost považujeme za vhodnější, protože pokud cvičení nepředcházel např. text, tak je to téměř prvotní seznámení s problematikou.

Po tomto cvičení by mohl následovat úkol, kde budou obrázky osob v různých situacích a studující budou doplňovat popis (např. *Павел сегодня здоров, но вчера был болен. Даша была вчера на бале очень красива.*).

Příprava takových cvičení nezabere mnoho času. Lze dokonce je využít i jako zpestření hodiny. Učitel může pomalu a zřetelně číst text (např. popis postav, situací apod.) a studující budou malovat. Toto cvičení by bylo vhodné, buď na začátek, nebo klidně jako upevnění problematiky.

Mohli bychom uvést celou řadu dalších možností, jak s gramatickým jevem pracovat, avšak v tuto chvíli pro nastínění problematiky, to považujeme za dostatečné.

4.3 ANALÝZA POJETÍ VÝKLADU SLOVES

V první lekci **Radugy 1** se studující seznamují s větami, které nemají vyjádřené sloveso. Jsou to věty typu *Кто это? Это Якуб. Это не Якуб, а Ян.* S tímto druhem vět se setkáme hned v textu na začátku, dále následuje několik poslechových cvičení, kde žáci tyto věty opakují se správnou intonací. Žáci mají za úkol porovnat věty s jejich českým překladem. V dalších cvičení odpovídají záporně, obměňují věty nebo je doplňují, tvoří rozhovory.

Ve třetí lekci se zaměřujeme na časování sloves *жить, знать, говорить*. Poprvé se vyskytují v úvodním textu. Jsou zde cvičení pro sehrání dialogů, doplňování slov a koncovek, doplnění otázek.

Hned v následující lekci je nám představeno časování dalších sloves. Podobně jako v předchozí lekci, jsou slovesa v úvodním textu, pak pokračují různá zadání. Za velice vhodné považujeme např. toto: *Umíte doplnit tvary slovesa звонить? Pomůže vám sloveso говорить.*[104] Po několika cvičení následuje tabulka s časováním sloves *звонить, быть (v budoucím čase), учить, посмотреть*. Pro procvičování a upevňování gramatiky bylo zvoleno např. následující cvičení:[105]

Ролевые игры и речевые ситуации.

1. *Byli jste pozváni ke kamarádovi na návštěvu, ale zapomněli jste, kde bydlí. Zeptejte se ho.*
2. *Jsou u vás na návštěvě vaši ruští přátelé. Váš bratr neumí moc rusky a něco řekne špatně. Opravte ho.*
3. *Zapomněli jste, že váš přítel má dnes narozeniny. Omluvte se mu.*
4. *Dostali jste jako dárek něco, co vám udělalo velkou radost. Jak ji vyjádříte?*

V páté lekci (1E) se časují slovesa typu *работать, учиться*. Prvotní seznámení je opět díky úvodnímu textu. Dále následuje poslechové cvičení, díky kterému lze procvičit formy slovesa *работать*. Další cvičení je doplňovací. Cvičení ke slovesu *учиться* také začíná poslechem. Následně je doplňovací. Studující mohou problematiku trénovat díky

[104] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 1*, Plzeň, 2007, s. 59
[105] Tatéž, s. 64

dialogům, spojováním odpovědí a otázek, odpovědím na otázku *„Где они живут?“*. Po procvičení najdeme shrnutí formou přehledných tabulek. V učebnici se vyskytuje celkem často opakující se cvičení, ale díky zajímavému zadání je hned ozvláštněno:[106]

Uměli byste přečíst text s vynechanými slovy?

Мои родители ..... по-английски, по-немецки и по-русски.

Они ..... в банке.

Наш дедушка – преподаватель, но он уже не .....

Моя тётя ..... в больнице.

Её муж – врач. Их дети ..... в вузе.

Наши друзья ..... в магазине.

А где ..... ваши друзья?

Obě slovesa se dále opakují a upevňují v následující lekci (1F). Studující doplňují tabulku s časováním. Učí se, že sloveso *работать* se pojí se sedmým pádem. K této problematice se již vracet nebudeme. Cvičení pojící se s těmito jevy jsme posoudili již v části skloňování (viz str. 85).

V šesté lekci se seznámíme s tvary sloves *нравится/ нравятся, интересует/ интересовать*. Fromy obou sloves vidíme opět již v úvodním textu. Pro upevnění problematiky jsou zvolena cvičení pro tvorbu vět, monolog (*„Скажите, что вам нравится, а что вам не нравится.“*).

Dalším slovesem, které se v učebnici vyskytuje je *хотеть*. První cvičení je věnováno pouze povšimnutí se tvarů při časování. Dále je úkolem zaměnit sloveso *быть* za sloveso *хотеть*.

Pro procvičení sloves byla zvolena např. metoda dialogu, popis osob a následné dohledání na fotografiích, hra rolí a situací apod.

[106] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 1*, Plzeň, 2007, s. 76

Sedmá lekce nám shrnuje **časování I. a II. typu**. Učebnice vybrala vzory – *читать, жить, говорить, учить*. Na procvičení gramatiky najdeme v učebnici řadu cvičení doplňovacích, tvoření vět. Sloveso *играть на* se v lekci vyskytuje také. Poprvé se v učebnici objevují také zvratná slovesa – *заниматься, учиться*. Cvičení obsahují i slovesa – *писать, написать, ходить, любить*.

Mluvnice další lekce (1H) navazuje na předchozí. Prohlubují se tu znalosti sloves se změnou kmenové souhlásky. V gramatickém shrnutí je zmínka ke slovesům **I. a II. časování** – *писать и написать, ходить и любить*. V lekci se navazuje i na zvratná slovesa. Uvádí se celá řada dalších příkladů a vhodnými cvičeními se procvičují.

V části 2A učebnice se autoři věnují **minulému času**. Nepředpokládáme, že by byl velký problém s tvorbou tvarů, proto se mu nebudeme v naší diplomové práci věnovat.

Na sloveso *ехать* a *помочь* již však máme opačný názor (2C). Toto jsou slova, ve kterých při časování dochází ke změně kmenové souhlásky, tak mohou činit obtíže, proto považujeme za důležité tato slovesa daleko více procvičovat a vhodnými cvičeními v následujících lekcích opakovat. Vhodné seznámení se slovesy je v úvodních textech, které se vztahují k cestování. Lekce neslouží jenom k seznámení se dvěma zmíněnými slovesy, ale také procvičuje tvary jiných sloves se změnou kmenové souhlásky (*искать, ходить, хотеть apod.*). Po řadě cvičení, ve kterých se slovesa vyskytovala, vidíme cvičení, kde se v první části prohlubuje znalost slovesa *идти* a sloves od něj odvozených a tvarů minulého času (*пойдёт, придёт, пошёл, пришёл*). Za velké plus považujeme, že studující si při časování slovesa *ехать* mohou pomoci již známým *идти*. Tvary jsou si velice podobné. Cvičení, které zmiňujeme je vhodně provedeno. Pro představu jsme vložili do naší diplomové práce fotografii zobrazenou na následující straně.[107]

[107] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 56

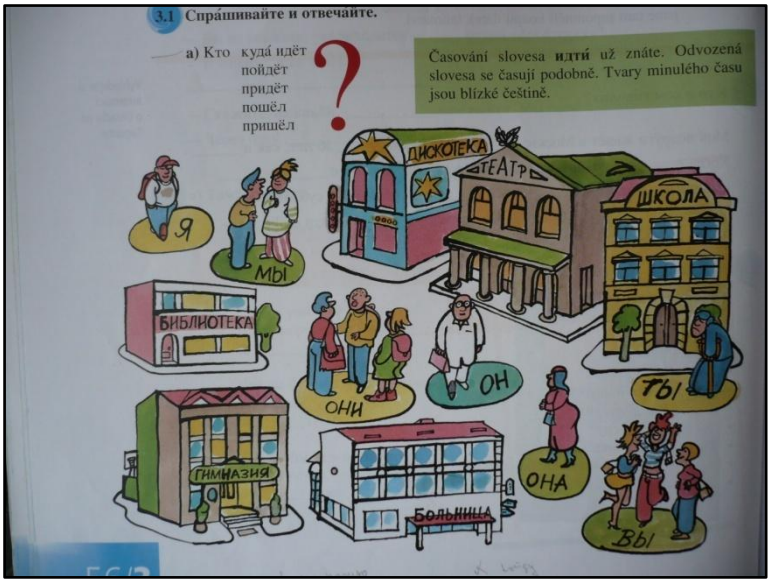

Výše bylo upozorněno na podobnost obou jazyků. Jedná se o 1. a 2. osobu množného čísla slovesa ехать (*мы едем – jedeme, вы едете – jedete*). Tabulka s časováním je částečně nezaplněna. To je úkolem studujících. Následuje několik doplňovacích cvičení. Poté se učebnice zaměřuje na sloveso ***мочь/ помочь***. První cvičení je zaměřeno na tvorbu vět. Uprostřed je rámeček s vyčasovaným slovesem. Za vhodnější považujeme, podobně jako u předchozího slovesa, vyplnit několik tvarů a na zbylé odkazat např. na úvodní text. Objevuje se zde cvičení formou dialogu (jedno je rozšiřující). Poté se procvičují odvozená slovesa od *идти*. Za velice vhodné považujeme cvičení na straně 62, které jsme již uvedli v části skloňování **(viz str. 35).** S těmito slovesy jsou neodmyslitelně spojeny infinitivní věty. V této lekci se s několika vzorovými ukázkami setkáme. Následující překladové cvičení pomůže procvičit problematiku. Pro upevnění je do lekce začleněno velice zdařilé cvičení, které lze hrát formou dialogu. Studující se kromě infinitivních tvarů zaměřují na časování ostatních sloves pohybu, rozšiřují si slovní zásobu v oblasti cestování. Nejvhodnější představou o cvičení bude opět fotografie zobrazená níže.[108]

[108] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 65

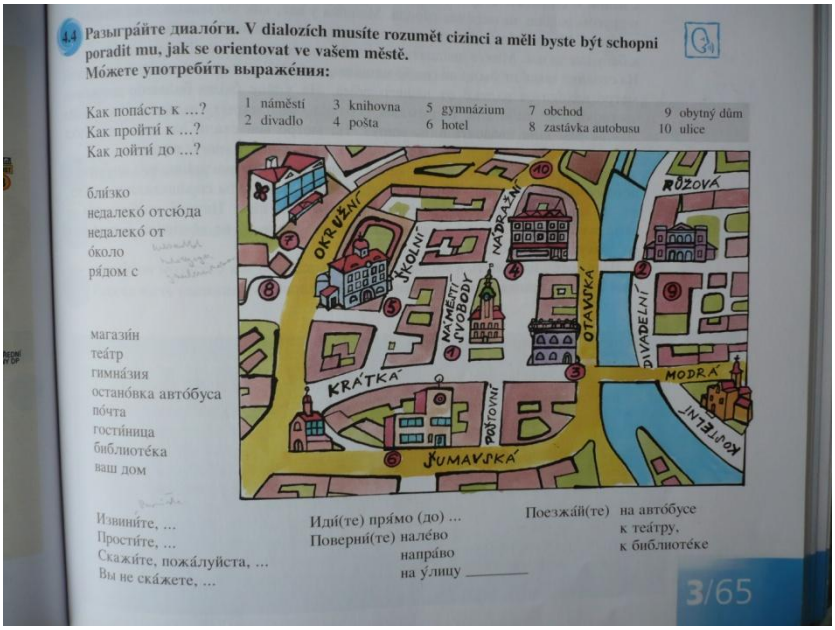

Za vhodné shrnutí a uzavření tohoto tématu autoři učebnice zvolili následující:[109]

Ролевые игры и речевые ситуации.

1. *Jste studentem (studentkou) kurzu ruského jazyka v Moskvě a ptáte se vyučující, kde si můžete koupit učebnici a jak se tam dostanete.*
2. *Ruský návštěvník Prahy se vás ptá na cestu. Radíte mu.*
3. *Zapomněl(a) jste, kdy a kde se máte zítra sejít se svými přáteli. Telefonujete jednomu z nich.*

Jak již název lekce *«В торговом центре»* vypovídá, zaměříme se na slovesa *купить, спросить, взять*. Udivilo nás, že v úvodním textu vidíme pouze tvary slovesa *взять*. *Купить* se představuje pouze ve své infinitivní formě a *спросить* se v textu vůbec nevyskytuje. Cvičení navazující na text již lehce procvičují některé formy sloves. Jsou v něm položeny otázky k textu. Sloveso *купить* je představeno na základě podobnosti s *любить*, které je již známé. Cvičení je sestaveno velice vhodným způsobem:[110]

[109] S. Jelínek a kol., *Raduga po-novomu 2*, Plzeň, 2008, s. 66
[110] Tamtéž, s. 76

Что кому купить? Vyberte vhodné dárky.

- *Павел, ты любьшь русскую литературу?*
- *Конечно,* ***люблю.***
- *Когда я тебе* ***куплю*** *...*

- *Ребята, вы любите путешествовать?*
- *Конечно, люб__.*
- *Ладно. Мы* ***купим*** *вам ...*

- *Я знаю, что ты люб__ Ольгу.*
  Завтра у неё день рождения.
  Что ты ей ***ку__****?*
- *Я ещё не знаю, что ей купить.*

- *У вашей бабушки через неделю будет день рождения.*
  Я знаю, что вы ей очень люб__.
- *Что вы ей* ***ку__****?*
- *Мы хотим ей купить ...*

- *Ян и Якуб люб__ спорт.*
- *Родители им* ***ку__ ...***

- *Аня л____ ходить в театр.*
- *Саша ей* ***к____*** *...*

I sloveso ***спросить*** je představeno na základě podobnosti se slovsem *ходить*. Opět jsou zde doplňovací cvičení, cvičení na tvorbu vět apod. U cvičení na tvorbu vět ještě chvíli zůstaneme. Autoři učebnice zde upozorňují na výskyt vidových dvojic. Kromě uvádění příkladu, by bylo vhodné uvést i porovnání s českým jazykem.

Shrnutí časování všech tří sloves se nachází v přehledné tabulce, kromě přítomného času zde najdeme i čas minulý.

V Raduze po-novomu 3 (3A) navazujeme na **zvratná slovesa**. Detailněji se na ně podíváme v části učebnice A III. Lekce se zaměřuje především na sloveso *вернуться*. Cvičení jsou zaměřena na doplňování koncovek, sestavování vět se slovesy *пришлось*, *придётся*, dokončování vět, překlad

Sloveso ***быть*** v minulém čase je dalším slovesem, které je představeno v první lekci. Za úkol je např. převést text z minulého do přítomného času, tvoření vět se slovesy.

Pro upevnění problematiky se v učebnici nachází cvičení formou dialogu, vymýšlení situací apod.

Se slovesy spojenými s odíváním se a módou se seznámíme v lekci 3 (3C). Jedná se o slovesa *одеться, одеваться, надеть, надеваться*. Jsou zde cvičení, do kterých se doplňují koncovky slovesa *одеваться*. Po vyplnění dalšího, studující pochopí rozdíl mezi *одеться* a *надеть*. Forma jednoho z dalších cvičení je monolog. Úkolem je popsat, jak se kdo obléká a jak se kdo oblékal, co si kdo obleče zítra apod. V této lekci se studující také naučí antonymum slov obléknout/ oblékat, *снять/ снимать*. Úkolem je tvořit slovní spojení, překládat z ruštiny do češtiny, doplňovat chybějící slova apod.

V češtině vyjadřujeme **nutnost** pomocí slov muset, potřebovat apod. V ruském jazyce je to např. slovo *нужен*. Toto slovo se vyskytuje také ve třetí lekci. V prvním cvičení je úkolem jen si pročíst věty se zvýrazněným slovem, dále je ihned k dispozici gramatické shrnutí v přehledném rámečku, cvičení na tvorbu vět, překladové cvičení.

Na vyjádření **nutnosti, možnosti a potřebnosti** navazuje čtvrtá lekce. Se slovy zakomponovanými do vět se setkáme již v úvodním textu, na který navazují úkoly jako např. napsat svou odpověď na Leny dopis, K jaké dívce v knihovně přistoupil Andrej a proč. Konkrétně se v této lekci setkáme se slovy – *можно, нельзя, надо, нужно, должен, придётся, пришлось*.

Již z předchozí části naší diplomové práce je nám známo, že v této lekci se seznámíme se slovesnou vazbou *ждать кого* (viz str. 85). Sloveso je zde vyčasováno, tvoří se s ním věty, je zde překladové cvičení. Slovesnou vazbu *понимать кого* také známe z části o podstatných jménech (viz str. 85).

Ve čtvrtém dílu učebnice (4B) se dále prohlubují znalosti ve vyjádření nutnosti, potřebnosti a možnosti. Tentokrát jsou cvičení udělána formou doplňování koncovek podstatných a přídavných jmen a podle uvážení se vybere jedna z možností – *надо,*

нужно, придётся, можно. V téže lekci se více do hloubky podíváme na slovesné vazby odlišné od češtiny – *интересоваться чем, увлекаться чем, готовиться к чему, ждать кого, понимать кого, играть в чем, играть на что*.

Dalším slovesem je ***давать***. Seznámíme se s formami časování, se slovy, která obsahují slovo jako kořen – *преподавать, продавать*. Slova se doplňují do cvičení, tvoří se otázky.

Lekce 3 se věnuje slovesům ***открыть, закрыть***. Je zde doplňovací cvičení, překlad.

V téže lekci jsou studující odkázáni do druhého dílu čtvrté lekci, aby si zopakovali nepravidelná slovesa. Toto propojení učebnic považujeme za velice vhodné a přínosné.

V téže lekci je objasněn podmiňovací způsob a ukázán na slovesu *хотеть*.

V lekci 5 studující doplňují pravidlo tvorby **rozkazovacího způsobu**, příslušné koncovky apod. V přehledné tabulce je i ukázán rozdíl v rozkazovacím způsobu sloves se změnou kmenové souhlásky I. a II. časování a na rozkaz zvratných sloves.

Vyčasována tu jsou i slovesa ***есть*** a ***пить***. Cvičení tu jsou opět překladová, doplnění tvarů sloves, tvorba rozkazovacího zůsobu, otázek.

4.3.1 NÁMĚTY PRO VYUŽITÍ VE ŠKOLNÍ PRAXI

SLOVESNÝ VID (виды глагола)

V této části naší diplomové práce si předvedeme další možné příklady, jak žákům pomoci s pochopením vidů. Snažili jsme se sestavit pracovní dokumenty pro děti zábavnou formou.

Inspirovali jsme se Radugou po-novomu a vidy představujeme pomocí vidových dvojic. Pro ukázku jsme do naší diplomové práce zvolili tři vidové dvojice: ***делать – сделать, писать – написать a рисовать – нарисовать.***

Na úvod by bylo vhodné studentům ukázat příklady vět podobných v ruském i českém jazyce, aby si uvědomili, že čeština jim může pomoci. Je důležité si uvědomi, že dokonavá slovesa vyjadřují děj nějakým způsobem omezený, kdežto nedokonavá slovesa vyjadřují děj, jehož průběh není omezen.

Dokonavá slovesa jsou tvořena předponami, příponou *-ну*, změnou v kmeni nebo úplně jiným slovesem. Nedokonavá slovesa jsou tvořena příponami *-а/ -я, -ва-, -и-, -ыва-/ -ива-*. Některá slovesa jsou obouvidová (tj. svým tvarem vyjadřují současně vid dokonavý a nedokonavý). Jde např. o slovesa *использовать, обещать*. Některá slovesa vyjadřují jen vid nedokonavý (*содержать*) apod.

ВИДЫ ГЛАГОЛА

Ребята, у вас тоже проблема с видовими парами. Давайте, выучимся их вместе!

Русский глагол имеет не только время – настоящее, прошедшее и будущее, но и вид – **несовершенный (читать)** и **совершенный (прочитать)**. Эти два глагола составляют **видовую пару**.[111]

ЧИТАТЬ – несовершенный вид

ЧИТАЛ	**ЧИТАЮ**	**БУДУ ЧИТАТЬ**
прошедшее время	*настоящее время*	*будущее время*

ПРОЧИТАТЬ - совершенный

ПРОЧИТАЛ	**настоящ. вр. нет**	**ПРОЧИТАЮ**
прошедшее время		*будущее время*

Всегда, когда я **приду** на остановку, там стоит автобус номер два.

Всегда, когда я **прихожу** на остановку, там стоит автобус номер два.

Vždy, když **přijdu** na zastávku, stojí tam autobus číslo dva.

Vždy, když **přicházím** na zastávku, stojí tam autobus číslo dva.

!!! Осторожно !!! **Чешский язык негативно влияет на русский. После «всегда» в русском языке идёт несовершенный вид.**

[111]К. И. Пехливанова, М.Н. Лебедева, *Грамматика русского языка в иллюстрациях*, Москва, 2007, с. 218

ДЕЛАТЬ – СДЕЛАТЬ

1. **Прочитайте анекдот и объясните его своими словами.**

Учительница говорит:

- Вовочка, ты сегодня очень хорошо сделал уроки.

- Папа уехал в деревню.[112]

2. **Перепишите предыдущий анекдот и поставьте вместо глагола сделать глагол делать.**

.....

.....

.....

3. **Посмотрите на рисунок и по логике дополните глаголы.**

Известный писатель ..... сейчас конференцию.

Всегда, когда он напишет книгу, он ..... конференцию.

Сегодня утром Павел ..... интересную конференцию.

„Я опять должен ..... конференцию?“, спрашивает Павел.

4. **Допишите правило.**

После всегда пишется глагол ..... вида. После сейчас пишется глагол ..... вида. Когда говорим о законченом действии пишем глагол ..... вида. Действие как процес обозначают глаголы ..... вида.

[112]Г. М. Левина, Т. В. Васильева, *Русская грамматика в анекдотах*, Санкт-Петербург, 2012, s. 10

ПИСАТЬ - НАПИСАТЬ

1. **Прочитайте анекдот и объясните его своими словами.**

   - Больше не будет писать письма и писать романтические стихи.
   - Вы поругались?
   - Нет, мы вышли замуж.

2. **Перепишите предыдущий анекдот и поставьте вместо глагола писать глагол написать.**

.....

.....

.....

3. **Посмотрите на глагол писать.**
   a. **Какого он вида? .....**
   b. **Вычеркните неправильные приставки.**

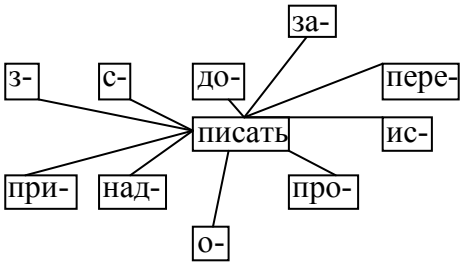

4. **Все правильные приставки в предыщем упражнении образуют совершенный вид глаголу писать? Посмотрите в словарь, что глаголы обозначают.**

5. **Посмотрите на рисунок. Что смогло случиться? Напишите свой вариант истории. Сравните его с остальными в классе. Самый оригинальный получает единицу.**

РИСОВАТЬ – НАРИСОВАТЬ

1. **Прочитайте анекдот и объясните его своими словами.**

   Мальчик рисует, мама спрашивает:

   - Что ты рисуешь?

   - Я рисую Бога.

   - Но никто не знает, какой он!

   - Вот я нарисую и все узнают!

2. **Перепишите предыдущий анекдот и поставьте вместо глагола рицовать глагол наросовать и наоборот.**

   .....

   .....

   .....

3. **На рисунках видите две ситуации. Опишите их при помощи глаголово – рисовать, нарисовать.**

   ....

   ....

   ....

4. **Употребите нужную форму глагола и объясните остальным свой выбор.**

   Петя ..... портрет своей подруги за пол часа.

   Павел студент архитектуры. Он должен кажды день .....

   Всегда, когда я ....., я думаю о будущем.

   Я очень дольго..... Его портрет сегодня конечно .....

4.3.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Nedílnou součástí naší diplomové práce je dotazník, který zjišťoval, podle kterých učebnic se učí v Plzni, jak objasňují gramatické jevy, jejich přehlednost a mnoho dalších aspektů. Tento dotazník považujeme za velmi užitečný pro naši diplomovou práci. Spoustu našich názorů a připomínek nám potvrdil.

Dotazník jsme rozesílali většině základních a středních škol, kde se vyučuje ruský jazyk. Jedná pouze o Plzeň. Zároveň byl rozeslán i studentům magisterského studia oboru Učitelství pro ZŠ.

Nyní se zaměříme na jeho obsah. V přehledných tabulkách uvedeme odpovědi. Na závěr průzkum shrneme. Některé příklady dotazníku jsme vložili do příloh jako ukázku.

Základní údaje

Název výzkumu	K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka
Jazyk dotazníku	čeština
Veřejná adresa dotazníku	http://www.survio.com/survey/d/E0Q7W9D9T4T8F8V8H
První odpověď	19. 03. 2014
Poslední odpověď	02. 04. 2014
Doba trvání	15 dnů

Statistika respondentů

52	31	2	19	**59,62 %**
počet	počet	počet	pouze	**celková**
návštěv	dokončených	nedokončených	zobrazení	**úspěšnost**

Zdroje návštěv

100%	přímý odkaz

Výsledky:

Pohlaví?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	**Odpovědi**	**Podíl**
žena	27	87,1 %
muž	4	12,9 %

Věk

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	**Odpovědi**	**Podíl**
24 – 35	18	58,06 %
36 – 46	7	22,58 %
47 – 57	5	16,13 %
58 a více	1	3,23 %

Kolik let aktivně vyučujete ruský jazyk?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

0 let	3x	**8 let**	1x
1 rok	13x	**10 let**	1x
2 roky	2x	**12 let**	1x
3 roky	3x	**20 let**	1x
5 let	2x	**25 let**	1x
6 let	2x	**34 let**	1x

Se kterou ze zmíněných učebnic máte zkušenost?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	**Odpovědi**	**Podíl**
Raduga	17	54,84 %
Raduga po-novomu	26	83,87 %
Klass	9	29,03 %
Pojechali	7	22,58 %
Uveďte díl(y) učebnice	21	nejvíce zkušeností Raduga po-novomu (díly 1 – 3)

Se kterou ze zmíněných učebnic nejvíce pracujete na hodinách ruského jazyka (následující otázky se vztahují k této učebnici)

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
Raduga	3	9,68 %
Raduga po-novomu	21	67,74 %
Klass	5	16,13 %
Pojechali	2	6,45 %

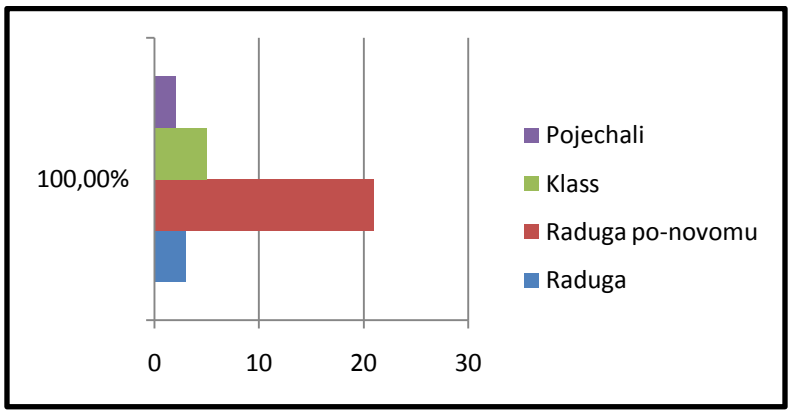

1. Je podle vašeho názoru v učebnici vysvětlena gramatika přehledně?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	24	77,42 %
NE	7	22,58 %

2. Je v učebnici mluvnická látka dostatečně procvičována?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	24	77,42 %
NE	7	22,58 %

3. Má procvičování mluvnické látky určitou posloupnost (návaznost)?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	28	90,32 %
NE	3	9,68 %

4. Promítá se procvičování mluvnické látky rovnoměrně v jednotlivých lekcích?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	28	90,32 %
NE	3	9,68 %

5. Využívá učebnice znalostí mluvnické látky v dalších lekcích?

Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	30	96,77 %
NE	1	3,23 %

6. Setkali jste se s tím, že by v učebnici bylo požadováno použití určitého mluvnického jevu, který nebyl dostatečně vysvětlen (procvičen)?
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	21	67,74 %
NE	10	32,26 %

7. Domníváte se, že seznamování s mluvnickou látkou je lépe provádět:
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
postupně, např. skloňování podstatných jmen podle jednotlivých pádů od nejsnazších v porovnání s češtinou (např.3.pád j. čísla, 6. pád j., mn. apod.)	12	38,71 %
dáváte přednost přehledu skloňování v tabulkách	19	61,29 %

8. Domníváte se, že seznamování s mluvnickou látkou v oblasti sloves je lépe provádět postupně:
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
časování sloves od nejsnazších v porovnání s češtinou (1. časování – читать) - jen vybrané tvary	19	61,29 %
všechny tvary (přítomný i minulý čas)	6	19,35 %
Dáváte přednost přehledu časování v tabulkách?	6	19,35 %

9. Domníváte se, že je správné zařazení mluvnického přehledu určeného k dílčímu nebo celkovému shrnutí mluvnické látky až po provedení všech sekvencí gramatických cvičení. (induktivní postup) *
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	23	74,19 %
NE	8	25,81 %

10. Jste zastáncem řízeného nebo samostatného seznámení žáků s úsekem mluvnické látky před jejím praktickým nácvikem? (deduktivní postup)*
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	17	54,84 %
NE	14	45,16 %

11. Domníváte se, že je v učebnici dostatek různých typů gramatických cvičení?*
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	15	48,39 %
NE	16	51,61 %

12. Využíváte k procvičování mluvnické látky metodickou příručku k učebnici?
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	22	70,97 %
NE	9	29,03 %

13. Považujete materiály metodické příručky za dostačující?
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	10	32,26 %
NE	21	67,74 %

14. Používáte ještě jiné materiály k vysvětlení či procvičení mluvnické látky? *
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	12	32,26 %
NE	3	67,74 %
Upřesněte jaké	16	Vl. cvičení, materiály z Klassu, další příručky, Ruhr. Přehledy a tabulky, pracovní listy, prezentace, schémata, cvičebnice ruské gramatiky, slovníky, internet, vl. texty, doplňková cvičení

15. Projevuje se podle vašeho názoru využití podobnosti ruštiny a češtiny při vysvětlování a procvičování gramatiky ? *
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	28	90,32 %
NE	3	9,68 %

16. Považujete určité mluvnické jevy za obtížné, přestože byly vysvětleny a procvičeny? *
Výběr z možností, zodpovězeno 31x, nezodpovězeno 0x.

Odpověď	Odpovědi	Podíl
ANO	28	90,32 %
NE	3	9,68 %

*** Můžete-li, specifikujte váš názor k bodům označeným hvězdičkou (*) na 2.str. dotazníku.**
Výběr z možností, zodpovězeno 7x, nezodpovězeno 24x.

Nebudeme uvádět všechny názory. Pouze výběrově se k některým z nich vyjádříme. Jeden vybraný dotazník je možné si přečíst v příloze.

- V jedné z výtek stálo, že učebnice Raduga po-novomu nevysvětluje I. a II. časování. S touto poznámkou musíme souhlasit. Sice uvádí konkrétní vzory časování a dělí je na I. a II., ale už neobjasňuje rozdíly a na co konkrétně by se měl žák zaměřit.
- Další respondent se vyjádřil k rozsahu jednotlivých lekcí v Raduze po-novomu. Opět musíme souhlasit, že jsou příliš rozsáhlé. I přes snahu o veškerou přehlednost, by neuškodilo uvést shrnutí (především gramatická).

Závěrem bychom chtěli uvést, že učitelé mají zkušenosti většinou s více typy učebnic, ale téměř 70 % nejvíce na hodinách pracuje s Radugou po-novomu. Proto jsme se rozhodli, že se právě k této učebnici vyjádříme podrobněji. Co se týče přehlednosti gramatické látky a logické návaznosti, většina učitelů se shodla, že toto ji nechybí. Nadpoloviční většina respondentů dále upřednostňuje např. skloňování uvádět kompletní v tabulkách před postupným. Toto je ošidné téma. Každý má samozřejmě jiný způsob učení. Přesto nás tato otázka mírně udivila. Z důvodu obtížnosti jsme očekávali spíše volbu možnosti postupného uvádění problematiky před kompletním. Bylo uváděno, že učebnice neobsahují dostatek gramatických cvičení. Je samozřejmě téměř nemožné obsáhnout dostatečně všechny stránky mluvnice. Autoři učebního komplexu nikdy nevědí dopředu, do jakých tříd, mezi jaké osobnosti, se jejich publikace dostanou. Jistě nikdy nestačí vyučovat pouze podle učebnice. Jak někteří respondenti uváděli, během výuky a příprav využívají další tištěné nebo internetové zdroje.

Za cíl dotazníkového šetření jsme se zvolili porovnání některých učebnic. Toto pro nás bylo důležité během celé diplomové práce. Dotazníky nám mohly naše tvrzení, buď vyvrátit, nebo naopak potvrdit. Lze vyvodit, že učebnice Raduga po-novomu je považována za přehledně zpracovanou s velkým množstvím cvičení, přehledů, tabulek apod.

ZÁVĚR

Diplomová práce **K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka** je zaměřena na charakteristiku a posouzení častých gramatických otázek. Na začátku první kapitoly se v obecné rovině charakterizuje gramatika jako disciplína, zaměřujeme se na jevy podobné a odlišné v ruském a českém jazyce, analyzujeme osobnost žáka a učitele v učebním procesu. Druhá kapitola je věnována interferenci. Při práci nad touto teoretickou částí se opíráme o metodické příručky a didaktiky. Velkým přínosem pro nás je publikace, jako např. *Didaktika ruského jazyka* (R. Purm, S. Jelínek, J. Veselý), *Formy a prostředky vyučování cizím jazykům* (Č. Liškař), *Kapitoly z metodiky vyučování ruštině* (S. Jelínek, Z. F. Oliverius, S. Poráková, L. Ries), *Metodika ruského jazyka 1. svazek a 2. svazek* (V. Cícha), *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku* (J. Veselý), *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu* (S. Žaža), *Методика преподавания русского языка как иностранного* (А. Н. Щукин).

Gramatiku jsme rozdělili dvojím způsobem na školní a lingvistickou; aktivní a pasivní. Zaměřili jsme se na shody a odlišnosti v ruském a českém jazyce. Jako konkrétní oblasti zkoumání podobnosti byly vybrány gramatické kategorie, vyjádření téhož slova odlišným zakončením a odlišnosti se zkoumali např. u kategorie osoby v minulém čase, druhého a sedmého pádu. Volba učebního materiálu vzhledem k individualitě žáka je neodmyslitelným bodem naší diplomové práce. Zaměřujeme se na jednotlivé typy žáků (vizuální, sluchové a kinetické). Rozebíráme zde jejich silné stránky a tím nám vyplynou i ty slabé. Uvádíme, jak přistupují učebnice k tomuto rozdělení. Žáka představujeme jako individuální osobnost ne jen z již zmíněného pohledu, ale také se zaměřujeme na jeho věk a charakter. Samozřejmě se učební materiál volí i s přihlédnutím na učitelovu osobnost. Uvádíme možné nedostatky začínajícího učitele a to i na konkrétním příkladu.

Ve druhé kapitole se zaměřujeme na termín interference. Vydělujeme jeho dvě možná pojetí. V naší diplomové práci jsme se zaměřili především na negativní transfer. Interferenci členíme podle různých kritérií a to na mezijazykovou a vnitrojazykovou a dále na morfologickou, syntaktickou a pravopisnou. Přesto že se v diplomové práci věnujeme zejména morfologii, domníváme se, že je vhodné vymezit interferenci i v oblasti syntaktické a pravopisné. Daší možné dělení je na zjevnou a skrytou. V kapitole se setkáme i s mnoha dalšími termíny, které jsou uvedeny ve slovníčku termínů.

Zaměřujeme se na výskyt a na její předcházení. Opět uvádíme konkrétní příklady z učebnic.

Nedílnou součástí naší diplomové práce je kapitola 3 **Analýza učebnic v učebním procesu**, která se zaměřuje mimo jiné na výukové metody. Základní literaturou pro tuto část se stala publikace *Výukové metody* od autorů J. Maňák a V. Švec. Jejich členění jsme zvolili, protože ho považujeme za přehledné a pro naši práci za vhodné. Kapitola uvádí také konkrétní příklady z učebnic. Neskončili jsme pouhým vyjmenováním metod a uvedením příkladů, uvádíme také jejich využití v praxi. V kapitole *Struktura hodiny* se zaměřujeme na využití didaktických her, dialogu apod. Důležitou publikací pro nás je *Учимся учить* (А. А. Акишина, О. Е. Каган). Zde analyzujeme druhy gramatických cvičení, jejich využití na výuce a předvádíme příklady z učebnic. Následuje stěžejní část naší práce – analýza učebnic ruského jazyka, podle kterých se učí na českých školách. Na toto uvedení do problematiky dále navazuje čtvrtá kapitola, ve které provádíme excerpci gramatické látky. Důležitou součástí kapitoly je navržení dalších možných učebních materiálů. Čtvrtá kapitola se opírá o dotazníkové šetření, cílem kterého bylo porovnat současné učebnice ruského jazyka a zjistit, jaké další materiály lze využívat.

Cílem naší diplomové práce byla analýza gramatických jevů v ruském jazyce. Dále jsme detailně zkoumali učebnice a zamýšleli se nad jejich nedostatky a přínosy. Naše práce také obsahuje množství návrhů na různorodé učební materiály. Z většinové části považujeme tyto naše cíle za naplněné, avšak bohužel některé navržené materiály jsou zatím spíše teoretického rázu a nedostaly se příliš mezi veřejnost. Z tohoto důvodu tak nemůžeme zhodnotit jejich efektivitu v praxi. Naším plánem do budoucna je navržení takových materiálů, kde lze využít moderní technické vybavení základních a středních škol (např. interaktivní tabule apod.). Uvedené příklady a materiály mohou sloužit jak při výběru vhodných typů učebnic, tak mohou pomoci začínajícím učitelům v lepší orientaci. Dále navržené pracovní listy lze využít v případě procvičování skloňování nebo časování. Stejně tak lze jistou jejich část vyjmout a zpracovat si vlastní učební materiály.

RESUMÉ

Diplomová práce je věnována problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka. Zkoumání konkrétních projevů problematiky bylo prováděno především na základě excerpce učebnic ruského jazyka.

První dvě kapitoly jsou spíše teoretické. Jsou zaměřeny na rozdělení gramatiky, shody a odlišnosti v ruském a českém jazyce, na žáka a učitele v procesu učení a interferenci.

Kapitola 3 je takovým mezistupněm mezi teorií a praxí. Výběrově se zaměřujeme na výukové metody a rozebíráme strukturu učebnic Raduga po-novomu, Klass, Pojechali.

Praktická část spočívá v excerpci gramatické látky v učebnici Raduga po-novomu. V návaznosti na rozbor cvičení a způsob výkladu problematiky, sami navrhujeme možné způsoby, jak látku pojmout. Nedílnou součástí této kapitoly je dotazníkový průzkum, jehož vzorový příklad najdeme v příloze.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zanalyzování vybraných gramatických jevů v učebnicích ruského jazyka, zhodnocení pojetí látky v učebnicích a v návaznosti na to, navrhnutí dalších možných materiálů, které lze využít na hodinách ruského jazyka.

Резюме

Дипломная работа посвящена проблематике грамматических явлений в обучении русскому языку. Исследование явлений было реализировано на основе анализа учебников русского языка.

Первые две главы несут теоретический характер. В них проанализированы типы грамматики, согласования и отличия русского и чешского языков как учащимися, так и учителями в процессе обучения. Сосредоточено внимание на ошибки связанные с интерференцией.

Третья глава является промежуточным разделом между теорией и практикой. Произведен выборочный разбор методов обучения и анализ учебников:Радуга по-новому, Класс, Поехали.

Практическая часть основывается на анализе грамматики учебника Радуга по-новому. После разбора и показа упражнений изложенной проблематики мы предлагаем свои методы и рекомендации в изложении учебного материала. Составной частью этой главы является исследование. Образец анкеты находится в приложении.

Главной целью дипломной работу является исследование избранных грамматических явлений в учебниках русского языка, оценка подхода к грамматическому материалу русского языка. В итоге мы предлагаем альтернативные пособия, которые можно использовать на уроках русского языка.

Summary

This thesis deals with the issues of grammar in the teaching of the Russian language. The research of specific issues was done especially pursuant the examination of Russian textbooks.

The first two chapters are more theoretical. They focus on the division of grammar, the sameness and the differences between Russian and Czech language. They focus also on the person of a student and on the person of a teacher during the learning process and the interference.

The third chapter is like an intermediate stage between the theoretical and the practical part of this thesis. We focus especially on teaching methods and we also analyse the structures of the textbooks – Raduga po-novomu, Klass, Pojechali.

The practical part consists of an examination of grammatical material in the textbook Raduga po-novomu. There are analysis of exercise and methods of interpretation issues and in relation to it we suggest possible ways how to accommodate the substance in textbooks. The important part of this chapter is a questionnaire survey, it´s prime example can be found in the annex.

The main point of this thesis was to analyse selected grammatical phenomenons in the Russian language textbooks. Another main point was to evaluace the concept of substance in textbooks and in relations to it propose other possible materials that can be used on the lessons of Russian language.

SEZNAM LITERATURY

Bannisterová, D. a kolektiv. Jak nejlépe využít interaktivní tabuli. 1. vyd. V české edici vydává: Dům zahraničních služeb, 2010. 38 s. ISBN 978-80-87335-15-4.

Bauer, J.; Mrázek, R.; Žaža, S. Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II – Skladba. 2. opravené vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. 494 s.

Belyntseva, O.; Janek, A. Učebnice současné ruštiny, 1. díl. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2009. 554 s. ISBN 978-80-251-2442-0.

Bronec, J. K lingvodidaktické typologii cizojazyčného lexika. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 201 s.

Cícha, V. a kolektiv. Metodika ruského jazyka. 3. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1975. 228 s.

Cícha, V. a kolektiv. Metodika ruského jazyka, 1. svazek. 1. vyd. Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 243 s.

Cícha, V. a kolektiv. Metodika ruského jazyka, 2. svazek. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 260 s.

Csirková, M.; Golčáková, B. Ruská gramatika ve cvičeních. 1. vyd. Praha: LEDA, 2012. 320 s. ISBN 978-80-7335-263-9.

Čára, V; Balcar, M.; Ladmanová, J. Ruská mluvnice pro střední školy. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 200 s.

Dömischová, I. Projektová výuka. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 212 s. ISBN 978-80-244-2915-1.

Geoffrey, P. Moderní vyučování. 3. vyd. Praha: Portál, 1996. 380 s. ISBN 80-7178-978-X.

Herinková, V. Ruský jazyk hrou. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.96 s.

Hodinářová, J.; Kožušková, M.; Rajnochová, N.; Tahovská, L. Ruský jazyk sbírka úloh pro společnou část maturitní zkoušky, základní obtížnost. 1. vyd. Praha: TAURIS, 2002. 83 s. ISBN 80-211-0409-0.

Hodinářová, J.; Kožušková, M.; Rajnochová, N.; Tahovská, L. Ruský jazyk sbírka úloh pro společnou část maturitní zkoušky, vyšší obtížnost. 1. vyd. Praha: TAURIS, 2002. 92 s. ISBN 80-211-0429-5.

Hrušková, L. Vliv kooperativních strategií na efektivitu jazykového vyučování. 1. vyd. Brno: Paido, 2010. 117 s. ISBN 978-80-7315-196-6.

Jelínek, S; Oliverius, Z.; Poráková, S; Ries, L. Kapitoly z metodiky vyučování ruštině. 1/1 vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 176 s.

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 1, učebnice. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1996. 248 s. ISBN 80-85784-70-X

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 2, učebnice. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1997. 232 s. ISBN 80-85784-73-4.

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 3, učebnice. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1999. 254 s. ISBN 80-7238-035-4.

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 1, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1996. 96 s. ISBN 80-85784-71-8.

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 2, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1997. 56 s. ISBN 80-85784-74-2.

Jelínek, S.; Folprechtová, J.; Hříbková, R.; Žofková, H. Радуга 3, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 1999. 63 s. ISBN 80-7238-036-2.

Jelínek, S.; Hříbková, R.; Žofková, H; Alexejeva, L. Радуга по-новому 1, učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7238-659-8.

Jelínek, S.; Hříbková, R.; Žofková, H; Alexejeva, L. Радуга по-новому 2, učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7238-700-7.

Jelínek, S.; Hříbková, R.; Žofková, H; Alexejeva, L. Радуга по-новому 3, učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. 127 s. ISBN 978-80-7238-772-4.

Jelínek, S.; Hříbková, R.; Žofková, H; Alexejeva, L. Радуга по-новому 4, učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. 128 s. ISBN 978-80-72-38-947-6.

Jelínek, S.; Hříbková, R.; Žofková, H; Alexejeva, L. Радуга по-новому 5, učebnice ruštiny. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2011. 144 s. ISBN 978-80-7238-953-7.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 1, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2007. 72 s. ISBN 978-80-7238-660-4.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 2, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. 48 s. ISBN 978-80-7238-701-4.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 3, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. 40 s. ISBN 978-80-7238-773-1.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 4, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. 44 s. ISBN 978-80-7238-948-3.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 5, pracovní sešit. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2011. 56 s. ISBN 978-80-7238-954-4.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 1, příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. 101 s. ISBN 978-80-7238-661-1.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 2, příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2008. 88 s. ISBN 978-80-7238-702-1.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 3, příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2009. 88 s. ISBN 978-80-7238-774-8.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 4, příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2010. 112 s. ISBN 978-80-72-38-949-0.

Jelínek, S.; Alexejeva, L. F.; Hříbková, R; Žofková, H. Радуга по-новому 5, příručka učitele. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2011. 120 s. ISBN 978-80-7238-955-1.

Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. 1. vyd. Brno: TAVA Graphical s.r.o., 2006. 160 s. ISBN 80-210-4142-0.

Kupcevičová, J. Русская орфография в правилах, упражнениях и таблицах (Ruská ortografie). Ostrava: Ostravská univerzita filozofická fakulta, 2005. 322 s. ISBN 80-7368-047-5.

Liškař, Č. Formy a prostředky vyučování cizím jazykům. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 163 s.

Liškař, Č. Základy vyučování cizím jazykům. 2. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1987. 166 s.

Maňák, J.; Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

Najvar, P. Raná výuka cizích jazyků v České republice na konci 20. století. 1. vyd. Brno: Paido, 2010. 131 s. ISBN 978-80-7315-200-0.

Orlova, N,; Vágnerová, M.; Kožušková, M. Класс! 1, učebnice a pracovní sešit. 1. vyd. Praha: Klett, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7397-032-1.

Orlova, N,; Vágnerová, M.; Kožušková, M. Класс! 2, učebnice a pracovní sešit. 1. vyd. Praha: Klett, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7397-066-6.

Orlova, N,; Vágnerová, M.; Kožušková, M. Класс! 3, učebnice a pracovní sešit. 1. vyd. Praha: Klett, 2012. 300 s. ISBN 978-80-7397-067-3.

Podlesnych, A. Русские сказки. 1. vyd. Brno: Edika, 2012. 143 s. ISBN 978-80-266-0034-3.

Purm, R.; Jelínek, S.; Veselý, J. Didaktika ruského jazyka. 2. vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS při VŠP, 1997. 264 s. ISBN 80-7041-757-9.

Svobodová, J. Ruský jazyk a problémy interference v současné době IN. Cizí jazyky VIII. Plzeň: Západočeská univerzita, 2007. s. 77 – 89. ISBN 978-80-7043-585-4.

Trösterová, Z.; Blažek, V.; Orlová, N. Současná problematika normy spisovné ruštiny. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 100 s.

Veselý, J. Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 180 s.

Žaža, S. Paradigmatika a akcentuace ruského slovesa, číst I. – Třídění sloves. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 106 s.

Žaža, S. Ruština a čeština v porovnávacím pohledu. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 122 s. ISBN 80-210-2058-X.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 1, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2007. 92 s. ISBN 80-86490-29-7.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 2, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2004. 124 s. ISBN 80-86490-88-2.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 3, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2005. 156 s. ISBN 80-7361-007-8.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 4, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2006. 136 s. ISBN 80-7361-018-3.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 5, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7361-045-6.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 6, učebnice. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7361-076-0.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 1, pracovní sešit. 1. vyd. Praha: SPL-Práce ve spolupráci s ALBRA, 2002. 72 s. ISBN 80-86287-59-9 SPL-Práce; ISBN 80-86490-80-7 Albra.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 2, pracovní sešit. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2004. 120 s. ISBN 80-86490-87-4.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 3, pracovní sešit. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2005. 115 s. ISBN 80-7361-009-4.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 1, metodická příručka. 1. vyd. Praha: SPL-PRÁCE ve spolupráci s Úvaly: ALBRA, 2002. 80 s. ISBN 80-86287-57-2 SPL-PRÁCE; ISBN 80-86490-28-9 ALBRA.

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 2, metodická příručka. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2004. 38 s. ISBN 80-86490-86-6

Žofková, H.; Eibenová, K.; Liptáková, Z.; Šaroch, J. Поехали 3, metodická příručka. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2005. 44 s. ISBN 80-7361-010-8.

Акишина, А. А.; Каган, О. Е. Учимся учить для преподавателя русского языка как иностранного. Москва: Русский язык. Курсы, 2012. 256 s. ISBN 978-5-88337-044-0.

Аркадьева, Э. В.; Битехтина, Н. Б.; Вайшнорене, Е. В.; Горбаневская, Г. В.; Жаркова, Т. Л.; Занин, В. Ф.; Кирсанова, Н. Д.; Марчук, И. Б.; Харлицкий, М. С.; Шляхов, В. И. Живая методика для преподавателя русского языка как иностранного. 2. vyd. Москва: Русский язык. Курсы, 2005. 334 s. ISBN 978-5-88-337-010-5.

Белоусов, В. Н.; Ковтунова, И. И.; Кручинина, И. И. и др. Русская грамматика. 2. vyd. Москва: Русский язык, 1990. 639 s. ISBN 5-200-01406-9.

Битехтина, Н. Б.; Горбаневская, Г. В.; Доменко, Н. В.; Жаркова, Т. Л.; Кирсанова, Н. Д.; Климова, В. Н.; Кулибина, Н. В.; Маркина, Н. А.; Марчук, И. Б.; Метс, Н. А.; Тананина, А. В.; Фролкина, Л. В. Методическая мастерская. Образцы уроков по иностранному языку. Москва: Русский язык, 2010. 176 s. ISBN 978-5-88337-217-8.

Буслаев, Ф. И. О преподавании отечественного языка. Москва: Книжний дом ЛИБРОКОМ, 2010. 360 s. ISBN 978-8-397-01337-6.

Голубева, А. В.; Задорина, А. И.; Кожебникова, Л. П.; Лисицына, Т. А. Сборник упражнений по грамматике русского языка. 1. vyd. Санкт-Петербург: Златоуст, 2008. 176 s. ISBN 978-5-86547-459-3.

Дорофеева, Т. М.; Лебедева, М. Н. Учебная грамматика русского языка. 5. vyd. Москва: Русский язык Курсы, 2008. 280 s. ISBN 978-5-88337-071-6.

Капитонова, Т. И.; Московкин, Л. В. Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки. 1. vyd. Санкт-Петербург: Златоуст, 2006. 276 s. ISBN 5-86547-160-0.

Костомаров, В. Г. Языковой вкус эпохи. 3. vyd. Санкт-Петрбург: Златоуст, 1999. 320 s. ISBN 5-86547-070-1.

Лакшин, В. Открытая дверь. Москва: Московский рабочий, 1989. 448 s. ISBN 5- 239-00579-6.

Ласкарева, Е. Р.; Чистая грамматика. 4. vyd. Санкт-Петербург: Златоуст, 2010. 336 s. ISBN 978-5-86547-462-3.

Левина, Г. М.; Васильева, Т. В. Русская грамматика в анекдотах. 8. vyd. Санкт-Петербург: Златоуст, 2012. 96 s. ISBN 978-5-86547-506-4.

Леонтьева, А. А.; Королевой, Т. А. Методика. 2. vyd. Москва: Русский язык, 1977. 120 s.

Лобанова, Н. А.; Крючкова, М. Л.; Драхлис, П. Л.; Мргачова, Э. Практический курс русского языка, Том III часть Б. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČSR, 1989. 331 s.

Метс, Н. А. Трудные аспекты русской грамматики для иностранцев. 3. vyd. Москва: ИКАР, 2010. 256 s. ISBN 978-5-7974-0228-2.

Пехливанова, К. И.; Лебедева, М. Н. Грамматика русского языка в иллюстрациях. 12. vyd. Москва: Русский язык, 2007. 352 s. ISBN 978-5-88337-146-1.

Сальникова, Т. П. Педагогические технологии. Москва: Торговый центр Сфера, 2010. 128 s. ISBN 978-5-89144-792-9.

Ушаков, Н. Д. Большой тольковый словарь. Москва: Дом Славянской книги, 2009. 960 s. ISBN 978-5-903036-99-8.

Щукин, А. Н. Методика преподавания русского языка как иностранного. Москва: Русский язык, 1990. 231 s. ISBN 5-200-01077-2.

V diplomové práci byly využity obrázky z následujících webových stran:

http://www.adam.cz/clanek-2008010017-netvarte-se-kysele-a-malujte-vesele.html
http://www.cbvk.cz/index.php?lang=CZ&pg=tiskove_zpravy&s=deska
http://www.gadus.wz.cz/index.php?od=11
http://jacquelin.blog.cz/0707
http://logotridy.webnode.cz/
http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rsautor=190&rsrazeni=datum_90
http://www.rvp.cz

PŘÍLOHY

I. Gramatická látka v učebnicích Klass a Pojechali

Stejným způsobem jako jsme prováděli excerpci gramatické látky (konkrétně podstatných jmen) v učebnicích Raduga po-novomu, se zaměříme na analýzu v učebnicích Klass a Pojechali.

Klass, jak jsme již uvedli, tak je předpokládáno, že při dotaci 2 – 3 hodin týdně pokryje doba studia přibližně čtyři roky. Dosáhnout tohoto je reálné (vypovídá o tom i náš průzkum), proto excerpci provedeme u všech dílů.

Pojechali je šestidílná sada učebnic. V našem dotazníkovém šetření jsme došli k závěru, že podobně jako u Radugy, se zaměříme na první tři díly učebnice.

Excerpce v učebnicích Klass a Pojechali bude zaměřena pouze na **podstatná jména** to z důvodu, jak již bylo uvedeno, rozsahu a přehlednosti diplomové práce.

- **Analýza pojetí výkladu podstatných jmen v Klassu**

	1	2	3
A	1. p.	7. p. podst. jm. muž. a žen r.	3. p. j. č. podst. jm. muž. r. na měkkou souhl.; 2. p. mn. č. podst. jm. muž. r. na tvrdou souhl.
B	věty typu: *Это дядя. У меня брат.* *Любить кого, что*		
C	tvary druhého pádu; věty s 6. p.		slovesná vazba *работать* + 7. p.; vazba *искать что*
D	prohloubení znalostí - *любить*	2. a 6. p. vybraných podst. jm.	slovesné vazby *пользоваться чем.* *участвовать в чём*
E			
F	*играть в* + 4. p., *играть на* + 6. p.		3. p. mn. č. podst. jm.
G	3. p. některých podst. jm. Hra *Кто больше?;* Opakování 4. p.	slovesná vazba надеть что	2. a 4. p. mn. č. podst. jm.
H	*любить*	6. a 7. p. vybraných podst. jm. muž. a žen. r.	6. p. j. č. tvrdých a měkkých příd. jm. všech rodů; 7. p. mn. č.
CH			

První pád (именительный падеж)

V učebnici **Klass 1** (1A) se setkávají studující v první lekci s prvním pádem. Konkrétně jde o skloňování. Cvičení 5 je poslechové. Studující poslouchají rozhovor o seznamování lidí. V následujícím cvičení jsou dialogy, které je možné jak číst, tak poslouchat. Za vhodný úkol považujeme zadání na straně 15 – *„Domluvte se se svým učitelem, zda ho můžete na hodinách oslovovat podle ruských zvyklostí, tedy křestním jménem a jménem po otci. Jak svého učitele pozdravíte, když ho potkáte? A jak pozdravíte při odchodu?“.*[113] V pracovním sešitě jsou cvičení, díky kterým se trénují výrazy typu *„pozdrav při setkání s kamarádem/ kamarádkou, pozdrav při setkání s dospělým apod.“.* Za vhodné považujeme uvést cvičení ze strany 102. Zadáním je spojení fotografií s textem, ve kterém jsou slova v prvním pádě.

Ve druhé lekci Klassu 1 se studující naučí rozdíl mezi českým a ruským vyjádření vlastnictví. Je zde zadání „У тебя есть брат?“. Studenti tvoří věty. Na základě tohoto a několika dalších cvičení si potvrzují již zmíněný rozdíl, který tkví v tom, že v českém jazyce po slovesu MÍT následuje čtvrtý pád, kdežto v ruském jazyce existuje vyjádření У МЕНЯ a to se pojí s prvním pádem.

Druhý pád (родительный падеж)

V učebnici **Klass 1** ve třetí lekci (1C) se seznamíme s druhým pádem. V rozhovorech, které jsou v této lekci, se objevují věty typu *Я из Франци**и***. Úkolem může být srovnání podoby obou jazyků.

Podrobně se studující věnují druhému pádu ve **druhém díle učebnice** v lekci 13. Za velmi vhodné cvičení považujeme cvičení 9. Můžeme s ním pracovat různým způsobem. Kinetický typ studujících může chodit po třídě s mapou a ptát se ostatních, jak se může dostat k nějaké z budov. Sluchový typ poslouchá odpovědi a zapisuje je. Toto cvičení je velice vhodné i pro vizuály. Vidí před sebou mapu a názvy a jejich úkolem

[113] N. Orlova a kol., *Klass 1*, Praha, 2010, s. 15

je tvořit věty. Po splnění těchto zadání, doplňují pravidlo, jaká jsou zakončení v mužském a ženském rodě. Příjemnou a zábavnou formou je uspořádáno cvičení 16, kde vidíme rozhovor dvou lidí. Jeden druhého se ptají, jak se dostanou na zastávku. K dispozici je mapa a do ní se zmíněná trasa zakresluje. Hru tohoto typu by bylo vhodné zobrazit na interaktivní tabuli a na ni by se zakreslovala cesta. Je to daleko zábavnější, a proto efektivnější. Dobré zakončení tohoto cvičení by bylo takové, aby studující následně samostatně tvořili podobné rozhovory. V pracovním sešitě najdeme další cvičení zaměřená na tuto problematiku. Jsou tam zadání typu – doplňte koncovky, kde se nachází např. škola, doplňte předložky apod. Na poslední straně lekce nalezneme stručné a přehledné shrnutí gramatiky.

V učebnici **Klass 3** v lekci 19 (3A) jsou rozšiřující cvičení pro danou problematiku. Učí se zde upotřebení druhého pádu po předložkách a číslovkách, jako např. *несколько, много, один* apod. Studující doplňují pravidlo. Mají možnost sehrát roli turisty v České republice.

Třetí pád (дательный падеж)

V sedmé lekci (1G) se studující učí třetí pád některých podstatných jmen. Například ve cvičení 12 tvoří věty formou dialogu, například *Что бы ты хотел подарить маме? – Я бы ей хотел подарить цветы*. Následně vypisují možné koncovky mužského a ženského rodu a induktivní metodou doplňují pravidlo, jako v ostatních lekcích, kdy se píše ve třetím pádě koncovka *–е* a kdy *–у*. V následujícím cvičení spojují dva sloupce – *Кому что нужно.*

V učebnici **Klass 3** v lekci 19 (3A) také narazíme na několik cvičení, kde se ještě více do hloubky probírá zmiňovaná gramatika.

Čtvrtý pád (винительный падеж)

Ve druhé lekci **Klassu 1** (1B) se studující seznámí se slovesem *любить* (1B). Po tomto slovesu následuje čtvrtý pád, stejně jako v českém jazyce. Jsou zde úkoly typu – spojte, utvořte věty. Toto sloveso se dále opakuje ve čtvrté lekci (1D). Zmíníme např. cvičení, které je utvořeno formou ankety. Studující doplňují, jaké předměty se Dáše líbí a jaké ne. Poslouchají otázky typu *Ты любишь математику?* a Dáša na ně odpovídá.

V šesté lekci (1E) se zabývají slovesem *играть – играть в* a *играть на*. Po předložce „v" stojí podstatná jména ve čtvrtém pádě. Většina zadání opět vyžaduje tvorbu vět. Hned první cvičení je zaměřeno na tuto problematiku. Forma je dialog. Jeden studující se ptá druhého na otázky typu *Где можно купить крассовки?* a ten odpovídá *Крассовк**и** можно купить в магазине.*

V sedmé lekci (1G) je velice zajímavý a nenásilný způsob opakování čtvrtého pádu – *Кто больше?* Hra je založena na tom, že účastníci jeden po druhém říkají, co by chtěli a ostatní si to musí zapamatovat a potom to opakují.

V osmé lekci (1H) se opět setkáme se slovesem *любить*. Studující mimo jiných cvičení, vyplňují anketu, kde zaškrtávají, kdo má co rád. V následujícím cvičení tvoří dialogy – *Что ты ешь? Что ты пьешь?*

V **Klassu 2** v lekci 10 (2A) se seznamíme se skloňováním přídavných jmen. Je to dobrý způsob pro seznámení se s novou gramatikou, ale zároveň pro upevnění té staré. V několika cvičeních studující doplňují přídavná jména a zaroveň trénují podstatná jména.

Po slovesu *надеть* stojí slovo ve čtvrtém pádě. Toto se dozvědí v lekci 16 (2G). Ve většině cvičení se opět vyskytuje požadavek pro tvorbu vět.

V **Klassu 3** v lekci 21 (3C) se setkáváme s formami slovesa *искать*. Studující pokládají otázky jeden druhému, co hledají.

Čtvrtý pád množného čísla je rozebrán ve třetím díle učebnice v lekci 25 (3G). Konkrétně se zde dočítáme o neživotných podstatných jménech. Úkolem je tvořit rozhovory.

Šestý pád (предложный падеж)

V učebnici **Klass 1** ve třetí lekci (1C) se seznamíme s šestým pádem. Na straně 31 ve cvičení 4 vidíme koncovky zemí (např. *В Англи**и** говорят по-английски*). Následuje cvičení, ve kterém se tvoří věty s názvy zemí ve druhém pádě. V té samé lekci je zadání pro tvorbu rozhovorů na téma „*Из какой ты страны?“*.

V šesté lekci **Klassu 1** (1F) studující tvoří věty, ve kterých se vždy vyskytuje předložka a měsíc.

Šestá lekce se zabývá slovesem *играть – играть на* plus šestý pád. Úkolem je tvořit věty typu *Играть на гитаре*.

Podrobně nalezneme tento pád v lekci 13 (2D). Zde jsou podstatná jména typu *школа, магазин, вокзал* a různá města. Jedním z úkolů je, odpovídat na otázku, co můžeme dělat v různých budovách. Tvoříme věty typu *В магазине мы делаем покупки*.[114] V této lekci nalezneme mnoho dalších zajímavých cvičení.

V lekci 17 (2H) se podrobně seznámíme s šestým pádem množného čísla. Novým slovesem, které provází několik cvičení této lekce, je sloveso *разбираться*. Jsou zde opět cvičení typu, doplňte správnou koncovku aj. Lekce je opět shrnuta stručným závěrem.

Klass 3, lekce 19 (3A) ještě více prohlubuje znalosti použití tohoto pádu. V pracovním sešitě je několik cvičení. Je zde opakování předložky „v“ plus šestého pádu (např. *находится в Праге*).

[114] N. Orlova a kol., *Klass 2*, Praha, 2011, s. 46

Ve dvacáté druhé lekci (3D) se vyskytuje sloveso *участвовать*, které se také pojí s šestým pádem.

Sedmý pád (творительный падеж)

V **Klassu 2** v lekci 10 (2A) se studující seznamují se sedmým pádem. Cvičení 11 je sestaveno formou tabulky, kterou doplňují. Toto cvičení je pro všechny typy – sluchové, zrakové a kinetické. Po něm studující doplňují induktivním způsobem pravidlo, jaké koncovky mají podstatná jména v sedmém pádě. Pro upevnění pravidla následuje tabulka s koncovkami. Zadáním tohoto cvičení je, aby doplnili podstatná jména do tabulky. Příkladem konverzačního cvičení je – «*Кем ты мечтаешь стать?»*. Forma je dialog. Toto samé zadání je v následujícím cvičení, které je připraveno formou ankety. Toto je velice dobrý způsob úkolu, především pro kinetický typ. Studující se pohybují po třídě se zadáním zaplnit anketu. Po vyplnění vznikne diskuse. Tento pád můžeme trénovat i ve cvičení 16, ve kterém jde řeč o znacích zvěrokruhu. Téma «*Кем он мечтает стать?»* provází i jedno cvičení v pracovním sešitě.

Podrobně se zabývá sedmým pádem množného čísla lekce 17 (2H), která začíná textem, kde jsou podtržené formy sloves a většina z nich je ve vztahu se sedmým pádem. *„Чем они увлекаются?“* Takto se nazývá následující úkol. Cvičení je vhodné jak pro čtení, tak pro poslech. I v této lekci studující doplňují pravidlo. Postupně se seznamují se slovesy *увлекаться, интересоваться, заниматлся и следить*. Cvičení 6 je sestaveno formou ankety, po vyplnění které, se studující dozvědí o tom, kolik spolužáků se čím zabývá.

V **Klassu 3** v lekci 21 (3C) se píše o slovesu *работать*. Tématem této lekce je profese, proto se sem hodí otázka *„Кем он работает?”*. Studující tvoří věty a následně se vedou rozhovory.

V lekci 22 zaujímá vážné místo sloveso *пользоваться*.

- **Shrnutí excerpce**

V **Klassu** se skloňování vykládá v závislosti na kontextu. Např. lekce 7 se zaměřuje na nákupy a na místa, kde lze nakupovat. Logickým tématem je *«Что подарить?»*[115]. Již z položené otázky je patrné, že řeč jde o třetím pádě, takže mimo jiné i na něj se v kapitole zaměříme.

Co nám v učebnici chybí je kompletní shrnutí skloňování. Samozřejmě, že je dobře, že skloňování je vykládáno postupně, ale přeci jen si myslíme, že pro mnoho studující je lepší vidět rozdělení na tvrdé a měkké vzory v přehledné tabulce.

➢ **Analýza pojetí výkladu podstatných jmen v Pojechali**

	1	2	3	4	5	6
A	1. p. - oslovení			vybraná podst. jm. ve 2. p. 3. p., 7. p.	skl. podst. jm. r. žen. zakončených na měkkou souhl. – *часть, мышь*	
B		*получить что*	3. p.; skl. podst. jm. muž. a žen r. v j. č.; 7.p.	7. p. *(играть с мячом)*	*учиться + 4. p.*	zvláštnosti v koncovkách mn. č. podst. jm. – 1. p. mn. č. končící na – *а/ -я, котёнок*; skl. *имя, время*
C		2. p. – *у мамы*	skl. podst. jm. r. stř.	skl. podst. jm. stř. r., mn. č. – *места, здания*	*по + 3. p.*	zvláštnosti skl. podst. jm. v mn. č.; skl. *друг, брат, дочь, мать*
D		*любить + 4. p.*	1. p. podst. jm. v mn. č.; *любить + 4. p.*	2. p. – *без пальто apod.*		

[115] N. Orlova a kol., *Klass 1*, Praha, 2010, s. 71

	1	2	3	4	5	6
E		*учиться где*	skl. podst. jm. v mn. č.	*интересоваться чем, обрадоваться чему*; vyjádření srovnání – *я более умная, чем (1. p.), я умнее (2. p.)*		
F					*ухаживать за кем, зависит от кого чего*	*работать кем*; 2. p. podst. jm. muž. r. zakončená na souhl. *–ж, .ш, -ч, -щ, -ц*
G						
H		1., 4. a 6. p., *работать (кем), с кем*				
CH						
I						
J	oslovení					
K	2. p.					
L	6.p.,4.p.					
M	4.p.					

První pád (именительный падеж)

Učebnice **Pojechali** se na skloňování dívá trochu jiným způsobem. V prvním díle se s prvním pádem setkáme ve formě oslovení. Na straně 37 dochází k porovnání oslovení v ruštině a češtině. Studující si osvojují základy ruského jazyka, včetně prvního pádu, pomocí říkanek, písniček, her apod.

V **Pojechali 3** v lekci 4 (3D) se autoři zaměřují na první pád podstatných jmen v množném čísle. Je zde zdůrazněna měkkost a tvrdost zakončení (např. огурец – огурц**ы**, ale портфель – портфел**и**). Narazíme i na upozornění ohledně měkčení souhlásek v prvním pádě životných podstatných jmen.

Druhý pád (родительный падеж)

Učebnice **Pojechali** představuje první zmínky o druhém pádě v prvním dílu dvanácté lekce (1K). Na straně 46 najdeme cvičení, které se nazývá *„У кого брат? У кого сестра? Cvičení pro detektivy.“*[116] Studující odpovídají na zmíněnou otázku a tím se dovídají nejen tvary podstatných jmen v genitivu, ale i vyjádření českého MÍT.

Třetí pád (дательный падеж)

V **Pojechali 3** ve druhé lekci (3B) se autoři učebnice zaměřují na problematický třetí pád. Studujícím je problematika usnadněna verši a sehráním scének.

Čtvrtý pád (винительный падеж)

Učebnice **Pojechali** se zaměřuje na čtvrtý pád ve svém prvním dílu v lekci 13 (1L). V tabulkách se zde setkáme s: *я хочу продать (кого, что), я хочу купить*. S dalšími slovesy, která se pojí se čtvrtým pádem, se setkáme v lekci 14. Jedná se o slovesa *читать, любить*.

Se čtvrtým pádem po slovesu *любить* se studující dále setkávají ve druhém dílu učebnice v lekci 4 (2D).

Šestý pád (предложный падеж)

V učebnici **Pojechali** v prvním díle se s šestým pádem setkáme ve třinácté lekci (1L), kde je uveden příklad v tabulce společně se čtvrtým pádem (např. *я хочу жить в городе/ в деревне*).

Ve druhém díle osmé (2H) lekce vidíme nadpis *«Где? В городе.»*. Setkáme se zde s cvičením formou dialogu, které je navrženo jako hra rolí – chlapce a jeho otce. Klasický dialog je oživen přiřazením rolí. Dále se zde studující podrobněji seznámí s šestým pádem díky tabulce,

[116] H. Žofková a kol., *Pojechali 1*, Praha, 2002, s. 46

ve které se dozvědí, že většina podstatných jmen končí na *–e*, kromě slov typu *в гимназии* apod.

Sedmý pád (творительный падеж)

Jako v předchozích dvou učebnicích, i v **Pojechali** (díl 2) najdeme kapitolu, která se týká zaměstnání, takže se zde procvičuje sloveso *работать (кем)*. V téže lekci je část, která se nazývá *«С кем ты пойдешь?»*. V úvodu se setkáme se vtipem:[117]

- *Мамочка, можно мне пойти гулять?*

- *Ты хочешь идти с грязными ушами?*

- *Нет, с подругой.*

Vtip je možné obměňovat a díky tomu trénovat sedmý pád. Studující se seznámí se sedmým pádem v jednotném čísle. V této učebnici je velká spousta zajímavých cvičení. Zadání jsou upravena tak, aby studující sami hledali odpověď. Jedno z nich zní například následovně *„Je to pravda? Ověř v úvodním textu na s. 87“*.[118]

V **Pojechali 3** ve druhé (3B) lekci dojdeme k nadpisu *«7. pád»*. Hned první cvičení je připraveno tak, aby studující zaujalo. Toto cvičení lze využít jako jazykovou rozcvičku a zároveň si upevňují formu sedmého pádu.

- **Shrnutí excerpce**

V prvních dvou dílech učebnice **Pojechali** je skloňování vykládáno v rámci kontextu. Ve třetím díle v lekci 2 se seznámíme se skloňováním v jednotném čísle. Jedná se o vzory rodu mužského – *магазин, портфель*, ženského – *школа, неделя* a středního – *место, здание*. Jako uvedení gramatické tabulky skloňování je napsáno následující – *Čeština a ruština jsou jazyky příbuzné. Co umíš z jednoho jazyka, uplatníš v druhém.*

[117] H. Žofková a kol., *Pojechali 2*, Praha, 2004, s. 95
[118] Tamtéž, s. 95

Zopakujte si skloňování.[119] Studující se dovídají, že podstatná jména rodu mužského zakončená na -a/ -я se skloňují podle vzorů ženského rodu. Opět zde objevíme celkem obyčejné cvičení, které však provází příběh – *О ком бандит говорит? Při křížovém výslechu se bandita pokoušel Sherlocka Holmese zmást. Poznáš čím?* V tomto cvičení jsou položené otázky a odpovědi a studující je buď potvrdí nebo vyvrátí.

[119] H. Žofková a kol., *Pojechali 3*, Praha, 2005, s. 36

II. Ukázka vyplněného dotazníku

K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka

Vážení učitelé,
Věnujte, prosím, několik minut zodpovězení otázek, týkajících se výkladu a procvičování mluvnické látky v učebnicích ruštiny.
Výsledky průzkumu budou zařazeny do diplomové práce pod názvem: **K problematice gramatických jevů ve výuce ruského jazyka** (autorka Bc. Nikola Gulázsiová, studentka FPE ZČU v Plzni)

Pohlaví žena **muž**
Věk **24 – 35** 36 – 46 47 – 57 58 a více
Kolik let aktivně vyučujete ruský jazyk? ……10……..
Se kterou ze zmíněných učebnic máte zkušenost? uveďte díl(y) učebnice
Raduga **Raduga po-novomu** Klass Pojechali
díl: 1,2 díl: 1-4 díl: díl:
Se kterou ze zmíněných učebnic nejvíce pracujete na hodinách ruského jazyka? (následující otázky se vztahují k této učebnici) ……Raduga po-novomu 1-4

1. Je podle vašeho názoru v učebnici vysvětlena gramatika přehledně? **ANO** NE
2. Je v učebnici mluvnická látka dostatečně procvičována? **ANO** NE
3. Má procvičování mluvnické látky určitou posloupnost (návaznost) ? **ANO** NE
4. Promítá se procvičování mluvnické látky rovnoměrně v jednotlivých lekcích? **ANO**NE
5. Využívá učebnice znalostí mluvnické látky v dalších lekcích? **ANO** NE
6. Setkali jste se s tím, že by v učebnici bylo požadováno použití určitého mluvnického jevu, který nebyl dostatečně vysvětlen (procvičen)? * ANO **NE**
7. Domníváte se, že seznamování s mluvnickou látkou je lépe provádět:
   a) postupně, např. skloňování podstatných jmen podle jednotlivých pádů ANO**NE** od nejsnazších v porovnání s češtinou (např.3.pád jedn. čísla, 6. pád jedn., plurál apod.)
   b) dáváte přednost přehledu skloňování v tabulkách **ANO** NE
8. Domníváte se, že seznamování s mluvnickou látkou v oblasti sloves je lépe provádět postupně, např. a) časování sloves od nejsnazších v porovnání s češtinou (1. časování – читать) - jen vybrané tvary ANO **NE**
   b) všechny tvary (přítomný i minulý čas) *při vyšším stupni pokročilosti už ano* ANO **NE**
   c) Dáváte přednost přehledu časování v tabulkách? **ANO** NE
9. Domníváte se, že je správné zařazení mluvnického přehledu určeného k dílčímu nebo celkovému shrnutí mluvnické látky až po provedení všech sekvencí gramatických cvičení. (induktivní postup) * ANO **NE**
10. Jste zastáncem řízeného nebo samostatného seznámení žáků s úsekem mluvnické látky před jejím praktickým nácvikem? (deduktivní postup)***ANO** NE
11. Domníváte se, že je v učebnici dostatek různých typů gramatických cvičení?* **ANO** NE
12. Využíváte k procvičování mluvnické látky metodickou příručku k učebnici? **ANO** NE
13. Považujete materiály metodické příručky za dostačující? **ANO** NE

14. Používáte ještě jiné materiály k vysvětlení či procvičení mluvnické látky?
    * **ANO** NE
    Upřesněte jaké:
15. Projevuje se podle vašeho názoru využití podobnosti ruštiny a češtiny při vysvětlování a procvičování gramatiky ? * **ANO** NE
16. Považujete určité mluvnické jevy za obtížné, přestože byly vysvětleny a procvičeny? * **ANO** NE

**** Můžete-li, specifikujte váš názor k bodům označeným hvězdičkou (*) na 2.str. dotazníku***

Č. 9 + 10: Pokud se týká induktivního či deduktivního postupu, nelze dle mého názoru jednoznačně říci, zda je nějaký z nich správný či nesprávný. Jedná se o 2 odlišné způsoby, vedoucí ke stejnému cíli, v tomto případě k náležitému osvojení gramatiky. Mně i mým studentům však obvykle spíše vyhovuje deduktivní postup. V učebnici Raduga po-novomu je sice důsledně uplatněn postup induktivní, ale pokud to považuji za vhodné, nic mi nebrání přeskočit látku, probrat nejprve gramatiku a pak se vracet ke cvičením, třebaže jsou součástí induktivního postupu. Popř. i podle potřeby uplatňuji v rámci různých gramatických jevů ten postup, který se mi pro daný jev zdá vhodnější. Postup se snažím přizpůsobit i aktuální situaci ve třídě a potřebám studentů.

Č. 14 – většinou ale pouze součásti učebního souboru – pracovní sešit, vlastní vytvořená cvičení – ta mi ale slouží spíše už jen jako doplňková či na docvičení látky pro slabší studenty nebo ke zkoušení a testování

Č. 15 – podobnost ČJ x RJ při vysvětlování gramatiky se určitě projevuje, nepůsobí však vždy pouze blahodárně – viz tzv. negativní transfer, např. *****Что вы делал**а**? **X** Что вы делал**и**?

Č. 16 – Některé mluvnické jevy považuji v RJ pro české studenty opravdu minimálně za obtížnější, např. přechodníky, příčestí, ale třeba i rozkazovací způsob a způsobová slovesa.

Evidenční list

Souhlasím s tím, aby moje diplomová/ bakalářská práce byla půjčována k prezenčnímu studiu v Univerzitní knihovně ZČU v Plzni.

Datum: Podpis:

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto diplomovou/ bakalářskou práci použil ke studijním účelům a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Fakulta/ katedra	Datum	Podpis